Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Forlaget Edithor

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Vestjydske fortællere 2008 - 17. udgave

Redaktion: Jørgen Thomsen
Marianne Ritter

Omslag: Karen Hjertensfryd ca. 2002. Foto Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Sats og tryk: PE offset A/S

ISBN 87-91873-03-7

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord 7

Et originalt menneske i Varde 9
Orla Duedahl, Varde

Jernstangen i Varde 15
Lise-Lotte Nielsen, Varde

"Så spil da, knejt!" 23
Helge Engelbrecht, Ansager

Glade barndomsminder fra efterkrigstidens Palludansvej 35
Dorte Schori, Varde

Knud Nordentoft, engang læge i Varde 51
Birthe Nordentoft Feilberg, Hillerød

Landmand og lokalpolitiker 63
Erik Buhl Nielsen, Skovlund

Varde oplevet fra skorstenshøjde 73
Ole Nørskov Nielsen, Varde

I flygtningelejr 81
Gertraud Anna Lenk Hansen, Ølgod

Veje med personnavne i Varde
og om personerne 93
Evald Larsen, Varde

Levnedsberetning for en pensionist 103
Anders Kristian Himmelstrup, Nr. Nebel

Det er længe siden 113
Christian Fræhr, Varde

Min far: Musiker, slagter og spasmager 119
Pau Døssing, Hejnsvig

Mit liv i Varde 125
Birte Blom Jensen, Varde

En fortælling fra det virkelige liv på Grønland 133
Leif Sønderskov, Horne

Den sidste sognerådsformand i Alslev-Hostrup Kommune 147
Hans Ole Villadsen, Alslev

Kirstines egen opskrift på fåremarkedet i Ho 155
Herløv Nielsen, Ho

Juleaften 1938 158
Benneth Østergaard Petersen, Esbjerg

Forord

Livet kan tit være forunderlig, og fuld af store overraskelser? For pludselig er der kæmpe oversvømmelse i Kina! Så raser orkanen i Sydamerika eller der er hungersnød i Afrika. Det kan vi andre selvfølgelig ikke gøre noget ved! Men en ting er sikkert – og det kan vi gøre noget ved - sidst på året udkommer Vestjydske Fortællere. Derfor er det med stor glæde at redaktionen sender 17. udgave af Vestjydske Fortællere i handlen. Vi håber, at den må blive ligeså godt modtaget, som de seneste udgaver er blevet, da vi faktisk har haft udsolgt i de sidste 3-4 år. Det kan vi takke vores mange forskellige fortællere for. Uden dem – ingen bog. Heldigvis er der en stadig stigende interesse for at skrive i bogen. Vi har haft mange, som selv har henvendt sig og det er vi vældig glade for, men nogle må desværre vente til næste udgave af bogen. Vi tilrettelægger jo bogen 1 år forud. Vi ønsker alle vore læsere en god fornøjelse!

En beretning om Karen Hjertensfryd

Et originalt menneske i Varde

Af byrundviser Orla Duedahl, Varde

Karen Hjertensfryd var en markant Vardepersonlighed, filosof, parti ejer, byrådskandidat, lirekassespiller og det kærligste menneske.

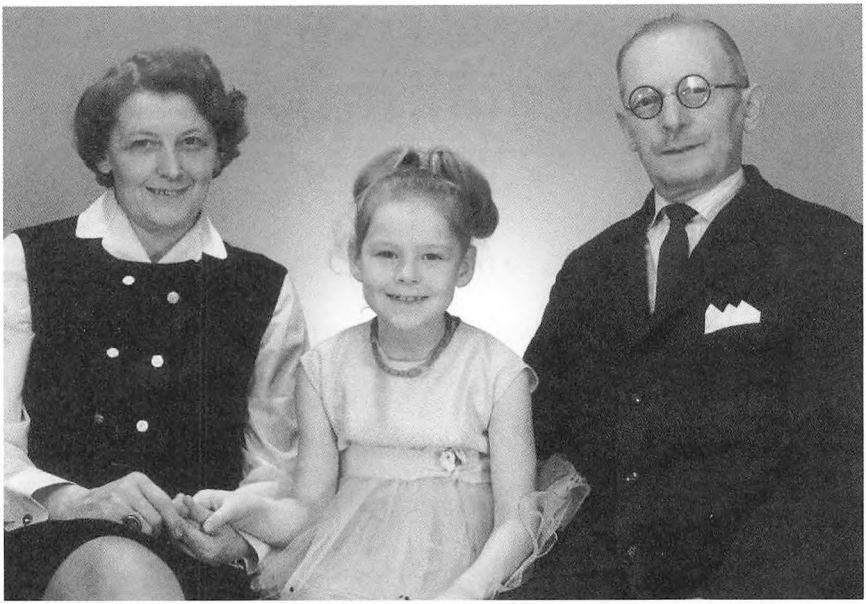
Hvem kendte ikke Karen Hjertensfryd?

Ja, endnu er der mange, der gør det, men en skønne dag vil de fleste stille sig spørgende an, og der vil så lyde:

Ja, hvem var egentlig Karen Hjertensfryd? I det efterfølgende vil jeg tegne et portræt af hende, men kun inden for de områder, som jeg har fundet materiale til. Mange vil sikkert kunne skrive endnu mere, og det vil jeg så håbe, at disse nogen vil gøre. Karen Hjertensfryd (familienavn Kjeldsen) kom til verden i 1962. Hendes liv blev alt for kort, men hun gav sine omgivelser mange oplevelser og var en sand fornøjelse for de, hun kom i berøring med. Hun var en veluddannet kvinde og kunne bryste sig af stillingsbetegnelsen diplomfilosof. En uddannelse som hun bl.a. erhvervede sig under ophold på et universitet i Schweiz. Dette var dog ikke den eneste akademiske eksamen, hun havde, for hun var også jurist. En eksamen hun erhvervede før sit diplomfilosofistudie. Da hun ikke kunne forlige sig med det juridiske arbejde, valgte hun derfor det andet emne.

Kendt i bybilledet

Igennem mange år var hun en kendt skikkelse i Vardes byliv, og vi husker når hun trak rundt med sin lirekasse og forlystede folk med

Karen i fin kjole mellem mor og far ca. 1970.

En oplagt Karen med sin lirekasse på Torvet i Varde 2001.

både musik og meninger. Og hertil iført sin høje sorte hat og røde jakke med alskens ordner, der alt sammen pyntede og gjorde hende iøjnefaldende. Ja, hun var et spændende indslag i bybilledet, og sådanne er der ikke for mange af i vor tid, hvor alt går lige efter en streg. Skille sig fra mængden, nej uhada det vil vi helst ikke i vore dage. Karen Hjertensfryd havde et kristent livssyn, altid smilende og højt talende. Når lirekassen ellers ikke udsendte sine lyde, kunne man selv på lang afstand let høre hendes smittende latter og gode humør.

Til Kronprinseparrets bryllup

En sand royalistisk kvinde var hun, og det er fra den side, at jeg vil berette om hendes tur til København i anledning af Kronprinseparrets bryllup den 14. maj 2004. Hun har selv skrevet en beretning derom og fortæller, at det var Vardes frydefulde dag, hvor butikkerne denne dag genrejste Vardes ry af asken. Sagen er den, at 20 butikker gjorde det muligt for hende at rejse til København med sin lirekasse for at underholde kronprinseparret ved kirken. Igennem en indsats på Varde politistation var der sikret hende tilladelse til at spille i hovedstaden i henhold til politivedtægten for København, så alle formaliteter var fuldstændig overholdt. Hun medbragte en praktisk folkegave til kronprinseparret, der bl.a. indeholdt: Gavekort til den berømte Varde-leverpostej, cigaretter fra Kiosk Grethe, overnatning på Hotel Arnbjerg, fribilletter til Syvkanten, fiskekort til Varde å og ikke mindst 2 lirekassemelodier, der var: Nordsø bølger for "Frede" er jo søens mand, samt Københavnermarch for det er jo i København parret skal bo. Og der stod jeg så, skriver hun, foran domkirken hvor det hele foregik, og hvor jeg spillede for folkemængden. Dette ikke mindst tilskyndet af politiet på stedet, således at Vardes lirekasse holdt stemningen i kog fra kl. 12.15 til 17.00. Da det nygifte kronprinsepar kom ud af kirken og gik på den røde løber hen til kareten, stod hun kun 50 meter derfra og nåede at spille begge melodier for parret. Lidt træls var det, at hun måtte stå uden for afspærringen, men at lyden ikke kom med i TV skyldtes, at al udenomsstøj var klippet fra. Til historien hører, at den medbragte folkegave fra Varde skulle registreres, og at hun måtte forevise sit sygesikringsbevis for vi lever jo i terroristtider. Selv Ekstrabladet bragte en artikel over hendes besøg.

Den lokale juleøl 2007

Den lokale juleøl i 2007 kom til at hedde Hjertensfryd. Den blev lanceret på Big Ben i Varde. Bryggeridirektør Mikael Langager fortalte ved dens introduktion, at der kun skulle en and til for at sikre en vellykket juleaftensmiddag. Det er kun forundt få mennesker i Varde, at lægge navn til en særlig øl.

Sygdom

Karen Hjertensfryd led af en nyresygdom, der belastede hende meget. En gang fik hun en nyre transplanteret, men uden held så hun måtte i dialyse 3 gange ugentlig. Humøret havde hun dog i behold, og hun var ikke bleg for at fortælle til Jydske Vestkysten, hvordan hendes tilstand udviklede sig. Men lirekassen. Den kneb det efterhånden at komme rundt med. Derimod fik hun et andet køretøj – nemlig et eldrevet, der blev benævnt "crosser".

Musik på torvet i december - den sørgede Karen for.

Hendes alt for tidlige død

Karen Hjertensfryd døde i 2005 i en al for ung alder kun 43 år gammel. Man kan sige, at hun var fyldt med ideer. Nogle vil måske kalde disse for skøre indfald, men hun gennemførte mange af dem. Hun var optaget af livet i byen, og hun havde altid en mening om mange ting og også om mange personer. Ikke mindst de kommunale politikere, og da hun fandt, at de spillede fallit, hvad gjorde hun så, jo hun startede sit eget parti til kommunevalget – Vardelisten, der var med som parti på valglisten. Som hun sagde: Når der er problemer i Danmark, vågner Holger Danske op til dåd. Når der er valg, vågner Vardelisten klar til kamp.

Eftermæle

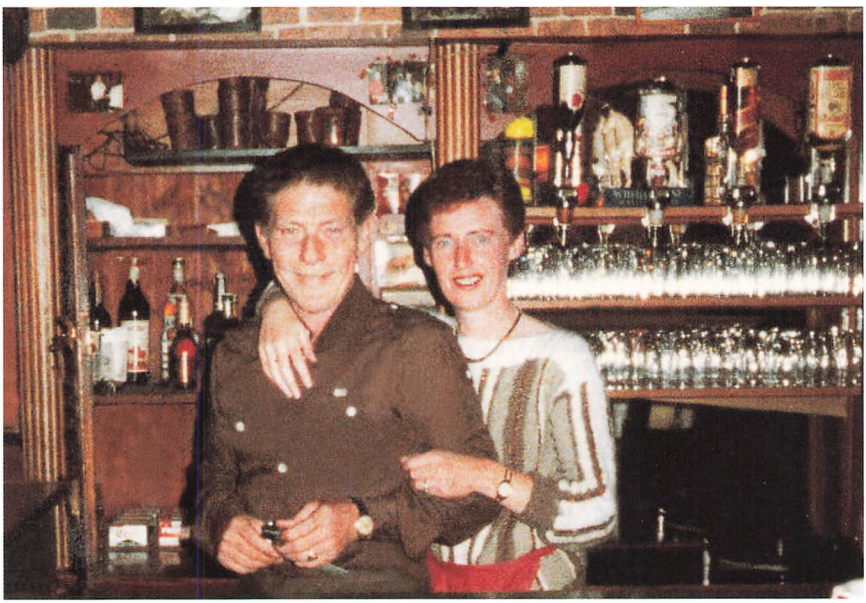
Nu afdøde turistchef Hans Jørgen Eriksen udtalte bl.a., at en markant Vardepersonlighed nu ikke længere er til stede. Filosoffen, partiejeren, byrådskandidaten, lirekassespilleren og det kærligste menneske opgav kampen mod sygdommen. Byen vil savne denne af sine få tilbageværende originaler, og dette er udtalt i ordets kærligste betydning.

Afsluttende

Mange vil kunne fortælle mere om Karen Hjertensfryd, og det vil glæde mig, om andre tager sagen op, for når vi læser i Historier & Billeder, der udgives af Varde Lokalhistoriske Arkiv tilsat Thyge Clausens tekst, så får man det indtryk, at der i gamle dage var langt flere originaler end i dag. Vi er på en måde blevet fattigere på disse mennesker og hengiver os derimod til en mere strømlinet livsførelse, hvor fjernsynet spiller en altafgørende rolle og bestemmer de indtryk, vi får. Den gamle lirekasse er stadig intakt. Det var Karen Hjertensfryds ønske, at den skulle ende på turistkontoret, og der står den så nu. Den virker skam, men hvem kan fremover optræde med den? Karen Hjertensfryd gav os mange oplevelser, og det varer længe endnu, inden hun går i glemmebogen, men på hendes tidligere bolig hænger ikke mere dørskiltet, der bar teksten: Den filosofiske praksis. Siden 1989.

Jernbanehotellet - bedre kendt som "Jernstangen" eller "Pinden".

Krofatter og kromutter bag disken - Inger og Leif.

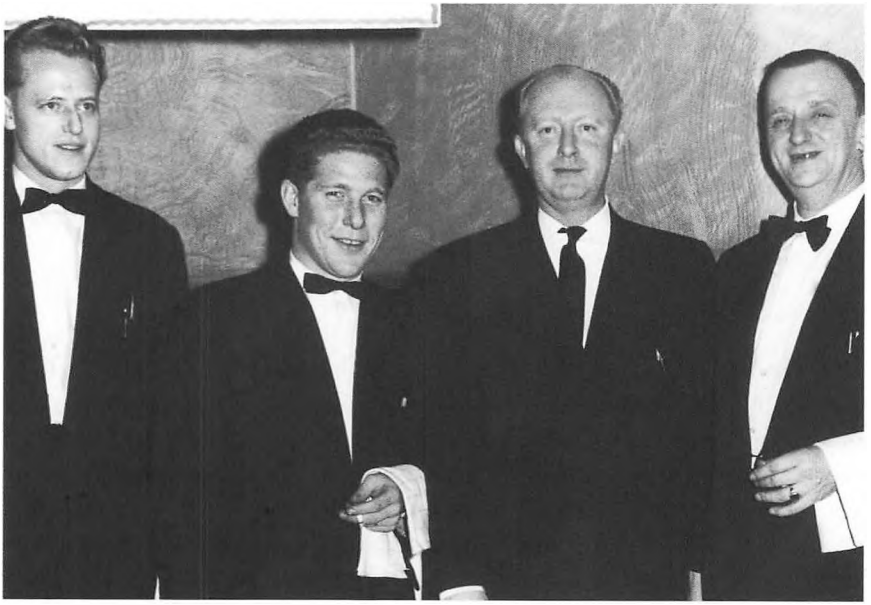
Jernstangen i Varde

Af Lise-Lotte Nielsen, Varde

Det er nok ikke helt løgn at påstå, at Jernbanehotellet i Varde – i daglig tale kaldet "Jernstangen" eller "Pinden" - har været en væsentlig del af Vardes kulturelle liv i en årrække. Kulturelle liv er måske så meget sagt – men i hvert tilfælde natteliv! Jernbanehotellet er fra ca. år 1900 og var i starten tæt knyttet til togstationen og køretider. Jernstangen blev ejet af min far, Leif Egon Pedersen, i perioden 1961-1988. Her har jeg trådt mine barnesko, og mange er de aftener, hvor jeg har siddet og "duttet mønter" ovenpå, mens musikken spillede lystigt nedenunder.

Min far's baggrund

Min far er født i Fårevejle, og er opvokset på børnehjem. Han har levet et omskifteligt liv, hvor han bl.a. har sejlet på verdenshavene som kok. Ikke at han kunne lave mad på det tidspunkt han søgte jobbet, men han har altid formået at klare sig igennem tilværelsen med en vis portion frækhed. Da han skulle ansættes, spurgte den norske chefkok, "kan ni lave wienerbrød?" "Javist", svarede min far, så fik han bakset noget franskbrødsdej sammen og hældte sukker og rosiner i, og så var han ansat som skibskok. Og dermed fik han set det meste af verden. På et tidspunkt gik han i land og tog en uddannelse som tjener på Spangsberg, og arbejdede bl.a. på Bonbonnieren i Esbjerg. På et tidspunkt kom han til Varde, og forpagtede først og købte siden (ca. 1969) Jernbanehotellet af den daværende ejer, handelsmand Christian Thomsen. Der var også restauration på det tidspunkt – vist et godt sted hvis man var til en rask nævekamp – men der røg et par bøller ud af fordør og bagdør (her kom hans baggrund som tidligere Dan-

En ung Leif som tjener i Esbjerg.

Restauratøren i baren.

marksmester i brydning ham til gode). Leif fik ryddet op i tingene, og det blev et præsentabelt sted med skiltet "Dans – musik – hotel" på taget. I 1962 fik han snart et godt øje til en ung dame – min mor Inger – der gik i byen på stedet. Hun var smart og kvik i replikken - hende kunne han godt bruge i sin personalestab, men først skulle hun lige læres op som bartender, så han skaffede hende job hos fru Kamp-Jensen, som havde en lille beværtning på hjørnet af Sønderbro, hvor der i dag er lægehus. Efter en tid rykkede min mor så med ned på Jernbanehotellet, hvor hun blev bestyrer af baren i årene fremover. Dog kunne bølgerne godt gå lidt højt, og så rykkede hun et par gange tilbage til Kamp-Jensen for at servere, men hun blev dog hurtigt hentet tilbage til Pinden igen, da han opdagede, at gæsterne flyttede med Inger. I 1968 kom jeg til og 5 år senere min bror Leif. Og hvorfor dog en Leif mere? Jo, min far var bange for at navnet skulle uddø, så nu var der altså en Leif Junior og en Leif Senior i familien. Eller Lille-Leif og Store-Leif, som de senere blev kaldt.

Danserestauranten

Der har været mange begivenheder og mange spændende personligheder på Jernstangen i tidens løb. Ikke mindst har det været et fast mødested for soldaterne fra Varde (og Oksbøl) kaserne, når der skulle festes, især når der var torsdagsstrip! Så lå skråhuerne linet op på stribe i garderoben – dog kun et bestemt antal – 30 var det vist – så når der blev hentet en hue, måtte der komme en ny på hylden. Jeg har i mit virke mødt flere mennesker rundt om i landet, der har ligget soldat her, og når de hører jeg kommer fra Varde, spørger de, om Jernstangen stadig findes. Der var i starten åbent fra onsdag til lørdag, og det var også et yndet mål for Folkedanserne, der onsdag lige slog et smut forbi for en gang suppe og en ekstra dans, efter de havde været til danseundervisning. Der var enkebal om onsdagen med fri drinks til damerne, men om der kom nogen enker, ved jeg ikke. Jeg har tit været med min far ude at vælge bands der skulle spille – de var altid på kontrakt en måned ad gangen – så jeg var i en tidlig alder med på Bonbonnieren og Palmehaven i Esbjerg. Vores impresario var Chris fra Søren Højbjerg Booking, en festlig fyr. Viola har også spillet op til dans her på sin harmonika. Elly, Esther, Tove, Edith og Lissy var det

trofaste serverings-personale i en lang årrække, senere kom Betina og Lillan til. Henry Helsinghoff var udsmider – det hedder vist dørmand i dag – og Ejnar, Ib og Henning "Kojak" Harring solgte billetter. Jeg fik en tjans i garderoben, og Mor Inger styrede krostuen med hård hånd og delte ryk i ørerne ud når de sultne gæster bestille klar suppe med boller og blev lidt for kåde, for så fløj kød- og melboller ofte gennem luften i en regulær "suppebolle-krig". Der blev afholdt mange musikevents, bl.a. Se & Hør Grand Prix med Dario Campeotto.

Krostuen

Krostuen var et kapitel for sig – det var stamsted for en række af byens personligheder, der desværre ikke er her længere. Jeg husker især Hans Holten Larsen, som jeg betragtede som en slags reserveonkel. Det var af ham jeg fik min første cykel – en rød tre hjuler – og når han havde fået en tår for meget, sagde han "så Lottelil, nu skal du hoppe ned, nu er Hansemand blevet fuld!" Vi holdt nytår med Hans og hans kone Tekla i en årrække. Så var der tømmerhandler Kunøe, han skulle altid have sin punch "helt op" og gav bevidst min bror og jeg julegaver, der larmede. Chr. Clausen fra Rotor (vi kom meget i huset ved Blaksmark Sø, og Leif og jeg blev passet af hans 3 døtre). Frank Iversen fra Phønix, (hvor mor og far altid holdt en formidabel julefrokost med Ellas mad. At min far havde lune illustreres i øvrigt ved at min mor skulle slippe en vind ved en sådan julekomsammen hos Iversens – far lovede at dække ved at rømme sig højlydt når tid var, så da han gav tegn slap hun en ordentlig vind – hvorpå han ventede ca. 2 sekunder med at rømme sig, og mor rødmede helt om i nakken). Der var Richard Agervig, Børge Blik, Børge Riis, Børge Daugaard, Henning Rostrup, Viggo Alexandersen og Calle Ovesen. Der var William Pølsemand fra Torvet, der altid kom inden krostuen åbnede, så han kunne starte med et glas natron. Der blev spillet Hjerterfri til den store guldmedalje. Der har også været turneringer i kortspillet Nikodemus mod andre beværtninger rundt om i byen.

Markedspladsen: Knold og Tot

Min far drev yderligere en beværtning i byen: på markedspladsen –

hvor der nu ligger McDonald's – lå to røde "barakker" med udskænkning til de tørstige kræmmere på travle markedsdage. Så vidt jeg husker havde vi Tot, den anden, Knold, var ejet af Eigil Jepsen fra Vindstyrke 12.

Jagt og fiskeri

Min far – som ofte bare blev kaldet Leif Jernstang – var et rigtigt naturmenneske, og har dyrket både jagt og fiskeri. Han kom meget til Filskov, og blandt jagtkammeraterne var Johannes Kryger fra Alslev, der vist havde fået for mange af de grønne på en jagttur, for næste gang han lukkede madpakken op, var der ølkapsler på brødet i stedet for pålæg – med venlig hilsen fra fru Bente. Gregers Vogel var en af de nærmeste venner (med hvem han i øvrigt på et tidspunkt forsøgte sig med en alligatorfarm i Frankrig, men det gik ikke så godt, og skindet forblev på krokodillerne). Lerdueskydning var også et hit, og jeg har i tidens løb tjent et par håndører ved at pudse pokaler. Lystfiskeri var sagen, og Holmefossen og Narvik blev flittigt besøgt hver sommer, og det blev hurtigt en tradition hjemme at forretten til jul og nytår skulle være en nyrøget laksemad. Primitive forhold var at foretrække, og han boede helst bagi en gammel kassevogn med en madras på gulvet. For han var jo lidt påholdende, den gode Leif, så brillerne var fra Boghandleren, og tøjet blev pruttet ned i pris. Senere kom golfspillet til, og med sin sædvanlige stædighed blev han også god til at ramme bolden her, for som han sagde, var han vant til at tage højde for vind- og vejrforhold fra lerdueskydningen. Han nåede at være med til at starte Varde Golfklub op, hvor han fik mange gode timer.

Salget af Jernstangen

Folk begyndte at gå mindre i byen til en gang musik og dans. Da der var åbent fra kl. 21-02 gik man i byen inden det blev alt for sent, men da bevillingen kom med åbent til kl. 05 gik folk senere i byen og var i godt humør hjemmefra, så det blev sværere at drive et dansested med levende musik. Jeg var au-pair i USA i 1989, da min mor ringede og fortalte, at Jernstangen var solgt. Musikken og dansen fortsatte, men krostuen blev lavet om til græsk spiserestaurant med det resultat, at

Den ivrige lystfisker med en flot laks fanget i Norge.

stamgæsterne forsvandt op i byen. Der var flere forskellige ejere over de næste par år, men efter ca. 6 år lukkede Jernstangen, og der er i dag et Trim fitnesscenter. I øvrigt var det en ret underlig oplevelse for mig at gå til efterbarsels gymnastik og ligge og lave mavebøjninger dér, hvor dansegulvet tidligere havde været, og hvor jeg har tilbragt så mange timer! Desværre fik min far ikke lov at nyde sit otium i ret mange år, han blev syg og døde i april 1998. Men han formåede at sætte sit præg på Jernstangen som den karismatiske og selskabelige person, han var.

Billede af Helge Engelbrecht som knejt...

"Så spil da, knejt!"

Af Helge Engelbrecht, Ansager

"Så spil da, knejt!" sagde min far, da jeg som ung mand stod og vaklede lidt i geledderne og ikke rigtig vidste, om jeg skulle være skolelærer eller spillemand. "Så spil da, knejt! Du kan jo altid blive skolelærer", sagde han igen og det havde han jo sådan set ret i.

Det var december, året var 1974, hvor jeg traf beslutningen om at stoppe på Jelling Lærerseminarium for at springe ud i et fuldtidsvirke med musikken. Jeg er i øvrigt aldrig blevet skolelærer. Nu skriver vi 2008 og jeg er stadig og vel mere end nogensinde midt i musikken. I dag er det juli måned og en regnvåd sommersøndag den 20. juli 2008, hvor jeg sidder i udestuen, vores veranda i huset i Ansager, som har været min base gennem de seneste 26 år. Jeg har min bærbare computer ved hånden og har taget imod opfordringen om at skrive lidt egnshistorie til dette års udgave af Vestjydske Fortællere.

Jeg vil starte med at sige tak for såvel opfordring som udfordring, og vil kvittere med at kigge lidt tilbage på mine første "professionelle" musikerår fra 1968 til 1973, som jeg oplevede det dengang på disse kanter. Jeg kom jo humpende lidt efter mine ældre søskende, der alle mere eller mindre var "68ére", som jeg husker det med Flower Power, Nej til Atomkraft, Aldrig Mere Krig og hvad det nu ellers alt sammen hed dengang, hvis man var med på noderne.

Det var andre noder, jeg spillede efter som 15-årig i 1968, når jeg med KJ-Kvartetten spillede til bal i Arnbjerg-Hallen i Varde. Ja, noder og noder... jeg har jo aldrig rigtig fået lært det med noderne heller siden, men man kan såmænd også komme vidt omkring med 3 akkorder og et godt gehør. Det var i hvert fald tilstrækkeligt for, at jeg kunne "hænge på", når kapelmester Kjær Valentin Jensen talte for til sange og melodier som "En lille bitte tåre, der faldt", "Lille Sommerfugl", "Tintarella Ramona", "In The Mood" og flere med dem.

Billede af KJ-Quartet

Billede af Sandi Four

Det var stort at se udover et fyldt dansegulv og mærke musikkens forunderlige kraft med flere hundrede mennesker i smukke formationer dansende vals, foxtrot, tango, slowfox, beguine, bossa nova eller jitterbug. KJ-Quartet, stavet og udtalt med det mere sofistikerede Q i stedet for et K, spillede gerne det hele. Det gik over stok og sten, husker jeg og jeg befandt mig vældig godt. Jeg glædede mig til hver eneste weekend, hvor jeg kunne blive afhentet af kapelmesteren og træde op på kroer og i forsamlingshuse, hvor vi spillede til bal.

Det var en annonce i vores ugeavis i Grindsted, Midtjysk Ugeblad, der gjorde udslaget. "KJ-Kvintetten søger guitarist, gerne med sang", stod der. Den stilling søger jeg, tænkte jeg og ringede til kapelmesteren selv og det varede ikke længe før Kjær Valentin Jensen stod i købmandsbutikken på Vejlevej hos mine intetanende forældre og spurgte ind til sønnen. "Må han komme med ud at spille?," blev der spurgt og i hvert fald min far svarede: "Ja, det må han da!". "Kan han spille?", blev der spurgt og svaret kom prompte: "Ja Ja da!". Mine forældre var ikke i tvivl om sønnens kompetencer og bakkede gerne op.

Det var onsdag middag. Kapelmesteren benyttede pausen på Grindstedværket, hvor han passede sit mere almindelige arbejde, til lige at cykle ned til købmanden på Vejlevej. "Må vi høre et nummer?", lød det. Jeg var klar med min fine røde elektriske guitar af mærket Klira til 500 eller var det 700 kr.?, stikket var sat til Philips-radioen i stuen og snart sang jeg: "Puff, the magic dragon lived by the sea and frolicked in the autumn mist in the land of the...". "Ja, det er fint. Tak, du er antaget", sagde kapelmesteren.

Dagen derpå kørte jeg på min Velo Solex til Torvet i Give, for hos skrædderen Retz Johansen at få syet den smoking om, som jeg skulle overtage fra den tidligere guitarist, som var både høj og bred. Der blev syet ind og snøret til og smokingen passede perfekt, da jeg rullede tilbage mod Grindsted. Den næste dag, om fredagen, kunne jeg knapt vente med at komme hjem fra skole for at trække i min fine omsyede smoking med tilhørende Mawerick-sløjfe og jeg var mere end klar, da kapelmesteren hentede mig ud på eftermiddagen. Så gik det ellers lystigt afsted mod det sønderjyske, hvor jeg om aftenen havde min første "professionelle" debut på Hotel Gram hos værtsfamilien Lautrup, der arrangerede bal fra 20-01 med levende musik ved KJ-Kvintetten med sangerinden Lene. Sådan! Nu var vejen vist.

De næste par år var det under Kjær Valentin Jensen's vinger jeg hver eneste weekend boltrede mig på scenerne og allermest her i det vestjyske. Det var som regel idrætsforeningerne, der arrangerede ballerne på de forskellige kroer og i forsamlingshusene. Der var mange af slagsen. Indenfor en radius af 50 km. kunne der her på egnen sagtens være 20 balarrangementer den samme aften. Det kunne være i Vrøgum, Kvong, Sig, Outrup, Lunde, Lyne, Starup, Thorstrup, Tjæreborg, Vejrup, Oksbøl, Nørre Nebel, Varde, Grindsted, Sønder Omme, Årre, Ansager, Urup, Tistrup, Mejls, Gørding, Gredstedbro, Bramming, Nordenskov, Agerbæk, Glejbjerg, Krogager, Hejnsvig, til kratbal i Grimstrup eller lørdags tamtam på Korskroen og flere steder endnu. I samtlige førnævnte byer havde folk mulighed for at træde dansen fredage eller lørdage samt på de store helligdage til tonerne fra grupper og orkestre som The Hitckocks, Valenti Five, Tricota, Dansetten, KJ-Kvartetten og mange flere. Prisen for et orkester lå typisk på kr. 450,00 til kr. 650,00 kr. pr. aften og med en entré pr. gæst på kr. 10,00 til kr. 15,00, var det ikke svært at få overskud i kassen. Idrætsforeningerne havde kronede dage og det havde vi også.

Det var ikke svært at klare tilværelsen, når man som 15-årig nærmest befandt sig på første klasse med selvtjente musikalske lommepenge uge efter uge. Jo, det gik godt og jeg oplevede verden som lys og lykkelig. Det er i hvert fald det skær, der i dag lander over tiden og erindringerne fra dengang. Det var også så nemt at gå til, i hvert fald i forhold til i dag.

Vores udstyr, musikinstrumenter og højttaleranlæg, kunne som regel være i en Volvo 544 varevogn eller lignende. Ja, det vil nu sige... Ole, vores orgelspiller i KJ-Kvartetten havde investeret i et stort Würlitzer orgel med basspil og hele svineriet. Det krævede sin mand og sin bil. Ole fragtede selv instrumentet i sin Opel varevogn og den var da vist heller ikke for stor. Jeg husker, han havde savet et lille stykke af bagdøren for at få plads til baspedalerne, der fik lov til at stritte bagud under kørselen. Det har set sjovt ud fra den vinkel, men på scenen aftvang det respekt, ikke mindst fra kolleger. Men ellers krævede det ikke det store tekniske apparat, at stå på scenen på Blichers Kro i Tjæreborg og selv en stor sal som på Hotel Arnbjerg i Varde, ja der var der ingen snak om, at vi skulle have ekstra forstærkning og flere højttalere, end de 2 små kasser, vi havde stående på scenegulvet. Det

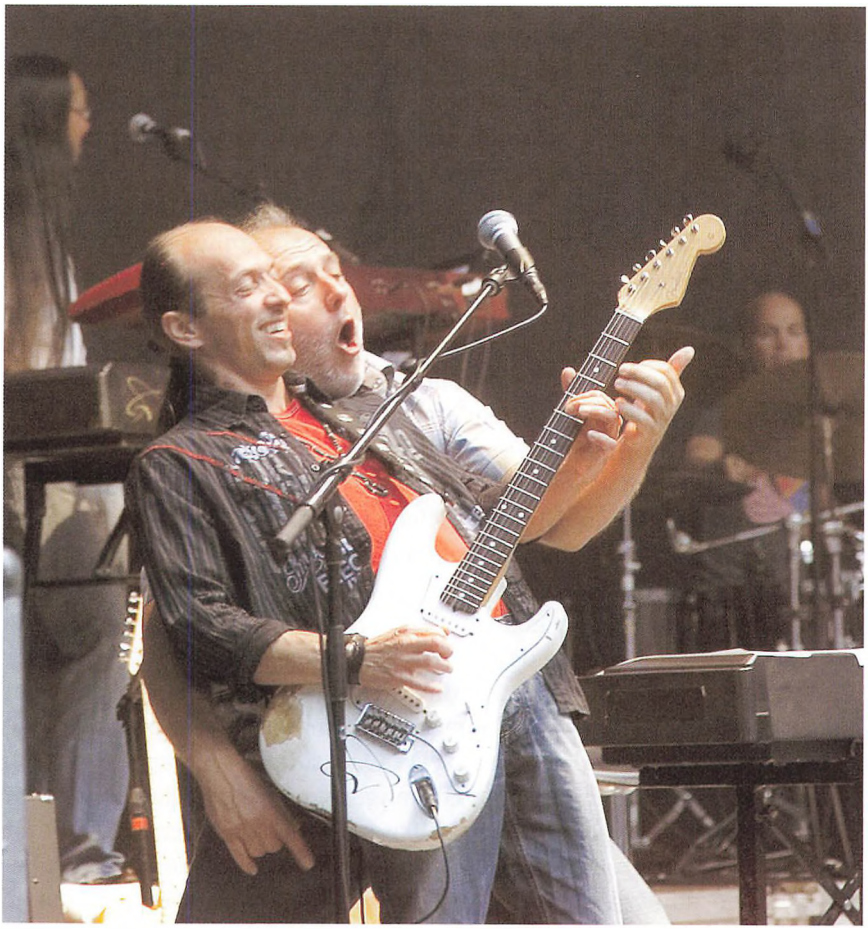
kan kun have været de dansende nærmeste scenen, der har kunnet høre noget og få en fornemmelse for takt og toneart.

Min første el-guitar blev snart udskiftet og det bedste kunne vel ikke være for godt til købmandens søn fra Vejlevej i Grindsted. Sådan har jeg sikkert haft det, men det var jo også mig selv, der betalte gildet af mine egne tjente penge, så det kunne ikke genere nogen. Jeg købte mig den flotteste el-guitar af mærket Gretch og også senere en Fender Telecaster. Jeg skulle aldrig have skilt mig af dem, de havde begge været formuer værd i dag, men sådan gik det. Musikken havde fat i mig og flere instrumenter kaldte på mig.

Jeg var blevet medlem af det lidt mere moderne orkester Sandi Five, hvor jeg havde overtaget pladsen som orgelspiller efter Kristian Hansen fra Roust ved Esbjerg. Nu var det pludselig et Hammond orgel, jeg trakterede. Sandi Five blev til Sandi Four og bestod af 3 unge herrer fra Glejbjerg, Jens Jensen, Jørgen Vind og Jørn Hansen foruden mig selv. Vi udvidede repertoiret til også at omfatte tidens mere poppede og rockede toner og også geografisk kom vi længere omkring de næste par år. Vore kolleger eller konkurrenter, om man vil, var orkestre som Fender Four, Max Five, Sound-Kvartetten, Klitboys, Moontimes, White Circles og flere med dem. Vi spillede til baller i såvel Lemvig som Sønderborg men ellers var det nu fortsat mest her i det vestjyske, vi huserede.

Max og Selmer var to gode herrenavne men også navnene på de højttaler-typer, der afløste de gamle selvbygger-kasser. Max og Selmer afgik dog ved højttaler døden stille og roligt. Anderledes er det gået med mikrofonerne, der var af mærket Shure, hvilket de også er i dag i den professionelle og dyre ende. De før i tiden så velkendte pistol-Shure-mikroner ses dog ikke så tit længere, men de findes. Prisen for et orkester var røget noget i vejret, fra kr. 1.200,00 til kr. 1.600,00 for en kvartet og endnu mere, for de større og også lidt mere kendte orkestre. Det var den vej, det gik. Udgifterne til anlæg og transport havde også fået et løft, det blev mere og mere almindeligt at købe musik via et bureau og de forskellige impresarioer hævede procentsatsen, når de beregnede sig provision.

De Nattergale, Vestjysk underholdningstrio fra Ansager, Starup og Sdr. Bjert med stor succes i 90érne, brugte mange år senere vendingen: "Den hæer rivende udvikling!". Den vending kunne vi passende

Billede af Helge Engelbrecht fra Open Air 2008. Foto: Rene Hollmann.

have brugt. Der kom lidt mere "strøm på drengen" og jeg husker, hvordan vi tydeligt stolte gjorde brug af vores nyindkøbte sanganlæg ved et bal på Hotel Glejbjerg. I pausen spurgte vi arrangørerne, der sad ved kassen ved indgangen, om de havde bemærket vores nye sanganlæg. "Har I ow sang mej"? lød det, så det var måske ikke så revolutionerende endda, men det gjorde ingenting. Vi syntes selv, det var helt fantastisk og der kom da også mere og mere facon på tingene, som man kender det i dag.

Til begge perioder, de første par år med KJ-Kvartetten og efterfølgende perioden med Sandi Four, knytter der sig naturligt nok en masse herlige anekdoter. I Arnbjerg havde spasmagere hældt en øl i saxofonen i pausen. Det slog ikke vores saxofonist Ove Retz ud, da han spruttede de første toner ud af instrumentet. Han tog som regel tingene roligt og fattet og kunne nok også se det humoristiske i denne situation. Det kneb det lidt mere med, da han senere på aften var i fuld sving med en solo. Her fik han sig en slem forskrækkelse og det gjorde resten af KJ-Kvartetten da vist også. Jeg ved ikke, om det var Bjørn Tidmann hittet "Brænd mine breve" eller Ulla Bach´s "Brandmand, det brænder", vi var i gang med, men begge sange havde passet perfekt til det, der skete. Ove havde for vane at give sig hen i musikken, så det virkelig kunne høres og allermest, når han spillede solo. Der kunne nemt gå lidt rigelig jazz i den, når han foldede sig ud. Denne aften kunne det både høres og ses og ikke mindst lugtes, for Ove havde som vanligt placeret en tændt og ikke færdigrøget cigaret bag øreflippen, der midt i en jazzet solo antændte hans røde skæg, og eftersom Ove var langt inde i musikken, gik der lige lidt tid, inden han og vi opdagede, at han var ved at brænde af. Ove fik dog både ilden og soloen under kontrol, og vi kom godt og sikkert igennem aftenen uden yderligere ulykker. Men lugten af afbrændt skæg hang længe i lokalet, og episoden var ikke lige til at glemme.

Med Sandi Four var der også mange anekdoter, der kunne gives videre. Vi havde lejet min fars Hanomag til at transportere os selv og instrumenterne rundt på jobs, og det fungerede såmænd ganske udmærket. Pladsen var trang og vi kunne ikke alle 4 være på forsædet, så hvordan vi i virkeligheden har fået det ordnet indbyrdes, ja, det fortoner sig lidt i tåger, men i hvert fald én af os måtte tage ophold i lastrummet blandt instrumenterne og underholde sig selv

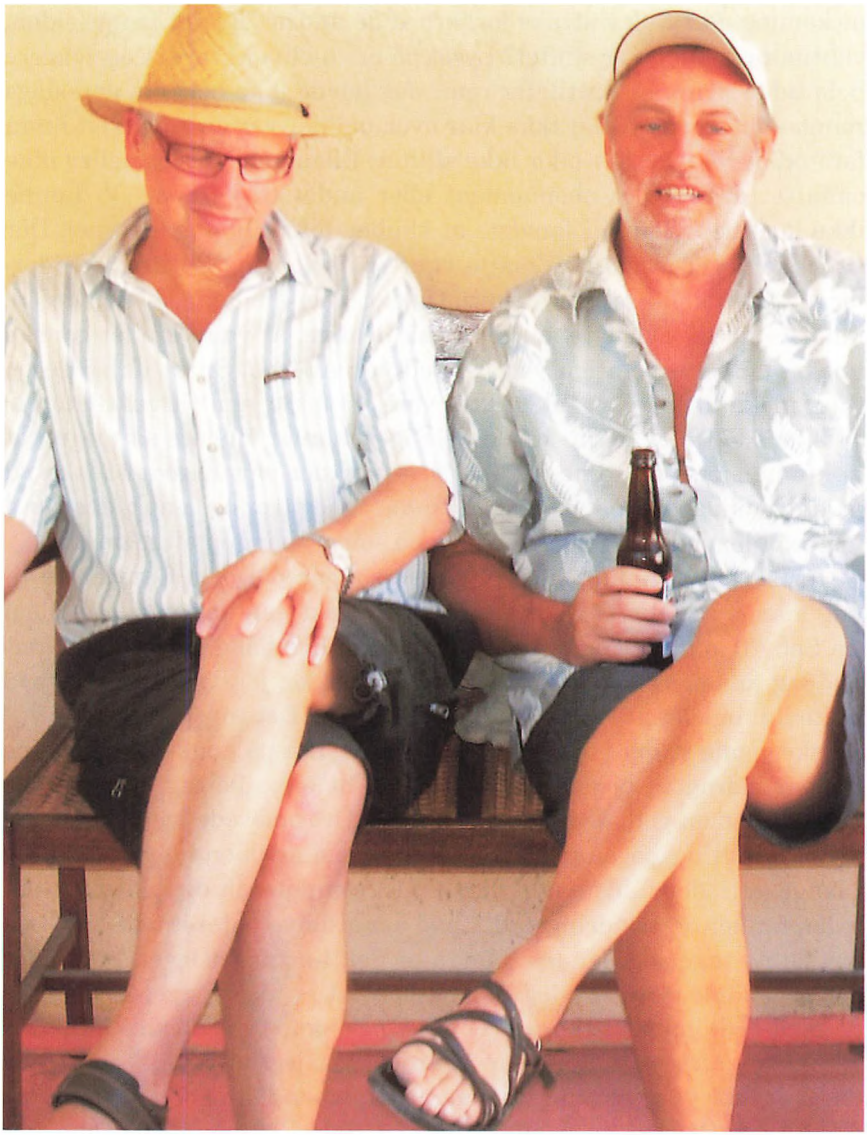
under transporten. Jeg tror nok, det var mig, der var den heldige vinder af opholdet i lastrummet. Hvornår? Ja, det var én af de mange aftener, vi i den periode spillede på Als! Vi havde en afløser med for vores trommeslager. Jens Christian hed han og han fik én af hæderspladserne i førerrummet. At køre med en blind passager i lastrummet i en Hanomag var heller ikke dengang ligefrem det mest lovlige trick på jorden, så også dér var vi nødt til at være opfindsomme. Hvis vi nu blev stoppet af politiet og der blev lyst ind igennem instrumenter og transportkasser, var det jo ikke så godt at blive opdaget. Så vi indrettede gerne et lille hjørne tæt på bagvæggen til førerrummet og med de største kasser omkring os, så man kunne gemme sig lidt. Dér kunne man så få lov at filosofere lidt over tilværelsen og i øvrigt passe sig selv, indtil man var fremme eller hjemme igen.

Det var vinter, husker jeg og Sandi Four havde spillet på Søby Kro på Als. Jo, vi fik mere og mere at lave rundt omkring og nu også langt væk fra de vestjyske agre med deraf følgende lange transporter. Vi sluttede ballet kl. 02.00, og så var der ellers dømt hjemtur uden varme, uden lys og uden venner og det var på ikke just komfortabelt, ikke i lastrummet i hvert fald. Pludselig stoppede bilen, bagdøren blev åbnet, en lommelygte sendte sit lys ind omkring mig. Jeg var tavs, noget der ellers ikke ligger lige til mit gemyt, men jeg forstod alvoren af situationen og forblev uopdaget. Vi kørte videre og lidt senere begyndte bilen at humpe, for derefter langsomt at gå i stå. Igen blev der åbnet til lastrummet og en lommelygte blev taget i brug. Der blev snakket længe udenfor. Folk frøs kunne jeg høre, men hvor meget vinter det har været, det husker jeg ikke. Jeg sad jo også godt i lastrummet, i det mindste uden sne og is, men jeg kunne høre, at der var noget galt og ikke bare med vejret udenfor. Nej, det var galt fat med bilen. "Bilen mangler strøm og der er ikke for meget lys på", lød det. Nu blev der skubbet bagfra og Vupti, så var vi i gang. Hurra, så kan vi lidt igen. Det viste sig, at det var politiet, der havde stoppet os begge gange og de har sikkert syntes, det hele så lidt mistænkeligt ud med en skummel kassevogn uden for meget lys. Derfor stoppede de os. De var dog meget venlige og havde til sidst hjulpet os med at skubbe bilen i gang, givet os et par mulige forklaringer på problemet og rådet os til os køre videre. Vi kørte så en rum tid, inden bilen stoppede for tredje gang, denne gang uden politiets medvirken. Jeg fik lov

at komme ud og blev straks forhørt af de andre: "Er det længe siden, ventilator remmen er skiftet? Lyset på bilen bliver svagere og svagere hele tiden". Hmm. Ventilator rem? Jeg havde ikke hørt om den slags remme før, og var heller ikke klar over, om der var en sådan en i min fars udlejebil – skiftet eller ikke skiftet. Bilen var i øvrigt heller ikke omfattet af et Falck-abonnement eller andet tilsvarende. Vi kunne ikke komme videre. Vi forsøgte at skubbe bilen i gang, men nej. Der var ikke noget at gøre. Vi måtte vente på solopgang og kravlede derfor ind i den kolde bil, for at sove. Da det langt om længe blev morgen, fandt vi ud af, hvor vi var. Vi var så heldige, at være landet ganske tæt på en servicestation ved Felsted ved Åbenrå. Snart dukkede en flink mekaniker op, og fik skiftet vores defekte rem til ventilatoren, så bilens køler og andre vitale dele igen kunne fungere så meget, at vi kunne sætte næserne nordpå. Jeg tror, det var et godt stykke ud på eftermiddagen, inden vi var hjemme og jeg tror også nok, der var 4 unge spillemænd, der tog sig en lur på sofaerne inden aftensmaden.

Musik skal der til! Spil selv, sagde sangeren Dario Campeotto til mig mange år senere. Det var koldt og mørkt den nat, vi skulle hjem fra Søby Kro på Als og det endte med, at blive både morgen og eftermiddag, inden vi var hjemme. Men mon ikke, jeg ved den lejlighed lærte lidt om det at være "rigtig" spillemand? Det tror jeg.

I skrivende stund ... lige nu er det aften, tæt på august og deadline for mit bidrag til bogen her. Jeg må se at blive færdig. Det er ikke nemt, når man godt kan lide at fortælle. Det oplevede jeg især, da jeg skrev erindringsbogen med samme titel som artiklen her. Der var jeg i lange perioder fuldstændig lænket til computeren og fyldt med billeder, tanker og erindringer, der bad om at blive noteret ned. Den ene fortælling tager den anden. Sådan er det, når noget lever. Så kalder det på endnu mere liv. Jeg har netop haft en dejlig uge, der startede med gode musikalske prøver med mit band Neighbours forud for optaktskoncerten til Open Air i Varde, hvor jeg havde fået mulighed for at stykke et program sammen omkring bandet med bl.a. sangerne Anne Dorte Michelsen, Louise Støjberg, Sidsel Maria Michelsen samt gospelkoret Westcoast Gospel Voices. Koncerten kaldte vi for NEIGHBOURS & FRIENDS, og det blev til et brag af en aften i de skønnest tænkelige rammer under bøgene på friluftscenen i Arnbjerg. Vejret var sommerligt og smukt, vi på scenen fik den bedst tænkelige

"Her sidder de så, de 2 "gamle" fortællere på bænken, i øvrigt fotograferet på Barbados for et par år siden. Jørn Hansen og jeg selv. Jørn har på mange måder været mit sandhedsvidne livet igennem. Når jeg lige har haft brug for at dobbelt checke min tankemæssige research, ja så har jeg altid kunnet konsultere Jørn. Sådan har det været også omkring artiklen her".

respons, publikum så ud til at nyde det, alt lykkedes og jeg kan huske, jeg tænkte undervejs: Er det egentlig ikke dét, du altid har drømt om? At være med i noget, der samler, forener og giver mening, for dig selv ja, men allermest for andre end dig selv. Der var god grund til at være glad for en aften som denne, tænkte jeg. Open Air i Varde fejrede sit 30-års Jubilæum og det blev en fantastisk succes alle dage. Lørdag aften var der dømt friaften i familien og min kone og jeg samt vores yngste søn, Buster besøgte min gamle spillekammerat fra Sandi Four-tiden, Jørn Hansen og hans kone Marian på Lerpøtvej i Tinghøj. Snakken gik og historierne tog form. Ud på aftenen tog vi alle en Taxa ind til Arnbjerg og nød slutdelen af denne folkefest, som mere end så meget andet profilerer ikke blot Varde, men også en hel egn på fornemste vis. Kultur er for mig den måde, vi lever med hinanden på, den måde vi hver især bruger ordene på, og lader historien vandre fra generation til generation. Denne lørdag aften sluttede munter og god, og da de sidste historier blev fortalt, var det tid for mig at gå til ro. Jørn, puttede mig og bad mig sove godt. Hvad har man gamle venner til...

Vardes førstehold i badminton. Erling Jacobsen, Dorte Jacobsen, Jens Ole Kirk, Eva Heiner, Preben Madsen og Villy Søgård.

Der sladres og fnises inden indmarchen.

Glade barndomsminder fra efterkrigstidens Palludansvej

Af Dorte Schori, Varde

På en regnfuld eftermiddag i forsommeren 2008 er jeg på vej ned i kælderen på Palludansvej 21 – mit elskede barndomshjem – for at finde billeder frem fra en længst svunden tid – skønne barndomsminder. Opbevaret sammen med mange andre ting fra barndomshjemmet befinder der sig en række fotoalbum, der skal være med til at fremrulle minderne.

Årets gang

Hele min barndom og ungdom foregik i funkishuset på Palludansvej 21. Huset blev bygget i 30erne af afdøde tømrermester Sørensen, hvilket var ensbetydende med kvalitet. På daværende tidspunkt ejede fru gartner Hansen huset, der bestod af 4 lejligheder – selv boede hun på 1. salen. Efter sin mands død var hun flyttet ind i huset fra den tidligere bopæl i nr. 18. Fru Hansen havde ikke været gartner, det havde derimod hendes mand, og derfor identificerede man ofte den tids hjemmegående hustruer med deres mands arbejde.

Mine forældre flyttede efter giftermålet ind i en 2 1/2 værelses lejlighed i stuetagen. Min storebror Erling og jeg kom så til senere, men i en årrække havde vi ikke mere plads. Jeg tænker på nutidens børn, der ville have gjort oprør, over ikke at kunne få deres eget værelse, men vi kendte det ikke anderledes og var lykkelige for de dejlige frie omgivelser, vi havde.

I min tidlige barndom var der ikke mange legekammerater på vejen,

men det tænkte jeg ikke så meget over, for der var jo andre ting at tage sig til. Om formiddagen var jeg meget oppe hos fru Hansen. Hun havde ung pige om formiddagen, og hende var jeg sammen med eller også fru Hansen, der lærte mig at strikke og hækle. Når den unge pige bagte pandekager, fik jeg altid lov til at spise med. Hvis jeg ikke var hos fru Hansen, var jeg ofte hos familien Thomsen skråt over for.

Herman Thomsen var tidligere tømmerhandler, men da han afhændede tømmerhandelen og privatboligen, købte han Palludansvej nr.16. Familiens døtre Birthe kaldet "Musse" og Ella var for længst flyttet hjemmefra, men der var altid en hund at lege med, og så var jeg også tit med omme på Gl. Møllevej, hvor Thomsen på daværende tidspunkt havde en kæmpegrund med alskens frugt, grønsager og blomster. På grunden var der et stort skur, hvor han holdt brevduer, og stedet var også ofte hjemsted for et kuld hundehvalpe – jo, her opstod min store kærlighed til dyr, især hunde.

Et andet sted, jeg kom meget i min barndom, var hos familien Dalberg. Dalberg havde været førstelærer i Sig, men var ved pensioneringen flyttet til Palludansvej nr. 22 a. Her spillede jeg ofte kort om eftermiddagen med Dalberg, hans elskelige kone, Marie og datteren Hedvig.

Året gik sin gang på Palludansvej, og sommeren var for mig den bedste årstid, for da var mange af vejens unge mennesker på ferie hos forældrene, eller der var feriebørn på besøg. Hos lagerforvalter Andersen kom Henning og Ingrid på ferie og Inge, en niece fra Fyn. Henning har tidligere skrevet i denne bog om sin barndom og ungdom. For vejens unge mennesker og børn var han den flotte unge atlet, der kom på besøg hos forældrene, der med rette var stolte af deres dygtige søn. Datteren Ingrid var blevet gift med skotten Gill Henderson, og det var en glædens stund, når de kom hjem fra Italien, eller hvor de nu befandt sig på jordkloden, med deres førstefødte, lille Kirsten. Familien var utrolig glad for børn, så kvarterets børn legede ofte i haven eller spillede ét af de mange spil, som var til vor rådighed. Når jeg tænker tilbage på, at Andersen led utrolig meget af migræne, synes jeg, at det var en flot gestus, at de gav plads til den glade, men støjende barneleg i deres baghave.

Hos Familien Vestergård i nr. 23 kom datteren Anna hjem fra Ålborg. Ofte var det, når kusine Grete fra Middelfart var på ferie, og så blev der fejret fødselsdag i haven med Anna som underholder. I sin

hverdag beskæftigede Anna sig med børn, og det mærkede man tydeligt. Sønnen Poul boede hjemme hos sine forældre på dette tidspunkt. Han var ivrig FDF leder, og det var en fornøjelse på en skøn sommermorgen at se ham hejse Dannebrog i haven i uniform, inden han skulle på lejr ude i Vardeborg eller et andet sted.

Fra København kom Helge Hansen og hans kone Ada med deres datter, Jonna. Senere kom der også en søn, Tom, til. Helge Hansen var fru gartner Hansens søn, der arbejdede som filmregissør på filmselskabet SAGA. Ligeledes kom Familien Thomsens barnebarn, Gert, på ferie fra Fredericia. Ja, så var der liv og glade dage. Det var, som bragte disse københavnere og andre udenbys gæster et friskt pust ind i vores hverdag. De var yngre end mine forældre og gav sig tid til at lege med børn og feriegæster i ferieperioden. Hvor var vi tit sure på mine forældre, når vi skulle afbryde legen på et så ukristeligt tidspunkt som kl. 20 om aftenen – lige efter,at den evigtunge Ada til vores store beundring var sprunget over et stort blomsterbed, i forsøget på at fange Helge.

Heldigvis flyttede der familier til Palludansvej med børn på min alder. Af gode legekammerater vil jeg nævne Gurli Rasmussen/nu Ladefoged. Hun var datter af Gyda og Sixtus Rasmussen. Af andre veninder kan nævnes Kirsten Ipsen og Karen Riisgård, hvis far var amtsforvalter. Karens mor var ærke københavner, og dengang de lige var flyttet ind, sendte hun Karen hen til min mor, for at låne en kop mel. Det chokerede min mor, at man kunne finde på det, men senere har vi moret os over det, for det var da en fin måde, at komme i kontakt med andre på. Hvor havde vi mange dejlige timer med hinanden.

På daværende tidspunkt var den gamle tennisbane på Palludansvej endnu ikke bebygget. Der lå 3 byggegrunde vildt tilvoksede. Når vi skulle hjem en mørk aften, gik vi altid over på den modsatte side af vejen, for vi var lidt bange for, hvad der kunne gemme sig på grunden i mørket. Dengang var det nok lettere at skræmme os. Så gik rygtet, at grundene var blevet solgt. Den ene grund til Marie Elmgård og de 2 andre til familien Buttenschøn. Vi hørte, at familien havde 2 drenge, Per og Torben. Det var spændende, at der skulle komme 2 drenge. Byggeriet gik i gang, og snart opdagede vi de to drenge, der altid havde røde tophuer på. De var meget dygtige til at stå på rulleskøjter, og der var snart nogle små pigehjerter, der bankede, især når Torben

Palludansvej nr. 21 med den nyerhvervede Vauxhall Chresta i forgrunden.

Der poseres for fotografen. Gerd Rasmussen, Erling Jacobsen, Jonna Hansen med undertegnede forrest.

kom løbende. Jeg mindes, at jeg lærte at stå på rulleskøjter i løbet af en eftermiddag, da jeg også gerne ville være med på gaden. Vi havde nogle herlige eftermiddage sammen på denne måde med bl.a. boldspil og andre lege, og Karen Kristensen, der boede i nr. 20 og ernærede sig som syerske, må have haft nogle gode oplevelser fra sin arbejdsplads ved vinduet, der dog kunne formørkes af, at vi kom til at skyde en bold ind i hendes have, når vi spille langbold. Vi var lidt bange for hende, da hun kunne se forfærdelig vred ud, men det var vist hendes naturlige udseende, og det betød ikke så meget.

Lad mig sige det – Palludansvej – gaden var vor bedste legeplads. Der foregik ikke megen leg i haverne, de var for små, og folk var ømme over blomsterbedene. Det kunne allerhøjest blive til en gang hjørneleg, put/gemmeleg, antonius, vardebold op ad muren.

Min mor var hjemmegående husmor, som langt de fleste kvinder var på det tidspunkt. Om eftermiddagen inden lukketid skulle hun på indkøb, og legen måtte desværre afbrydes. Jeg skulle ind og skifte tøj, for man skulle se ordentlig ud, når man skulle ned i byen. Dengang var det specialforretningerne, der fik handelen. Vi skulle gerne om til slagter Poulsen i Nørregade og have friskskåret pålæg, måske senere til gartner Nielsen i Smedegade og hente grønsager, for til sidst at slutte af ved frk. Antonius' chokoladeforretning og købe nogle af hendes gode nougatstænger. Det er én af de få specialforretninger fra dengang, der stadigvæk eksisterer. På byturen var der også tid til at snakke med bekendte, og jeg tror, at mange af nutidens børn kan nikke genkendende til det, når jeg siger, at det var kedeligt, at høre på deres voksensnak. Ofte mødte vi én af min mors gode veninder, Edith Schmidt – født Sloth. Hun havde mistet sin mand ret tidligt, så hun var nødt til at arbejde. Det foregik hos Jysk Telefon i Nygade, hvor hun sad som "telefonistinde".

Nutidens unge vil tage sig til hovedet, når jeg fortæller, dengang ringede man op og sagde nummeret til én af telefonistinderne, og så forbandt de videre. Der var vist nogle nyheder, der ikke kunne holdes helt hemmelige på den måde. Om aftenen samledes vi de første mange år omkring radioen, hvis der da ikke ellers var noget. Lørdag aften var en speciel aften, for da hørte vi et underholdningsprogram i radioen, og så fik vi købekager fra bager Meyer – 4 "gåsebryst" til 1 kr. Det lyder fantastisk, men det var daværende forhold.

I en årrække var min far formand for foreningen Norden, og som hos mange andre foreninger var der lavet et program om vinteren med foredrag og lysbilleder. Mine forældre benyttede sig ikke af barnepiger, så vi børn blev slæbt med til de mange interessante arrangementer – interessante for voksne, men for børn dræbende. Det sagde man ikke dengang, men hvor har jeg ofte kæmpet med søvnen på en hård træstol. Mere festlige ting var, når der afholdtes Luciaoptog på Hotel Varde. Jeg tror faktisk, at det var foreningen Norden, der startede den tradition i Varde. Nogle af bestyrelsesmedlemmerne var fru dyrlæge Høj, fru Helgesen og fru Buck. Engang var der også arrangeret besøg af Wienersängerknaben i Håndværkerforeningen – nu Medborgerhuset. Uforglemmeligt, for under forestillingen rasede elementerne udenfor – det lynede og tordnede, og regnen stod ned i stænger.

Af andre ting kan nævnes besøg fra én af de nordiske venskabsbyer. Jeg husker tydeligt, da man havde inviteret et sangkor fra Kramfors. De var hjemme hos mine forældre, og der blev knyttet tætte bånd. Min drøm var at få lov til at besøge dem eller deres efterkommere engang, men det blev desværre aldrig til noget, heller ikke i min periode som 1. viceborgmester.

Når jeg nu er i gang med at nævne noget om kulturlivet i Varde, bliver jeg også nødt til at nævne Varde Friluftsteater. Lang tid før der var noget der hed Syvkanten eller Open Air, blev scenen bl.a. benyttet til internationale folkedanserfestivaler, sommerens amtsgymnastik opvisning, og så turnerede Det kongelige Teater også på et tidspunkt. Jeg mindes bl.a. at have set " En skærsommernatsdrøm" og "Elverhøj". Et russisk balletkorps optrådte ligeledes på et tidspunkt med bl.a. "Svanesøen". Uforglemmelige minder, hvortil også hører en række Sct. Hans Aftener på friluftsscenen afholdt af de frivillige spejderkorps og FDF´erne - sang, sketches, bål og båltale. Det var festligt og højtideligt på samme tid.

Da jeg begyndte i skolen, blev skolestarten flyttet fra den første april til begyndelsen af august, det vil igen sige, at jeg var temmelig gammel, da jeg kom i skole – næsten 8 år. Jeg mindes også, at det sidste år, inden jeg kom i skole, var kedeligt. Alle andre gik om morgenen, men jeg skulle bare gå derhjemme, og det var jo ikke, fordi der ikke var nogle steder, jeg kunne gå hen, nej, det var fordi jeg pludselig savnede jævnaldrende at lege med. Den store dag kom, og jeg kom

til at gå i 1.a på Sct. Jacobi skole sammen med 27 andre håbefulde poder. Som klasselærer fik vi Johanne Buck. Dengang var der 6 første klasser, der startede, så på det tidspunkt har elevtallet på Jacobi nok allerede været oppe på 14-1500. Vi havde nogle herlige år sammen på godt og ondt. Det er jo heldigvis altid det gode, man husker. Det andet fortrænger man. Efter 5. klasse skiltes vore veje - nogle gik i mellemskole, og andre gik den almene vej.

Til klassens ros vil jeg kort nævne, at den gamle 5. klasse lige har holdt 50 års jubilæum. Det er flot, og jeg kan ikke lade være med at nævne, at vi atter skal mødes i efteråret for at opleve vores klassekammerat, Helge Nordholts tur med Siriuspatruljen gennem lysbilleder og foredrag. Men alt dette kan kun lade sig gøre, hvis der er nogle, der tager slæbet med at finde ud af folks adresser, og her vil jeg gerne sende en stor buket roser til min gode klassekammerat, Åse Lundkvist.

Når man boede på den forkerte side af jernbane-overskæringen, der lå som en ring om byen, måtte man ikke cykle i skole. Der var simpelthen ikke plads til alle cykler på skolen. Jeg mindes tydeligt en morgen, jeg var lidt sent på den og var nået forbi Varde Sygehus. Da stoppede en bil op, og chaufføren spurgte, om han skulle køre mig i skole. Naiv som jeg var, sagde jeg "ja", men hvad kunne der ikke være sket, og hvor ofte har jeg ikke senere sagt til mine drenge, at de ikke må køre med fremmede mennesker. Selvfølgelig skete der ikke noget, da den venlige mand var ejeren af daværende "Villys Bar", og samtidig var han også taxachauffør. Andre gange var jeg så heldig at kunne køre med Slivsgård, ansat i Varde Bank, når han var på vej ud i én af Varde Banks filialer. Han boede på Frisvadvej over for sygehuset sammen med sin kone kaldet" Tulle". Det var nogle meget hjertevarme mennesker, der ikke selv havde børn. Mens jeg sidder og skriver nu, kan jeg næsten høre Slivsgårds meget specielle, hæse stemme.

Når jeg nu nævner Varde Bank, er jeg også nødt til at inddrage lidt herfra i min beretning. På det tidspunkt var min far bogholder i banken. Hvis jeg havde ventetid efter skolen, havde jeg fået lov til at gå ind til ham i Varde Bank. Der var en speciel duft/lugt, når man kom ind i banken. Nogle ville måske sige, at det lugtede af penge. Her oplevede jeg mange hyggelige stunder, hvor personalet var utrolig flinkt mod mig. Tidligere nævnte Poul Vestergård var på det tidspunkt ansat i banken, og han lavede de flotteste tegninger, hvilket jo har

Afdansningsbal. Forrest til højre Marianne Målø og Hans Jørgen Tusborg.

Klassebillede fra skolejubilæet i foråret 2008. Bagerst række: Thorkild Lindquist, Flemming Knudsen, Steen Mathiesen og Ruth Sloth. Mellemste række: Birthe Mortensen, Knud Jeppesen, Egon Schultz, Helge Nordholt, Hans Jessen, Connie Christensen, Peter Christensen, Ellen Kobberholm og Vagn Kristensen. Forreste række: Dorte Jacobsen, Åse Lundkvist, Ole Tusborg, Anne Ladefoged og Karin Hyttel Andersen. Alle pigerne er nævnt med deres ungpigenavn.

været til stor glæde for ham og andre i hans senere karriere. Bankdirektør Johansens døtre, Ellen Johansen og Inger Rasmussen og andre ansatte mindes jeg med stor glæde. " Hundemadsen" M.M.M. ved kassen - bankdirektør Poul Jacobsen, der bag sit noget barske ydre gemte et varmt menneske. Jo, det var lyse tider - ingen bange anelser om, hvad fremtiden kunne bringe. Heldigvis oplevede min far ikke bankens endeligt. Om ikke andet er jeg bange for, at det havde taget livet af ham. Dette redelige og ordentlige menneske ville have haft meget svært ved at se folk miste deres opsparede formue.

Til mine glade minder hører også ferieoplevelserne. Dengang gik ferierne ikke til udlandet, og da min far ikke havde bil, var det begrænset, hvor langt vi kom. Sommerferien tilbragtes hvert år i Henne. De første år lånte vi Vævestuen i Henne. Min mors kusine, Nora Termansen, havde forretning i Vestergade i Varde – Vævestuen. Navnet kunne relateres til det store udvalg, der var i mange ting vævet af hende eller andre. Om sommeren havde hun åbnet en "filial" i Henne – i det, der i dag hedder "Vævestuen" – dengang var det kun et lille hus med "das" i gården. Så vidt jeg husker, havde hun kun åbent i juli måned, og så kunne vi låne huset uden for sæsonen. Vi overnattede i det, der normalt var forretning, og så hørte det til morgenens glæder at kigge ud gennem persiennerne for at se, hvem der nu kom forbi.

Forretningens sæson blev udvidet, og så var mine forældre nødt til at finde noget andet. I en række år boede vi i Krostuen – det var en hel lille lejlighed – på det gamle hotel Henne Strand, der desværre ikke mere eksisterer. Det var på det tidspunkt Gammelgård og hans søster, der drev hotellet. Når vi var derude, besøgte vi Mads Nielsen kaldet Ravmads og Kristiane, hans kone.

På et tidspunkt byggede han nogle sommerhuse med beliggenhed i 2. klitrække med fin udsigt over vandet, og her tilbragte vi mange sommerferier. Da han og Kristiane fik lov til at bygge deres nuværende bolig, blev sommerhusene solgt. Min far kunne have købt huset, vi lejede, for 175.000 kr. Det var mange penge dengang, men tænk sig, hvad det havde været værd i dag, hvis han havde købt det. Min mor havde ikke den store interesse i det. Hun var husmoder af den gammeldags type, og hun så desværre kun arbejdet forbundet med det at have et sommerhus. De første år, vi tog til Henne, havde min far som tidligere nævnt ikke bil – ej heller kørekort. Det var mine forældres

gode venner boghandler Åge Jørgensen og hans kone, der var så venlige at køre os ud til Henne. En stor del af vejen var grusvej på dette tidspunkt, og Henne var en lille flække. Dengang havde Vejers Strand sin blomstringsperiode.

På et tidspunkt i 50erne købte min far sin elskede bil - en Vauxhall – model Chresta. Nogle vil nikke genkendende til dette – synet af min far kørende i den sorte, skinnende bil. Hvordan kom mine forældre så til den bil? Det var et mærkeligt tilfælde. Min mors onkel, der havde bilforretningen Brd. Harborg i Esbjerg, døde. Da der ikke var børn, var det nevøer og niecer, der arvede ham. "Chrestaen" blev sat til salg blandt familien, og min far købte den uden at have kørekort. På det tidspunkt var min far i fyrrerne, og det var bestemt ikke den letteste sag at få det kørekort. Undertiden var jeg med, når han fik køretime, og ét af skrækscenarierne var, når han skulle bakke gennem en tunnel ved banen. Jeg sad med lukkede øjne, stiv af skræk, angst for, hvad der kunne ske, men kørekortet fik han.

En anden ferietradition var turen til København i efterårsferien. Vi tog med lyntoget lørdag til hovedstaden og boede en uge på hotel Hebron i Helgolandsgade. Det var en stolt lille pige, der hver morgen gik hen og betalte 10 kr. for morgenmaden til 4 personer. Det var spændende med de mange storbyoplevelser, men dengang skulle vi gå til alt, og det var ikke altid, at min bror og jeg havde lyst til de store vandreture. Det blev til mange museumsbesøg, tur til den efterårsgyldne Dyrehave, sejltur til Malmø og de senere år en tur ud til Kastrup Lufthavn. Det var en kæmpeoplevelse at se de mange SAS-maskiner - "Viking" et eller andet – og ikke at forglemme de smarte stewardesser og elegante kaptajner. Der opstod mange vilde pigedrømme.

Om aftenen gik vi strøgtur, og min mor så, hvad storbyen kunne byde på. Hun var nu altid elegant klædt på med handsker, sko og hat i samme farve. Dengang var man ikke en dame, hvis man ikke gik med hat. Jo, frk. Lybecker i Kræmmergade havde en god kunde i min mor. Men der skulle også andre oplevelser til om aftenen. Vi var i Det kongelige Teater, inde i filmselskabet ASA's nye biograf på Vestre Brogade. Det sidste nye var, at biografforestillingen indledtes med brusende musik spillet af en pianist på et flot nyt hammondorgel, der drejede rundt, mens projektører sørgede for farvestrålende belysning. Besøg på restaurant Wivex må ikke forglemmes. Der hørte vi den

musik live, der ellers strømmede ud af radioen derhjemme, når der var radiotransmissioner fra den berømte restaurant.

Fritidsmulighederne for nutidens børn er utallige. Som det politisk hedder " en god fritidspolitik er den bedste socialpolitik" efter devisen, er der nok at give sig til, så laves der ikke så mange gale streger. Der var ikke så meget at vælge imellem i min barndom, men kede os eller lave gale streger, gjorde vi vist aldrig eller sjældent, for at vi ikke skal fremstå som de rene engle. Min bror blev FDFer, og jeg blev grøn spejder – først Smutte og senere spejder. Det var Kirsten Ipsen, der fik mig med, da hendes mor var leder. Jeg mindes mange gode stunder i KFUK's hus i Storegade. De første år var det Lilly Houborg, der var leder. Hun var den sødeste leder, man kunne tænke sig, og da hun ikke selv havde børn, blev vi nok en slags børn for hende. Senere kom "Mikkeline" Mikkelsen til. Vi var på lejre rundt om i landet. Hvad jeg husker bedst, var en tur til Norge – til Hønefoss. Oprindeligt opstod ideen vist, fordi Mikkeline havde familie i Norge. Vi havde en begivenhedsrig tur dertil. Rolandshytten ved Karlsgårdesøen var også et rejsemål, der lå lidt tættere på. Kirsten og jeg solgte et forår de fleste lodsedler for spejderbevægelsen, og det blev belønnet med en tur til omtalte hytte. Med os havde vi en flok søde tanter, der forkælede os.

Søndag kunne tit være en kedelig dag. Selvfølgelig var der sommetider familiesammenkomster. Vi tog ofte med "Nebelgrisen" til Billum for at besøge min bedstefar, og det var meget hyggeligt at komme derud. Min morbror Christian havde overtaget gården efter min Bedstefar, og min moster var husholderske for de 2 mænd. Ligeledes kunne turen også gå ned til Esbjerg til min faster Nora og onkel Jacob, men bortset fra disse besøg, kunne dagen være halvtrist. Vi var så nogle piger, der gik i søndagsskole i Sct. Jacobi Kirke, vel egentlig ikke fordi vore hjem var mere kristne en andres, nej, det var så hyggeligt i små grupper at høre fru Nielsen genfortælle de forskellige lignelser. Det var hyggelige historier for os, fulgt op med ting, der relaterede til vores hverdag. Det var også dengang, vi om vinteren samledes i KFUK huset i Storegade en eftermiddag om ugen, for at sy eller strikke noget til den årlige tombola i Missionshuset, der afholdtes i forsommeren, og hvor vore forældre helst skulle komme og købe lodder og kaffe. Ret tidligt blev jeg meldt ind i fru Granes danseskole. Der havde jeg sammen med mange andre bysbørn nogle sjove år.

En flok raske spejderpiger om bord på båden til Norge.

5 a. 1958.

Der var ikke det store udvalg i tøj som i dag. Det var dyrt, og det endte tit med, at man gik til syerske. Frk. Kristensen har syet en del af mine kjoler, og til afdansningsballet, blev kjolen af silke og tyl syet hos frk. Taupe. Desværre var jeg ikke én af disse yndige små piger, der lige passede ind i et opvisningsnummer til afdansningsballet, så ofte har jeg siddet med grædende hjerte og set de andre få lov til det sjove.

I slutningen af 50erne blev Vardes første sportshal bygget - Vardehallen - ved hotel Arnbjerg. Mange somre havde vores fritidsinteresse været at spille badminton. Nu kom der mulighed for at spille det indendørs. Det var alle tiders. Der blev startet en klub og trænet på livet løs. En overgang spillede min bror og jeg på førsteholdet, og lige som i andre søskendeforhold gik det ikke altid helt stille af. Men vi fik en række spændende oplevelser i én for datiden flot idrætshal. Det sociale liv i hallen stod "Iver og Yrsa" for. Man skulle ikke være halinspektør, hvis man ikke brændte for sagen, og sådan er det vel også i dag. Ivers hjerte bankede nok især for håndbolden.

Omkring dette tidspunkt fik vi en ny legekammerat – Margit Kristensen. Hendes forældre, tidligere direktør for Hedeselskabet, Martin Kristensen og hustru havde købt grund af tømmerhandler Thomsen på Gl. Møllevej og bygget hus der. På regnfulde dage gik der meget tid med at samle modeudklip fra de forskellige modeblade og drømme om haute couture. Som vores drømmepige havde vi vist filmskuespillerinden Audrey Hepburn, og tøjet, vi tegnede – ja, vi tegnede i massevis af tøj til vores påklædningsdukker – først var det til" Marie" fra Mariekiks, så blev det til forskellige filmstjerner Elizabeth Taylor og svømmestjernen Esther Williams. Vores yndlingsfigur var alligevel nok én af tegneren Christels langbenede piger.

På dette tidspunkt havde Varde et meget dygtigt crickethold. Hvorfor lige cricket i Varde? Ja, men sådan noget starter altid op, hvis der er nogle ildsjæle. Der var møbelhandler Simonsen, Harring, lærer Steen Christensen og mange flere. "Drengene", ja, for det var et hold blandet af nogle af de tidligere nævnte samt min bror Erling og hans kammerater Ove Lyngdal, Poul Erik Thomsen, Jens Kürstein m.fl. Der blev spillet kampe i Varde og udenbys, og var det udenbys, sad drengene på ladet af Simonsens lastbil. Det var før, man tænkte i sikre baner. Hvad kunne der ikke være sket. Kampene tog en hel dag. Meget ofte var jeg nede og se dem spille. Det var der også andre piger,

Anna Vestergård i haven med vejens børn.

Rulleskøjteløb på Palludansvej. Kirsten Ipsen, Ulla Dalvad og undertegnede.

der var, og vi fik dannet et pigehold i Varde under ledelse af skoleinspektør Agerschou og lærer Steen Christensen. Mange – især drengene latterliggjorde det, men vi klarede os nu rimeligt, så længe vi kunne samle hold.

Naturligvis må jeg ikke glemme at fortælle, at jeg er vokset op i et hjem med klaver. Min bror kom med i FDF orkestret under Bøjlunds dygtige ledelse. Han spillede først tromme, senere kornet. Klaveret blev så overladt til mig. Jeg fik bl.a. undervisning hos frk. Uhd i Fiskergade og lærte at spille nogle kendte stykker. Desværre blev det aldrig min store interesse, så klaveret i mit hjem røres i dag af mine drenge, når de er på besøg.

Det sidste, jeg vil omtale i min lille vandring tilbage i tiden, er nogle familiefester, holdt på Palludansvej 21. Både min bror Erlings og min konfirmation blev holdt hjemme. Nu har jeg tidligere berettet om, at jeg er vokset op i en 2 1/2 værelseslejlighed. I de mellemliggende år købte min far hele huset, og lejligheden blev udvidet med halvandet værelse taget fra nabolejligheden, og stuen var blevet noget større med en havestue, der var bygget til. Min mor var dog ked af at skulle tømme stuen eller soveværelset, som man gjorde dengang, så familiens fester blev holdt i tørrekælderen, og maden blev lavet i vaskekælderen. Dengang var det meget almindeligt med kogekoner, så min mor fik fat i Winne fra Vrøgum – en søster til fru slagter Ovesen. Hun kom en dag i forvejen og kogte suppe i gruekedlen, og samtidig med at hun kom, troppede familien Rattleff op. De boede på 1. salen af nr. 20 – ovenpå Karen Kristensen – og de var altmulighjælpere. Endelig kom der så en dame og serverede på selve dagen. Jo, det var nogle dejlige fester, der blev holdt i det nykalkede rum med låneblomster fra gartner Ballesgård.

Alting skal have en ende – også denne lille vandring tilbage til barndommens lykkelige land, hvor jeg har befundet mig godt i barndommens trygge rammer – Palludansvej 21 - sammen med en række gamle billeder. I skrivende stund er huset sat til salg, da hverken min bror eller jeg ønsker at overtage det. Med denne vandring tilbage i tiden vil jeg udtrykke den dybeste taknemmelighed til afdøde og nulevende mennesker på min vej. Med deres positive livssyn og retlinede holdninger, har de langt hen af vejen, været med til at præge min senere tilværelse.

Forlovelsesfoto fra 1922 af Else Gullev og Knud Nordentoft.

Knud Nordentoft, engang læge i Varde

Af Birthe Nordentoft Feilberg, Hillerød

Den sidste tid, før Knud kom til Varde

Mine forældre, Else og Knud, havde i 1922 lært hinanden, at kende på Rigshospitalet, hvor Else en årrække var ansat, og hvor Knud en periode var i træning i sit næstsidste uddannelsesår. Hun var på hudafdelingens ambulatorium, hvor hun lavede laboratoriearbejde, fremkaldte film og gav behandling med lysapparater. – Denne stilling opsagde hun, da Knuds uddannelse nærmede sig sin afslutning, og de begyndte at se frem til at gifte sig. Hun var derefter hos sine svigerforældre i Haslev et halvt års tid inden sit bryllup, for at de kunne lære hinanden godt at kende. - Jeg kan forestille mig, at det først og fremmest har været min farmors ønske. Hun ville gerne kende den person, der skulle dele livet med hendes søn, - og også gerne nå, at sætte sit præg på hende.

Så Else tog del i husholdningsarbejdet i apotekerhjemmet, hun gik til musik- og sprogundervisning, gik med farmor til kulturelle arrangementer og med hende i kirke om søndagen. - Heldigvis forløb alt godt, og det unge par fik hinanden. Ellers havde jeg ikke kunnet sidde og fortælle om dem nu. Else blev glad for begge sine svigerforældre. Med sin svigerfar cyklede hun morgentur, når vejret var til det. Knud blev færdig med at læse i 1924. Jeg har brevene mellem ham og Else fra den periode, hvor han havde vikariater og ventede på, at få en fast ansættelse som læge. Det blev ham en god læretid med nyttige erfaringer.

Her kommer nogle pluk fra hans breve til Else, dels fra et par vikariater i privatpraksis, dels fra Fødselsstiftelsen, hvor han havde en måneds tjeneste som turnuskandidat:

((Vikariat)) "Merløse d. 30/10 24

Straks efter Aften blev jeg kaldt i Praksis til en gammel Kone, som var faldet og havde brækket armen, og jeg "satte Armen sammen", som det hedder, og bandagerede den. Da jeg kom hjem, skulle jeg naturligvis have Melon og Romtoddy sammen med Doktoren, så jeg lider ingen Nød. - Men et roligt Øjeblik for sig selv til at skrive Brev i, faar man jo ikke, efter at Doktoren er kommet op af Sengen, thi han vil vældig gerne snakke og fortælle, og han er meget gemytlig, fuld af Lune og elskværdig. De sidste Dage har jeg trukket en Del Tænder ud; i dag har der været en Del Konsultationer, og i morgen skal jeg ihvert Fald besøge 3 Mennesker paa Vejen fra Nyrup til Stenmagle, så helt dødt er her ikke. ....."

((Skrevet fra)) "Fødselsstiftelsen, d. 2/11 24

Det er snart længe siden, jeg sidst har skrevet til dig og faaet fortalt om mine Oplevelser ((i Merløse)). Det sidste var vist, at jeg var ude hos en gammel Kone, som gik i Barndom, for at behandle en brækket Arm. Om Natten rev hun imidlertid Bandagen af sig, og Kl. 2.30 om Natten blev jeg igen kaldt til hende, og denne Gang lagde jeg Armen i Gibs for, at hun ikke skulle lave for meget Halløj med Stumperne. Den næste Dag, i Fredags, havde jeg nogle ligegyldige Køreture om Dagen, men om Aftenen blev jeg kaldt ud til en Mand, som var blevet daarlig i Maven. Jeg havde lige faaet Bilen startet og var ved at køre, da der kom yderligere Bud om en Møller, som var styrtet ned i en Elevatorskakt, og som jeg først masede ud til. Det var Skulderen, der var gaaet af Led - jeg var ikke videre stolt af det. Der stod imidlertid en stor stærk Mand ved Siden af, og ham fik jeg til at trække i et Lagen, jeg lagde rundt om Patienten, mens jeg selv masede med Armen. Manden skreg vildt, og jeg brugte Kræfterne raat og brutalt, saa Sveden kom frem. Det mislykkedes 2 Gange, og jeg begyndte saa smaat, at tænke mig om, hvor den nærmeste Læge boede, eventuelt hvilket Sygehus, man skulle bringe Manden ind paa, men gav mig til at prøve 3. Gang. Og det gav et Smæk, Skulderen gik i Led, og stolt var jeg. (Jeg havde ikke Æter til Bedøvelse, men havde givet ham Morfin før Repositionen). Videre med Bilen til den næste Mand, en Teglværksarbejder, som viste sig at have 40.3 og Blindtarmsbetændelse, men man ønskede

ham ikke opereret. Jeg snakkede frem og tilbage med dem, det var særlig Konen, som holdt igen, og tilsidst maatte jeg frem med det groveste Skyts, og sagde, at jeg ikke vilde paatage mig nogetsomhelst Ansvar, sagde, at jeg syntes det maatte være tungt for Konen, hvis hun spildte Minutterne for Chancen til at vælge mellem Liv og Død, og tilsidst fik jeg Lov at bestille Sygebilen, som skulle bringe Manden paa Sygehuset i Sorø! Dagen efter ringede Konen op, og der var ingen Ende paa hendes Taknemlighed. Manden var blevet opereret straks ved Ankomsten til Sorø, og nu befandt han sig godt. Det havde været en Blindtarm, som truede med Perforation. Igaar Morges var jeg atter ude at se til Manden med Skulderen, som nu havde det helt godt, men Gulvet flød endnu af de Klædningsstykker, jeg havde klippet af ham. Derefter videre til den Fødselsforretning sammen med Dr. Hagen, som resulterede i Trillinger. Stakkels familie. Naa, da vi kom hjem, og da jeg var færdig med Konsultationen, blev jeg gratuleret stærkt, Middagsbordet var prydet med Blomster og Vinglas (om mit havde Fruen bundet en lille Blaa Kors Pièce (for hun var medlem af Blaa Kors)), og jeg blev begavet med en halv Kasse Cigarer af Doktoren, i min Frakkelomme fandt jeg et halvt Pund Chokolade fra Fruen, vi udvekslede Artigheder, og Doktoren kørte mig til Stationen i Bilen. Ankom saa her paa Stiftelsen, hvor Dr. Aagaard i næsten 4 Timer instruerede os. Vi er 9 i denne Maaned. Jeg bor paa Værelse med Lunø. Jeg var lige begyndt at blunde, da jeg Kl. 3 blev ringet op for at overvære en Tangforløsning. Bortset fra en langvarig Stuegang med Professoren, har vi drevet Tiden væk; Patienterne begynder sædvanlig først at komme lidt stærkt henunder Aften. Der er dog lige kommet en ind, som havde født i Bilen paa Vej herind....."

"Fødselsstiftelsen d. 3/11 24

Kom i Seng i Nat Klokken halv 2, men Klokken halv 5 kom der en Patient, som jeg skulle skrive Journal over og betjene, og da hun havde født, var det for sent at gaa i Seng, kun Tid nok til at gaa i Bad inden Stuegang Kl. 8. Idag har jeg imidlertid Byvagt sammen med Meyer og skal være parat til at rykke ud med 2 Minutters Varsel hele dette Døgn - og imorgen har vi Modtagelse igen (hvad Afd. har hvert andet Døgn) og saa er vi alle paa Modtagevagt. Derfor gælder det om

at faa sovet, naar der er Tid, og nu vil jeg smide mig paa Sengen for at prøve at sove .....

Forretningsgangen i det daglige er følgende: Kl. 8 præcis ankommer Profeten, som man trasker efter som et samlet Regiment paa Stuegang paa Fødegangen, derefter paa Operationsstuen til Operation, videre Stuegang paa Gynækologisk Afd. og sidst paa Barselsgangen. Frokosten bestaaende af varm Ret og Spejlæg, Bajer og koldt Bord er parat Kl. 11.30 - og derefter passer man sig selv til Alarmklokken kalder den enkelte eller hele Koret paa Fødegangen eller i Byforretning o.s.v. 2 Klemt paa Nr. 5 Værelses Klokke f.Eks, vil sige: Nordentoft skal paa Fødegangen, 4 Klemt: Operation, 5 Klemt: Byforretning. Derfor naar jeg er faldet i Søvn og Klokken begynder at ringe, er jeg spændt paa Signalet, thi skulle Klokken kun ringe en Gang, kan jeg rolig lægge mig om paa den anden Side og sove videre, thi da er det Kontubernalen, det gælder; men ringer den 2 Gange, da hurtigtst muligt ud paa Gulvet for at faa trykket paa Svarklokken, som meddeler paa Fødegangen, at man er paa Værelset og har forstaaet Signalet, og hvis det kun er Fødegangen, der kalder, er det nok at faa et Par Bukser og en Kittel paa, samt Sko. Strømper, Manchetskjorte og lignende Finesser er overflødige, dog foretrækker jeg at faa Strømper paa, for maaske maa jeg blive paa Fødegangen flere Timer, eventuelt hele Natten. Kun maa man ikke møde i Pyjamas. Naar man saa kommer tilbage, er det første Sted man søger ind, Spisestuen, for at faa en Hjertestyrkning, thi der staar dækket op hele Natten - og det smager ualmindelig godt at faa noget i Hovedet, naar man har været paa Arbejde om Natten.

Saadan gaar Døgnet for lille Peter, dog maa man mindst et Par Gange paa Laboratoriet for at se, om der er noget stillet frem til Een til Undersøgelse, og forskelligt andet Arbejde kan der naturligvis løbe paa...."

"Stiftelsen d. 6/11 24

Blev imorges kaldt paa Fødegangen og efter at have ventet længe, og Barnets Hjertelyd blev daarlig, skulle der tangforløses, hvad der tilfaldt mig, da jeg har skrevet Journal over Patienten igaar. Jeg klippede, trak Barnet frem i Dagens Lys, og syede Patienten sammen. Endnu ikke færdig med at vaske mig, blev jeg beordret i Byforretning i Lipkesgade, hvor der skulle tangforløses. Her spillede jeg en min-

dre Rolle, idet jeg blot skulle bedøve, mens en anden (Ravn) besørgede Fremtrækningen. Efter jeg var kommet indenfor Døren, sagde Pt.: "Hvad, er det ikke Dr. Nordentoft?" Jo, det var det da. "Ja, jeg er en Datter af Lars Hansen paa Slagterivej - vi har vist gaaet til Præst sammen - det var da morsomt." Jeg skal købe Cigarer, hvad der er gammel Skik, at Klinicisten maa give til alle Lægerne paa Stiftelsen, naar han har gjort noget større, f. Eks. tangforløst, - et blaat Øje paa ca. 7 Kr. (vi er ialt ca. 20 Læger paa A og B, og d'Herrer lader sig ikke nøje med noget alt for daarlig Tobak)....."

"Stiftelsen d. 10/11 24

Igaar Morges fik jeg Patient Kl. 4.30. Da jeg havde skrevet Journal over hende, kørte jeg i Byforretning med Dr. Aagaard, og kom hjem igen akkurat til at se en manuel Placentaløsning. ..... Om eftermiddagen blev jeg kaldt paa Fødegangen for at accouchere, og der kom en skindød Dreng til Verden, som vi masede med i 1 Time, for at faa Liv i - hvad der lykkedes; den lever da endnu. ..... "

"Stiftelsen d. 12/11 24

Af ganske interessante Oplevelser har der idag været en Patient, som fik Krampe (Eclampsi), og man begyndte at gøre Operationsstuen klar til øjeblikkelig Forløsning, da Ungen røg ud, som skudt ud af en Kanon i en eneste Ve. ....."

"Stiftelsen d. 17/11 24

I Nat var jeg oppe fra halv et til Klokken ca. 3 - og idag er jeg snydesøvnig, da jeg havde ondt ved at falde i Søvn igen. Det sidste jeg foretog mig, inden jeg gik i Seng, var at gaa ud til en Lillebil og navle et Barn, som var født i Vognen paa Vejen hertil. Desværre glemte jeg at se Vognens Nummer efter; den bryder jeg mig ikke om, at køre i ligestraks. I Morges var jeg igen paa Fødegangen for at hjælpe en ung Østerbroborger fra Kastelsvej frem i Dagens Lys. Desværre fik hun en Rift - hvad der heldigvis ikke var min Skyld - og jeg maatte hjælpe Professoren med at sy. ....."

"Stiftelsen d. 21/11 24

Igaar Kl. 7 Aften fødte den Patient, jeg havde faaet om Formiddagen. Det var en ældre gift Lærerinde, førstegangsfødende, som havde jamret sig det meste af Dagen, og som slet ikke troede, hun ville være i Stand til at staa Pinen igennem, men aldrig har jeg set en saadan Glæde, som da Barnet kom; hun lo af Glæde, blev ved med at le, blev ved med at forsikre, hvor uendelig lykkeligt et Øjeblik, Fødslen havde været, saa at jeg tilsidst blev nødt til at vende Ryg til og vaske Hænder en extra Gang, for at man ikke skulle bemærke, jeg blev vaad i Øjnene. "Er den velskabt? Nej, virkelig - aa, hvor er jeg lykkelig." - "Skulle det ikke have været en Dreng?" "Jo, men nu er det saa ligegyldigt, bare det er et sundt Barn - aa, hvor er jeg dog lykkelig." Til daglig kan vi se dem ligge og smaatude en Times Tid, naar Ungen ikke er af det ønskede Køn. Næppe var jeg færdig med Fødslen, før jeg var en Tur i Byforretning, kom hjem og gik i Seng, men blev, da jeg netop begyndte at døse hen, kaldt op for at se paa en Tangforløsning. Da jeg endelig kom i Seng og burde have haft Fred i ca. 3 Timer, kom der ny Patient til mig (Kl. ca.3), og senere kom jeg heller ikke i Seng, da der maatte gives manuel Placentaløsning m.m. Heldigvis trak mit Arbejde paa Fødegangen ud til Stuegangstid, saa at jeg, da Stuegangen havde været hos min sidste Patient, i Ro og Mag kunne gaa ned og klæde mig paa og drikke Morgenkaffe, samt ryge en lille Cigar, inden jeg stødte til Stuegangen paa gynækologisk Afd. Men søvnig har jeg været ....."

((Vikariat)) "Borre d. 3/12 24

Ja, det var jo trist, at Onkel Ras døde, men det er jo nu engang Livets Orden, som ender med Døden, og det nytter jo ikke, at stritte imod. Skal vi være ærlige, var det jo at forudse efter det Pres af Overanstrengelse, du selv har fortalt om, at det en skønne Dag ville ske med et Slag, - og naar alt kommer til alt, er det jo da Døden som en Mand maa ønske den - midt i sit Arbejde, inden han har følt sig trykket af Alderdommens Mangler. Sorgen kan jo ikke bare have Lov at knuge os, naar de afdøde har naaet Støvets Aar eller deromkring. For at vende mig mod det mindre sørgelige, blev jeg kaldt i Praksis til Norfeld igaar, for at tilse en Husmand. Aldrig har jeg vadet i saadant Pladder, som det der findes ved Avlsgaarden. Til sidst gled jeg, og for ikke

at gribe for mig i Mudderet, greb jeg i en Grøftegrenkant, i hvilken Anledning jeg tilbragte en Times Tid efter min Hjemkomst med at trække Torne ud af min venstre Haand, til dels assisteret af Fruen. Idag har jeg været i Praksis 9 forskellige Steder paa Øst-Møn. Igaar Aftes blev jeg kaldt til Klintholm Havn, hvor en af Matroserne paa Masnedsund Slagteriets Baad var kommet til Skade. Jeg rykkede ind i Toldforvalterens Hus, som blev stillet til Disposition, og det lykkedes mig at sætte Mandens ene Finger sammen, saa det lignede en Finger; men jeg tvivler paa, han vil beholde den, da Benstumperne stak temmelig meget ud og rimeligvis er blevet inficeret - men jeg synes det var Synd at amputere en hel Finger, før man havde forsøgt, om den kunne gro sammen. Imorgen gaar Ruten vistnok til Stege, idet Besøgene er ordnet i Ruter, man passerer 2 gange om Ugen, naar ikke der er noget særlig presserende, som gør hyppigere Tilsyn ønskelig. Nu til aften blev jeg kaldt op i Forsamlingshuset, hvor en lille Pige under Gymnastik var kommet til Skade; hun havde slaaet Albuen af Led og faaet Brud paa en lille Knast af Overarmen. Jeg tog hende med hjem i Bilen og satte Armen i Led og Bruddet sammen i Narkose, men vil have hende til Næstved Sygehus en af de nærmeste Dage, for at faa hende røntgenfotograferet. Det er udmærket at have en Lægekone til at passe Bedøvelsen, naar Patienten er bragt i Narkose, saa alene af den Grund, maa vi jo se at blive gift, naar der viser sig en Praksis; det er jo ikke altid, man har en anden Læges Kone til det Arbejde".

"Borre Søndag Aften 7/12 24

Skal ud om et Øjeblik og besøge en lille Pige. Jeg har faaet ret stor Børnepraksis. Havde endvidere den Glæde at høre fra Røntgenundersøgelsen i Næstved, at Armen, jeg satte sammen forleden Dag, sad godt. Jeg er helt stolt. Da jeg idag var ude hos en Købmand, blev jeg budt Cigarer. Konen saa forskrækket paa Manden, da han tog Kassen, og spurgte, om det nu ogsaa var Doktorcigarerne, og Manden bekræftede det, saa jeg tog fat, men jeg tror dog han har taget Fejl. ....."

"Borre d. 12/12 24

Igaar Aftes, da jeg var ude at køre, masede vi rundt i saadan en Taage,

at vi kun kunne se faa Alen frem, og vi sank i Pladder paa Smaavejene omkring Norfeld, saa at vi daarlig kom af Stedet. Jeg skulle finde for første Gang, et lille Polakhus, som jeg heldigvis pr. Telefon havde søgt nærmere Oplysninger om. Men jeg maatte dog af et Par Gange for nærmere at undersøge et Par huslignende Klatter i Mørket, som ved nærmere Eftersyn viste sig at være Halmstakke. Har haft en Del Smaabørnspraksis de sidste Dage, og ganske vist er jeg ikke stolt af at kurere paa faa Maaneder gamle Børn, men har endnu haft Held med mine simple Behandlingsmaader. Man begynder efterhaanden bedre at forstaa, hvor man kunne trænge til at lære noget mere, og tror egentlig, at naar jeg engang kan faa noget mere Uddannelse, vil jeg have mere Gavn af den, end det Menneske, som alle Dage har gaaet paa Hospitaler og sovet, thi jeg tror ikke, han mærker tydelig hvor Skoen trykker, saalænge han ikke har prøvet at arbejde fuldstændig alene. ....."

I begyndelsen af 1925 får Knud et vikariat som reservelæge på Varde sygehus. D. 14/2 1925 får han brev fra Læge Axel Gottlieb i Frederiksværk, som han tidligere har vikarieret for. Gottlieb skriver bl.a: "..... Jeg haaber, De befinder Dem vel ovre i Varde, det maa jo sikkert være et udmærket Sted, og man plejer jo at have det godt som Reservelæge paa et Provinssygehus; jeg ser i sidste Ugeskrift, at Reservelægestillingen derovre er opslaaet ledig til 1. Marts. Det maatte da egentlig være noget for Dem, og naar De nu vikarierer, kunne De vel ogsaa have gode Chancer for at faa Stillingen. Jeg siger Dem Tak for den Tid, De var hos os, vi var meget glade for at have Dem, det var i høj Grad beroligende for mig i min Reconvalescens, at det hele gik saa godt. Det kan maaske interessere Dem at høre lidt om Fru Jørgensen .... Jeg fik hende med stort Besvær paa Sygehuset; her fandtes ved Punktur lidt ..... nogle Dage senere blev hun opereret ..... man maa jo haabe paa, at hun kommer sig .... Jeg haaber, det fremdeles maa gaa Dem godt!...."

Ja, Knud søgte og fik stillingen som reservelæge i Varde fra marts 1925, og derfor turde han gifte sig i juni måned. Læge Kai Bech, der var konstitueret overlæge på Varde Sygehus da Knud kom til, blev omtrent samtidig fastansat som ny overlæge, efter den tidligere over-

læge Christoffersens sygdom og død. Kai Bech og Knud fandt hurtigt hinanden i samarbejde og nært venskab. Der var en enestående god stab af flere læger sammen med oversygeplejerske og afdelingssygeplejersker (der blev kaldt "koret"), og dette personale var Knud fortsat stærkt knyttet til også efter, at være blevet praktiserende læge i Varde. Knuds mor skrev til ham: ". . . Saa inderlig til Lykke. Tak og atter Tak, at du har været flink, saa de ville have dig. ....."

En dag i juni 1925 stod denne notits i Haslev Avis:

"Bryllup: Reservelæge ved Amtssygehuset i Varde Knud Nordentoft, Søn af Apoteker Nordentoft Haslev, vies Søndag d. 28 ds. i København af Provst Weber til Frk. Else Gullev, Datter af Arkitekt Gullev, Herning." Else, min mor, har i 1980 i "Vestjyder fortæller" skrevet om sin ankomst som nygift til Varde. Og Varde blev altså også rammen om mine forældres fælles liv. Deres første år i Varde ser ud til at have været godt og livligt. Men da der i begyndelsen af det næste skete det, at Dr. Bjarnesen, som var praktiserende læge i Varde, pludselig døde, sprang Knud til og købte hans praksis. - Dr. Bjarnesen efterlod sig kone og 6 børn. - En praksis må hele tiden passes, som de forskellige vikariater også demonstrerede, så der var tale om en hurtig beslutning og overdragelse af praksis. Knud overtog både Dr. Bjarnesens bolig og konsultation. Han begyndte at praktisere 1. februar 1926 og flyttede ind i Storegade 8 d. 1. marts i lejligheden på 1. sal i bager Zeebergs ejendom. Fru Bjarnesen, som var enke efter den læge, hvis praksis Knud købte, blev ved at være i kontakt med Knud og Else. Hun havde taget den beslutning, at lade sig uddanne til jordemoder. De seks børn blev "udlånt" til forskellige slægtninge, mens deres mor gik løs på sin uddannelse. Hun skrev til Knud og Else fra Rigshospitalet 26/10 1926: "Ja, nu har jeg altsaa arbejdet herinde for fuld Kraft siden d. 15. ds. og jeg maa sige, nu begynder jeg at befinde mig helt vel, men det er jo svært at undvære de kære Børn. - Som gammel Sygeplejerske blev jeg allerede Dagen efter min Ankomst erklæret for "Frisvømmer" som vi kalder det, det er at arbejde paa egen Haand; og det var en stor Opmuntring for mig. Jeg bliver behandlet pænt, som en af deres egne Folk..... Vi har ikke nogen Frihed, og Arbejdet er anstrengende, men interessant, og saa er der ikke saa lidt Teori

..... Jeg var lige ved at skrive til Dem en af de første Dage jeg var her, men foretrak at vente lidt. Thi ellers ville mit Brev, have haft det Indhold, at her var gyseligt og dermed var alt sagt; men jeg begynder nu at se med ganske andre Øjne paa det. Arbejdet adspreder i hvert Fald; men selvfølgelig har jeg ogsaa mine svære Timer, især naar jeg kommer til at tænke paa, hvordan det kunne have været..... Elisabeth Bjarnesen."

Iøvrigt kom Fru Bjarnesen og Knud senere til at arbejde sammen ved mange fødsler i Varde, bl.a. ved min egen. Han må have været meget tryg ved fru Bjarnesens tilstedeværelse, for Mor sagde, at han dårligt havde haft tid til at komme og være med ved min fødsel; jeg kom nemlig til verden midt i hans eftermiddags-konsultation.

Gårdevej 31, Skovlund - 2004.

Lone og Erik til 50 års fødselsdag og afskedsreception 10. november 2006.

Landmand og lokalpolitiker

Af Erik Buhl Nielsen, Skovlund

Jeg kom til verden "Mortensaften" i 1956, på en gård i Lærkeholt i Skovlund sogn. Som nummer tre af fem søskende, i et godt og trygt hjem. Mine forældre var aktive i forenings- og kirkeliv, så jeg var vant til, at det var naturligt, at tage et medansvar for det samfund, vi er en del af. Skoletiden var spændende, men timerne for lange og frikvartererne for korte. Det jeg husker bedst fra en god skoletid i Skovlund skole, var de lærere, der med stor engagement, formåede at dele ud af deres viden, og på den måde skabe interesse for den verden vi er sat i.

Helt fra jeg begyndte at hjælpe til i mark og stald, var det målet at blive landmand. Det blev en realitet i 1979, da Lone og jeg overtog gården i Lærkeholt som 4. generation siden ejendommen blev udstykket fra Nørholm i 1864. Her byggede vi ny stald til 40 køer og byggede en tilværelse op som landmandsfamilie. Set i bakspejlet, en rigtig god tid, hvor vi fik lov til, at få og opdrage 4 børn i sammenhæng med hverdagens opgaver, noget vi kun kan være taknemmelige for i dag.

Skolenævn

Jeg har selv undret mig over, hvorfor jeg kom ind i politik. Jeg har altid været til korte møder, hurtige beslutninger og lyst til at have stor handlefrihed. Men det startede helt uskyldigt med opstilling til skolenævnsvalg til Skovlund skole i 1985, da den ældste af vores børn skulle i børnehaveklasse. Jeg tænkte nok ikke så meget over, hvorfor jeg ville være med, men jeg blev valgt ind. Det var rigtigt spændende og det at få indflydelse på den skole, mine børn skulle gå i, var en interessant opgave. Lærerigt var det også.

Jens Ladekjær var skoleleder, og havde været det siden jeg selv gik

i skole. Rollen som ny skolenævnsformand, i samarbejde med en erfaren og dygtig skoleleder, var et godt arbejdsgrundlag. Og i årene som skolenævnsmedlem, lærte jeg meget om regler og begrænsninger, men også hvordan man med seriøst arbejde kunne præge tingene.

I et lokalsamfund som Skovlund, med ca. 900 borgere i sognet, har skolen en kolossal betydning. Og opbakningen fra forældrekredsen er ganske imponerende. I forbindelse med en ombygning på skolen, hvor Ølgod kommune havde givet en rammebevilling på 350.000 -, fik vi pengene til at række langt med hjælp fra forældrene, så vi fik meget mere for pengene. Og som en sidegevinst, endnu større opbakning fra forældrekredsen.

Ølgod byråd

Skovlund har en lang tradition for at have 2 personer i byrådet. Her opstillede man på lokalliste, og der var opstillingsmøder samme aften på hotellet og i missionshuset. Efter nogen overvejelse, sagde jeg ja til at opstille til byrådsvalget i november 1990. Jeg blev valgt og kom i Ølgod Byråd. Harry Hansen var borgmester og blev genvalgt. Konstitueringen ved første valg husker jeg knapt nok, det var ikke den helt store indflydelse, man havde som nyvalgt.

Som årene er gået, er dagene omkring valget og det politiske spil omkring fordeling af opgaverne, noget af det der har været mest spændende, men også de dage, hvor man kunne overveje, om det var det hele værd. Jeg kan så se tilbage og konstatere, at de aftaler der er indgået, mundtligt og skriftligt, er blevet holdt.

Jeg fik sæde i skole- og kulturudvalget, og var helt tilfreds med det. Som nyvalgt i et byråd, er der rigtig meget at sætte sig ind i. Hvordan får man overblikket, hvad er vigtigt, hvordan får man hverdagen til at nå sammen og være ordentlig forberedt. Det er der ingen færdig løsning på. Vi er forskellige og prioriterer forskelligt, men det er vigtigt at huske på, at vi er folkevalgte, og kommer med den viden, holdning og interesse, der samlet er grundlaget for det danske lokale folkestyre. Og sidder man som en del af en gruppe, er det vigtigt at fordele opgaverne, ingen evner at have detail viden om alt.

Arbejdet med skolepolitik, fritid og foreninger er og bliver en spændende del af det kommunale ansvarsområde. Vigtigheden af en vel-

fungerende folkeskole, og et godt foreningsliv, er et af grundlagene i vores lokalsamfund.

Når man er født og opvokset i Skovlund, er det en selvfølge, at man er fortaler for den lille skoles kvaliteter. Den holdning har årene bestemt ikke ændret på. Men fra en opfattelse af, at små skoler er bedre end store skoler, tror jeg i dag, at det er daglig ledelse og indhold, der er det altafgørende.

Nye udfordringer

Ved valget til byrådet i 1998, valgte Harry Hansen at sige farvel og tak, efter 12 år i borgmester-stolen. Det betød at der nu var åbent for en ny mand/kvinde i stolen. Der var en klar forventning om, at det nu måtte blive en fra kommunens største by Ølgod, der ville blive valgt. Også mange års lokalliste flertal, var der forventning om, ville være forbi. Jeg blev, sammen med fire andre, foreslået som borgmesterkandidat, og sagde ja, med en klar forventning om, at "risikoen" for, at blive valgt, var meget lille. En "risiko" som radio Syd var enig i, da de faktisk slet ikke regnede mig med i mulige kandidater. (så det var da ret spændende den dag det blev offentliggjort, hvem der blev borgmester!) Valgets udfald, blev at 9 ud af 17 var valgt på lokallisterne. Vi gav hinanden håndslag på, at vi ville vi finde en borgmester i vore rækker. Efter nogle døgns intense forhandlinger, blev resultatet så, at flertallet pegede på mig. Det er ikke nogen hemmelighed, at det var med mange overvejelser og betænkeligheder, jeg stod over for denne nye udfordring.

En ny hverdag

En total omvæltning. Fra en hverdag som selvstændig landmand, til fuld tid i arbejdet som borgmester. En stilling som indebærer, ifølge styrelsesloven, at man har det overordnede ansvar for kommunens politiske og administrative system. Og en stilling, hvor man altid, døgnet rundt, er en offentlig person.

Jeg skulle tiltræde 1. januar og reelt havde jeg 5 uger til at finde en medhjælper til landbruget og ellers forberede mig på de nye opgaver. Det betød selvfølgelig en kolossal forandring, ikke kun for mig, men

også for min familie. Jeg var nu hjemmefra mange timer om ugen. Vi fik ansat en ung dygtig medhjælper, der styrede det daglige i landbruget. Pludselig var landbruget sekundært og arbejdet på rådhuset det vigtigste, og der var konstant nye opgaver. Lone var pludselig blevet "borgmesterfrue" og vore børn skulle også lige vænne sig til, at hverdagen var helt anderledes. En rolle som ægtefælle, til en der er på, hver gang man er sammen afsted, er bestemt ikke uproblematisk. Det bedste råd jeg fik inden jeg mødte op på rådhuset den 2. januar, var ganske enkel: Vær dig selv og hav respekt for opgaven. Et bedre råd kan ikke gives.

Ølgod kommune har gennem årene haft mange kendetegn. Med 11.500 indbyggere, mange landbrug og erhvervsvirksomheder, en lav skatteprocent, en stor grad af decentralisering, mange aktive lokalsamfund, og et aktivt og engageret foreningsliv. Hvordan griber man det så an – det der med at være borgmester. Der er ikke nogen uddybende jobbeskrivelse. Det med at finde sig selv i en hverdag, mellem politikere, medarbejdere, borgere og virksomheder, var utroligt spændende og lærerigt. Det var meget vigtigt for mig, at bygge videre på det gode samarbejde med virksomhederne, og jeg valgte at lægge virksomhedsbesøg i kalenderen flere gange om ugen. Det gav et godt gensidigt kendskab, og jeg tror det er meget vigtigt i forhold til den udvikling og det samarbejde med erhvervslivet, som er så vigtigt for udviklingen af vores kommune. Jeg husker tydeligt det første virksomhedsbesøg, var hos Primo Danmark i Tistrup. Jeg kom som nyvalgt borgmester og holdt møde med de tre direktører, med Flemming Grunnet i spidsen. Sommerfuglene havde bestemt travlt i maveregionen, men det viste sig også her, at når man går ind til mennesker med åbent sind og interesse, kommer der et godt resultat ud af det.

Gennem årene har samarbejdet med erhvervsfolkene været til stor inspiration. Jeg nærer den dybeste respekt for de mennesker, der er erhvervsledere og med stor dygtighed driver vore virksomheder. Erhvervsrådet i Ølgod har altid haft stor indflydelse på udviklingen i kommunen. Sammensætningen med aktive erhvervsfolk og borgmesteren som eneste politiske repræsentant, betød en handlingsorienteret indsats, og arbejdet i erhvervsrådet har altid været til stor inspiration. De mange virksomhedsbesøg, og den tætte kontakt til

erhvervslivet, understregede vigtigheden i en hurtig og effektiv kommunal sagsbehandling. På de mange besøg, blev det også klart for mig, hvor vigtigt det er at have en åben og god dialog med medarbejderne. Den daglige gang på rådhuset, med ca. 100 medarbejdere, blev hurtigt en spændende hverdag. I løbet af de første måneder kom jeg rundt og hilse på hver enkelt medarbejder, og på den måde fik jeg et godt kendskab til den forvaltning, der i det daglige holder hjulene i gang, og medarbejderne fik forhåbentligt også det indtryk, at jeg havde et reelt ønske om, at få et godt samarbejde. Jeg så selvfølgelig med nye øjne på mange ting. Men grundlæggende var Ølgod kommune i god gænge, med en sund økonomi og god styr på tingene. Mange års lav skat og påholdenhed, betød at vi fik rigtig meget for pengene, men også at der skulle ses på både nyinvesteringer og den daglige drift.

Mange forskellige opgaver

En af borgmesterens opgaver Ølgod kommune i 1999 var at attestere alle regninger til betaling. Hver torsdag kom der en ret stor mappe med regninger, som jeg gennemgik og satte mit navn under. Jeg fandt ret hurtigt ud af, at der vist kun var en eller to kommuner mere i Danmark, hvor borgmesteren attesterede regninger. Det fik vi også ændret, men det første halve år, gav et fantastisk godt overblik over hvor vi brugte pengene. Jeg husker stadig en dag, hvor der var en regning til et opholdssted, hvor et barn var placeret i en amtslig institution – en regning på over 100.000,- pr. måned! Som borgmester er der mange opgaver. En af dem er at gifte folk. Vi havde omkring 25 vielser om året. Fra helt unge til "voksne" mennesker på over 80. For mig har bryllupper altid været en rigtig god oplevelse. Vi gjorde lidt ud af det, med et glas vin og lidt kransekage, og det gav anledning til en god snak og gav en god viden om, hvad der rører sig. Mange gange blev det bekræftet, at kærlighed har ingen alder, om man er 20 eller 80. Nogle bryllupper var hemmelige med vidner fra rådhuset, andre med en stor flok gæster. Jeg havde et ungt par, hvor begges forældre var vidner. Det vidste de bare ikke før 2 minutter før brylluppet. Forældrene havde hjulpet til i haven en lørdag, og det var så aftalen, de ville på hotellet og have en bid mad. Turen gik så i stedet forbi rådhuset, hvor jeg stod klar, så det var meget overraskede forældre, der var vidner.

Gode oplevelser

Jeg valgte også at besøge alle borgere i kommunen, der holdt 100 års fødselsdage eller derover, diamantbryllupper, krondiamantbryllupper og et enkelt jernbryllup. Det gav rigtig mange højtidelige og gode oplevelser. For at få lidt gode råd spurgte jeg lidt ind til de ægtepar, der havde været gift i så mange år, hvad der i grunden skulle til for at holde sammen i så mange år. Det gav mange forskellige svar, men gensidig tillid og respekt var helt gennemgående. Et krondiamant par fortalte, at de havde lavet en aftale til deres bryllup. Hvis de engang imellem skulle blive uenige, skulle manden gå en lang tur og konen skulle strikke strømper. Nu havde de været gift i 65 år, og manden havde fået masser af frisk luft og de havde aldrig frosset tæerne!!

Det gav også stof til eftertanke, at fire ud af fem, der blev over 100 år, var kvinder, og de fleste af dem ugifte? En af de mænd der blev 104 år inden han døde, var Kristian. Til hans 103 års fødselsdag, hvor han stadig kunne læse avis og følge med i fjernsynet, spurgte jeg hvad der var hemmeligheden ved at blive så gammel. Jo – kom det sindigt, jeg sørgede for at holde op med at ryge i tide. Til min 100 års fødselsdag fik jeg et hosteanfald da jeg røg min cigar, og siden har jeg ikke røget!!

En anden vigtig ting, i borgmesterjobbet, er den mulighed, det giver, at komme ud i foreninger og fortælle om det arbejde vi gør i byrådet. Jeg tror det er med til at skabe forståelse for noget af det vi arbejder med, men også en masse inspiration for mig til det politiske arbejde. Samarbejdet i byrådet, har altid betydet utroligt meget. Når der er valgt 17 til byrådet, er alle valgt til at være aktive deltagere. Derfor har jeg altid tilstræbt at skabe et bredt samarbejde. Det er lykkedes, langt hen af vejen, især fordi der har været vilje til det fra alle sider. Bliver jeg spurgt om højdepunkter i de 9 år som borgmester, er et af dem, uden tvivl det første budget, hvor alle 17 var med. Det giver et fantastisk godt arbejdsgrundlag politisk, men også for vore medarbejdere. Politisk uenighed og slingrekurs, kræver mange ekstra resurser i forvaltningen.

I efteråret 1999 fik jeg mulighed for at rejse 16 dage på studietur til New Zeeland. En tur arrangeret af Kommunedata, med hovedemner, som udlicitering og decentralisering. En rejse med stort fagligt indhold i selskab med kollegaer og kommunaldirektører fra andre kommuner. En tur i den prisklasse giver altid stof til overve-

jelser. Vi valgte at være åbne omkring det, og det gav to forskellige udmeldinger. Den ene kom i avisen under overskriften: "Studietur eller skjult ferie", hvor ældrerådsformanden, mente det var helt utilstedeligt, at bruge penge på en rejse, når der var sparet andre steder. En anden reaktion kom fra HTH`s direktør. Han gav udtryk for, at han var stolt over, at kommunens førstemand brugte tid og penge til, at se, hvordan udviklingen sker andre steder, til gavn for vores kommune. Det blev en fantastisk tur, hvor det blev hentet inspiration til den modernisering af det administrative system, som vi gennemførte de efterfølgende år. At de tre fridage på rejsen, lørdag og 2 søndage, samtidig gav anledning til fantastiske naturoplevelser, har skabt drømmen om en længere tur til det flotte land. En af de helt store sidegevinster for en forholdsvis ny borgmester, er det netværk der bygges op, når man er så tæt sammen i længere tid. Og netop netværket har stor betydning. At være borgmester kan indimellem være et noget "alene i verden" job. Derfor er samarbejdet med borgmestrene i nabokommunerne af stor betydning. Gennem årene er det blevet til fællesskab og gensidig inspiration omkring opgaven, men også venskab knyttes gennem årene.

Genvalg

Efter den lidt turbulente konstituering efter valget i 1998, og hvor nogen havde givet meget kontante meldinger om, at det kun blev til 4 år i borgmesterstolen, før den skulle afleveres igen, var det selvfølgelig med en vis spænding valget i 2001 nærmede sig. Mange ting var sat i gang, samarbejdet i byrådet, med direktion og medarbejderne og erhvervslivet fungerede fint, og jeg havde stor lyst til at se flere resultater af det arbejde, der var lagt i det, de første fire år. Valget blev veloverstået, og lokallisterne gik et enkelt mandat frem. Vi fik efterfølgende et bredt samarbejde omkring konstitueringen, og dermed grundlaget for et godt arbejdsgrundlag. Et samarbejde, der viste sig at få stor betydning, i forhold til den overraskende nye opgave, der blev stillet et år senere, nemlig at finde ud af, hvem vi skulle lægges sammen med.

På hjemmefronten, havde jeg nu i fire år haft tre forskellige gode medarbejdere, der havde bestyret vores landbrug. Jeg havde selv

afløst hver anden weekend og i ferierne. Det at gå fra at være alene om den daglige drift, og så få en mand ansat, der klarer det daglige, er en rigtig spændende udfordring. Jeg var heldig og har haft rigtig gode folk, og var godt hjulpet i det daglige. Men en delvist nedslidt bindestald til 50 køer, og et areal på knap 50 ha., betød, at vi traf den beslutning, at sælge køerne og mælkekvoten. Så vi tilbage på de første fire år som borgmester, passede udgiften til medhjælper og meromkostningerne, ved ikke selv at have tid til så meget, med den indtægt det gav som borgmester. Det var en vemodig dag, da køerne blev solgt. Men også en dag, hvor vi kunne se tilbage på mange år, med et indholdsrigt liv med et familielandbrug, hvor familien var sammen om det daglige arbejde, og hvor vi havde fået lov at bygge noget op i fællesskab, og have meget tid sammen med vore fire børn. Og udfordringen med det politiske og lidt mere frihed i det daglige, glædede vi os over. Vi solgte lidt af jorden fra, og fortsatte med lidt kødkvæg og planteavl. Jeg nyder stadig årets gang i landbruget, og passer stadig det meste af jorden. Som årene går, sætter man endnu mere pris på de gratis glæder tilværelsen giver en. En aftentur ud i engen eller et kig ud til Hereford køerne der tager det fuldstændigt afslappet, er den bedste afstresning man kan forestille sig. En nygravet sø og beplantning, nedenfor haven, er også en af de investeringer vi dagligt glæder os over.

Kommunesammenlægning

Opgave kommissionen havde vel netop sat på plads, at organiseringen mellem de forskellige myndigheder i Danmark, stort set fungerede som det skulle. Derfor kom det første forslag om større kommuner fra de konservative, som en "agurke" historie i sommertiden. Men inden for et halvt år var det en kendsgerning, at vi skulle have en meget omfattende ændring. Nedlæggelse af amterne, oprettelse af Regionerne, og større kommuner, var nu dagsordenen. Hvor store, var der ikke nogen faste meldinger på. Den første tanke var, at vi måske kunne godt selv, godt nok i underkanten af det anbefalede, men alligevel. Men hurtigt blev det klart, at vi lige så godt kunne se os omkring, for at finde de kommuner, vi skulle finde sammen med.

Det blev en proces med mange møder, mange analyser for og imod

og meget svært at skille fakta og følelser. Så vi os rundt i Ølgod kommune, var der stadig sår fra Ansager området fra den forrige kommunesammenlægning, og mens Skovlund/Ansager området, kigger en del mod Grindsted, var Tistrup mere mod Varde og Ølgod vel både Varde, Tarm og Grindsted. Billund og Grindsted valgte forholdsvis tidligt i forløbet, at de ville sammen alene uden andre, og et kig med nord til Egvad og Skjern, betød at vi samlede kræfterne omkring Varde og Helle. Tanken om at vi skulle være en mindre del af en større kommune, var ikke helt nem at sluge. Vi havde mange ting vi satte pris på, nærhed, stor involvering af borgere, korte beslutningsgange og en tæt kontakt til den hverdag, vi jo reelt er sat til at forvalte.

Resultatet blev som alle ved i dag, at vi nu er en del af Varde kommune. Efter mange forhandlinger, fandt vi frem til en fælles platform, og med stor velvilje gik de fem Blåbjerg, Blåvandshuk, Helle, Ølgod og Varde kommune ind og underskrev aftalen, der blev grundlaget for Ny vardekommune. Set i bakspejlet, var det en god proces og jeg glad for det resultat, der betyder, at vi i dag har en kommune med et godt erhvervsliv, med mange arbejdspladser og et helt unikt turistområde, der sammen med landbrug og handel giver et fremragende grundlag for en fælles fremtid.

Varde kommune

De fem gamle byråd blev enige om at det første nye byråd skulle være så stort som det var muligt, nemlig med 31 medlemmer. Et meget stort byråd, men alligevel væsentligt færre folkevalgte, end de 72 der var i de fem gamle kommuner. Valget til sammenlægningsudvalget i november 2006, betød at venstre fik absolut flertal og Gylling Haahr blev valgt som borgmester. Lokallisterne kom ind med 8 mandater og vi fik et rigtig godt valg i gl. Ølgod kommune. 2006 blev så det overgangsår, hvor de fem gamle byråd stod for den daglige drift, og sammenlægningsudvalget lagde rammerne for den nye kommune. Vi er nu 1½ år inde i den nye kommunestruktur. Det har været en meget hård fødsel. På trods af en meget ihærdig indsats fra alle sider, har sammenlægningen betydet længere sagsbehandlingstider og mange frustrationer. Men ser man på opgaven, der blev stillet, er det helt naturligt. Jeg tror ikke nogen har kunnet vurdere på, hvor stor en

opgave det er, og har været. Vi er nået langt. Jeg kan stadig tænke tilbage på "de gode gamle dage", da der var lidt kortere fra ord til handling. Men vi har en ny opgave. Den arbejder vi målrettet med, og jeg glæder mig til at følge, hvordan vi udnytter de muligheder vi har i vores nye kommune.

Landmand og lokalpolitikker

Kigger jeg lidt tilbage har de sidste tyve år været utroligt spændende. Verden har forandret sig meget. Internet, e-mail og mobiltelefoner – ja alt det der er hverdagens redskaber, var knapt i brug for 20 år siden. Jeg føler mig privilegeret ved at være tæt på den spændende udvikling, der sker i det lokale demokrati. Jeg kan blive lidt bekymret over den meget konkrete indblanding fra landspolitikere, helt ned i detaljer i det kommunale selvstyre. Men jeg tror på at med lokalt engagement og indsats, er der en spændende fremtid også her i det Vestjyske. Jeg håber der også fremover er mennesker, der vil gå ind i lokalpolitik og være med til at videreføre det unikke lokale demokrati, vi har i Danmark. Det giver en del arbejde, og det kræver at der er fuld opbakning fra familien. Men det giver til gengæld også mange gode oplevelser, og for mig har de snart 20 år i lokalpolitik, været en rigtig god og spændende oplevelse.

Erik Buhl Nielsen, Skovlund

Varde oplevet fra skorstenshøjde

Af Ole Nørskov Nielsen, Varde

Fhv. skorstensfejermester Jens B. Lønborg fortæller om sin barndom, lære- og mestertid.

Jeg er født i Varde 1913. Mine forældre boede dengang til leje hos smedemester Christensen i Slotsgade. Der var mange spændende ting at se på for os børn. Her kom bønderne ind og skulle have deres heste skoet og vogne repareret. På gårdspladsen var der et ildsted med ulmende hedetørv. Her blev jernringene varmet op, før de blev lagt om træhjulene. Noget af det første, som jeg husker, var, at min ældre broder sprang ind i den brændende tørveild. Han kom hurtigt ud igen, og der var heldigvis ikke sket nogen større skade.

Efter 1. verdenskrig kom jeg i skole. Til klasselærer fik vi frk. Amorsen, som underviste os i dansk og regning. Hun gik med forklæde og sørgede for, at der var blomster i klasseværelsets vinduer, for at skabe en atmosfære som hjemme hos vor mor. Til sang havde vi lærer Søby. Ham var vi virkelig bange for. Han spillede på violin til vores sang. Hvis nogen undlod at synge med eller ikke sang højt nok til "Højt på en gren en krage", så faldt der brænde ned. Det kunne enten være slag med violinbuen, så meget som den nu kunne holde til, eller regulære øretæver. - Selv om vi også lavede ballade og smed med papirkugler i timerne, så tror jeg nok, at vi var mere disciplinerede end nutidens skolebørn.

I vores fritid legede vi ude ved Kalkovnen, der ikke længere var i brug. Her kunne vi om sommeren soppe i åen, eller vi tilbragte tiden inde i selve ovnen, hvor vi klatrede rundt på væggene. Det var en sjov legeplads. I det hele taget tilbragte vi drenge megen tid ved åen. Her kunne vi fiske det meste af året.

To skorstensfejermestre J. B. Lønborg og hans lærermester A. Hansen.

I marts eller april, når forårssolen begyndte at varme, dukkede spritterne op. Der var som regel en 4-5 stykker. De vendte en båd om på siden, for at beskytte sig mod regn og blæst. Her sad de og drak sprit blandet med portvin, mens de fortalte historier om deres oplevelser som børster ved jernbanebyggeriet i slutningen af det 19. og begyndelsen af dette århundrede. Vi hørte også beretninger om nogle, der ikke mere kom på landevejen om sommeren, fordi de om vinteren havde arbejdet på en gård og der havde fundet en pige, som havde fået dem på andre tanker. De kunne endog berette om en af deres gamle kammerater, der havde arvet en gård. Ham skulle de hen og besøge.

Efter 7. klasse forlod jeg skolen. Da både min bedstefar og far var tømrere, så skulle jeg selvfølgelig også være det. Lysten til faget manglede heller ikke. Men det var næsten umuligt at få en læreplads inden for de traditionelle håndværk i slutningen af 1920'rne. Min bror fik derfor realeksamen og kom i manufakturhandlerlære hos Chr. Søndergaard her i byen. En dag kom skorstensfejermester Andreas Hansen for at feje skorstenen hos mine forældre. Vi var da flyttet op på Byggeforeningsvej (i dag Stausvej). Han kendte min far fra det kommunale brandvæsen, hvor de begge var brandmænd. Skorstensfejeren havde jo set alle husene indefra, så han skulle være medlem af brandkorpset. I forbindelse med skorstensfejerens besøg, har min mor nok omtalt, at det var svært at finde en læreplads til mig, og Andreas Hansen sagde så, at jeg jo kunne komme i lære som skorstensfejer. Da jeg kom hjem fra skole og hørte om tilbuddet, blev jeg lidt betænkelig ved sagen. På den anden side af gaden gik skorstensfejeren oppe på taget, og det så da ikke helt ufarligt ud. Men jeg sagde ja til lærepladsen, og jeg har aldrig fortrudt det, for noget bedre arbejde kunne jeg ikke have fået.

Jeg fik mit arbejdstøj syet hos skrædder Nielsen, der boede på hjørnet af Lundgade og Østergade. Hele sættet kostede 45 kr. Det bestod af bukser og jakke syet i molskind (en bestemt slags stof) med forstærkninger på albuer, ryg, bagdel og knæ. Dertil kom et halstørklæde af hvidt flonel. Dette halstørklæde skulle bindes på en bestemt måde, så det ubesværet kunne trækkes op for næse og mund og således beskytte mod støv. Det var især nødvendigt, når vi i forbindelse med arbejdet skulle kravle ned gennem skorstenene. Hovedtøjet, der

for mit vedkommende var en bowlerhat, blev købt hos Bechsgaard i Vestergade. Det var en såkaldt "overgemt" hat, så den kostede kun et par kroner. Kun udlærte skorstensfejere måtte gå med den flotte silkecylinder. Med til arbejdstøjet hørte også et par spændesko. Den slags sko var nødvendige, fordi vi hurtigt skulle kunne tage skoene af, når vi kravlede op på tagene. Det tog for lang tid med snøresko. Desuden sled det mange snørebånd op, og det var for dyrt. På tagene gik vi med bare fødder. Det var koldt om vinteren, og vi fik somme tider mindre forfrysninger. Så smurte vi fødderne i petroleum. Det var en lettelse, da de billige gummisko kom frem i midten af 1930'rne.

Min første arbejdsdag begyndte hos fabrikant P. Th. Bruun, der boede i en villa over for jerntrådsspinderiet på Vestervold nr. 28. Dengang blev der fyret meget med kul, hvilket kunne give en del sod i skorstenen. Ved det rør, som forbandt skorstenen med fyrstedet, var der en bøsning, som i kold tilstand blev utæt. For ikke at få alt for meget støv ud i stuen, så blev rummet ryddet for møbler, eller man ombandt røret med en våd gulvklud. Det var en dejlig sommermorgen, og Bruun sad ude i haven. Jeg kan huske, at han havde en papegøje, som gjorde meget vrøvl, mens vi var der. Senere skulle vi om i Brogade. Mester begyndte at feje skorstenen hos Lorenz Thuun, mens jeg blev sendt i forvejen for at varsko folk om, nu fik de besøg af skorstensfejeren. Derpå skulle jeg tilbage og tage soden ud ved Thuun. Jeg var ikke helt dristig ved det. Jeg havde jo hørt meget om, hvad der foregik inde hos ham. Thuun var ikke helt ædru, da jeg kom ind i stuen, der også blev brugt til soveværelse. Han havde selskab af en spritter og hønsene sad på sengen. Da jeg var færdig, mente Thuun, at det var gået lige hurtigt nok, så han ville undersøge, om skorstenen var "ren". Han gik hen og stak sin i forvejen ret beskidte hånd ind i skorstenen og kørte den en gang rundt. Da han trak hånden ud, var den bestemt ikke blevet renere. Men Thuun godkendte arbejdet, og jeg kunne letten gå ud af stuen.

Vi arbejdede også ude på landet, f. eks i Starup. Transporten derud foregik på cykel, men enkelte steder var der ingen vej, så vi måtte stille cyklerne og gå over heden ud til kunderne. Det hændte, at vi måtte spørge os frem, fordi det kunne være svært at finde gårde og huse. Mester fik en motorcykel vistnok 1928 eller 29. Dermed opstod der nye problemer. Gearkablet sprang ofte, og jeg måtte skubbe

motorcyklen i gang og springe på i farten. Ude ved Hostrup var der nogle dybe hjulspor i vejen. Der kørte mester oppe på vejgrøftskanten, med det resultat, at vi næsten hver gang havnede i den vandfyldte vejgrøft. Jeg spurgte en gang mester, om vi ikke skulle trække på dette vejstykke? Men svaret lød: "Nej, vi er kørende!". - Efter turen i vejgrøften tog vi op på mejeriet, hvor vi tørrede vores tøj i en halv times tid. Arbejdstiden var om sommeren fra kl. 7 til 17. I vintermånederne begyndte vi en halv time senere.

Hvis der skulle fejes skorsten på et af byens hoteller, startede vi kl. 6. Komfurerne skulle renses, så personalet kunne komme i gang. På hotellerne fik vi morgenkaffe, når vi var færdige med arbejdet. Som lærling fik jeg 18 kr. om ugen i løn. De andre lærlinge: tømrerne, snedkerne og smedene fik "kun" 6-7 kr. om ugen. Jeg kan ikke huske, at jeg betalte skat, men jeg skulle aflevere 10 kr. om ugen derhjemme for kost og logi. En del af lønnen blev brugt til tøj og nogle få fornøjelser. Men der var ikke megen tid til at more sig som lærling, så der blev også sparet noget op.

I min læretid og det meste af 30'rne var der krise med stor arbejdsløshed. Der var ingen penge blandt folk, og jeg oplevede nogle gange, at kunder rystede en og to ører ud af børnenes sparebøsser, når de skulle betale de 50 øre, som en skorstensfejning kostede.

Om vinteren gik jeg i teknisk skole på Skolevej fra kl. 19 til 21 alle ugens dag, undtagen lørdag og søndag. Der var teateraften i byen midt i ugen nogle gange i løbet af vinteren, og en del af os ville gerne hen og se forestillingen i teatersalen hos Kaas i Vestergade. Problemet var bare, at lærerne ikke ville give os fri. En kammerat, der var elektrikerlærling, løste en aften problemet ved at få de fleste af sikringerne til at springe før teatertid. Ved en anden lejlighed fik en lærling al undervisning på skolen til at standse ved at anbringe en jagtpatron oven på kakkelovnen. Da den eksploderede og pudset raslede ned fra loftet, blev der givet fri. Det var dog kun én vinter, jeg skulle gå på aftenskole. De resterende tre år af min læretid, var jeg en gang om året, en måned på Teknologisk Institut i København, og det var dagskole. Skorstensfejerne var vist det første fag, som gik på dagskole.

I 1931 skulle jeg til svendeprøve. Den indeholdt tre delprøver: Først skulle jeg feje nogle almindelige skorstene. Derpå var opgaven at

rense forskellige fyrsteder. Til sidst skulle jeg kravle gennem en fem etagers skorsten og rense den for hård sod, der ikke blev fjernet ved almindelig fejning. Dertil kom en mere teoretisk prøve på Teknologisk Institut. Her skulle jeg til prøve i dansk, regning, bogføring og kemi, samt demonstrere et indgående kendskab til brandloven. Da jeg var blevet udlært og fik ret til at gå med den cylinderformede silkehat, steg min årsløn til 3300 kr. Den blev udbetalt som ugeløn, og jeg fik også betaling for skæve helligdage. Det var ca. 400 kr. mere om året end andre håndværkssvende. Jeg betalte omkring 300 kr. årligt i skat.

For 25 kr. om måneden lejede jeg lejligheden oven på i mine forældres hus. Her kom tre gode kammerater: en isenkræmmer, en manufakturhandler og en skorstensfejer engang imellem på besøg, og vi hyggede os med øl, snaps og sodavand. Der var ingen af os, der røg. For mit vedkommende hang det sammen med, at min mester ikke røg, og så kunne jeg heller ikke tillade mig at ryge. Vi gik sjældent på Arnbjerg. Det var for dyrt. Når en af os havde fødselsdag, blev det fejret på Jernbanehotellet. Somme tider gik vi på Platzborg for at spille billard.

Jeg arbejdede i Varde som svend fra 1931 til 1948. Dette år fik jeg stillingen som skorstensfejermester i Ribe. Jeg var endnu ungkarl og lejede et værelse på 30 m^2 i Bispegade 19. Da jeg havde lejet værelset, spurgte konen om mit arbejde. Da hun hørte, at jeg var skorstensfejer, blev hun helt tavs. De havde lige haft en ikke særlig renlig smed som lejer, hvordan ville det ikke blive med en skorstensfejer? Da jeg ankom med mine sager, så værtinden meget undersøgende på dem. Hun troede, at de var fulde af sod. Det var, hvad hun forbandt med en skorstensfejer. Jeg skulle bade og skifte tøj på gasværket. Da jeg den første arbejdsdag til fyraften kom hjem ren og pæn, blev mine værtsfolk meget overraskede. Det havde de ikke ventet, og jeg blev inviteret ned til aftenkaffe.

Ribe havde for få skorstene til, at jeg kunne leve af at feje dem. Derfor gav jeg mig også til at rense centralfyr og kakkelovne. Jeg pudsede også kakkelovnene, og jeg opfandt en lille maskine til at polere dem med. Jeg var i Ribe indtil 1952. Dette år døde min læremester i Varde, og jeg søgte og fik arbejdet. Som skorstensfejermester skulle jeg føre tilsyn med alle fyresteder. Samtlige skorstene skulle fejes to gange om året. Ved nybyggeri skulle der udstedes en skorstensattest, d.v.s. at husets fyrested skulle godkendes af den autoriserede skor-

stensfejer. Nogle skorstene skulle fejes hver måned. Det var tilfældet med industrivirksomheder som f. eks. stålværket. På fjernvarmeværkerne opstod der sodproblemer i fyret, da man gik over til oliefyr i 1960'erne. Mekanikken var ikke ordentlig indstillet. Det var et større arbejde, at fjerne de store mængder sod, så jeg konstruerede en skorstens støvsugermaskine, som blev bygget på en maskinfabrik i Holsted. Den blev trukket af en folkevognsmotor og kunne rumme op til 1½ ton sod. Jeg havde patent på maskinen, og indtil man blev bedre til at regulere oliefyrene, rejste jeg land og rige rundt for at støvsuge oliefyrsanlæg. Engang var vi oppe på sygehuset for at feje skorstenene. Sygehusinspektøren klagede over lugtgener på stuerne, så jeg blev enig med ham om at rense luftkanalerne. Disse viste sig at være stoppet af alliker. Mange steder lå der døde alliker i luftkanalerne, og da vi tog disse døde fugle ud, var de ofte fyldt med maddiker. Efter rensningen blev sygehusets luftskorstene dækket med trådvæv.

I løbet af 1960'erne kunne vi fra skorstenshøjde opleve, at parcelhuskvarterene skød op rundt om byen. Husene havde ofte indlagt oliefyr, der led af de omtalte problemer, hvilket gav meget arbejde. Senere fik mange indlagt fjernvarme, men der var stadig skorstene i forbindelse med åbne pejse eller brændeovne, som skulle fejes. I 1979 gik jeg på pension. Jeg ser med glæde tilbage på min tid som skorstensfejer. Der blev ikke låst, når folk vidste, at skorstensfejeren skulle komme, og kontrolbogen samt betalingen, var som oftest lagt frem. Det var dejligt at møde en sådan tillid i forbindelse med sit arbejde. Til sidst et lille suk. Jeg synes det er ærgerligt for faget, at mesterlæren er blevet afskaffet. Her lærte man faget til bunds og, hvad der betød nok så meget: man lærte at omgås mennesker, hvilket var særdeles betydningsfuldt, når man uindbuden skulle have adgang til folks private hjem.

Vores bondehus idag. Med nye ejere og flot genopbygget igen efter krigen. Vi er på besigtigelse.

1947 Oxby ved Blaavand. Fra venstre. Fader Heinrich Lenk, den ældste søster "Elsbeth" (1905), Moder Hedvig, Henrik, Gertraud og lille Werner.

I flygtningelejr

Af Gertraud Anna Lenk Hansen, Ølgod

***Gertraud Anna Lenk Hansen**, er født i Danzig i 1919, i en søskendeflok på syv: 2 storesøstre, 3 storebrødre og en lillebror. Danzig, der havde et stort tysk befolkningsflertal, blev efter 1. Verdenskrig en Fristad under Folkeforbundet, men i Toldunion med Polen. Den 1. september 1939 angriber Nazityskland nabolandet Polen og nedkæmper på 3-4 uger al modstand. Først i 1944, 2. Verdenskrigs næstsidste år, kommer krigens alvor til selve Danzig.*

Gertraud skriver

Hermed afslutter jeg mine barneår og dejlige ungdom. En grufuld tid begynder for os og for mange andre der ikke mere er i live.

Min søster flyttede hjem, for den forretning hun arbejdede i lukkede. Hun ville være hos os, for vi to ville ikke flygte, vi ville beskytte vores jordiske gods som man siger, men det gik helt anderledes. I efteråret 1944 begyndte flygtningene østfra at strømme ind i vores by Danzig. Alle troede, at Danzig ville blive forskånet for krigshandlinger og forblive selvstændig. England havde garanteret Fristaden Danzig, ligeledes landet Polen. Fordi dette var almindelig kendt søgte folk tilflugt inden for Fristadens grænser, flygtningene kom fra de østlige regioner. Vi boede 20 km uden for Danzig, og det var en sikker egn tænkte alle. Der kom flygtninge ud til os, de var sultne og forfrosne, børnene havde det værst, deres hænder og ben var pakket ind i tøjstykker, det var umuligt at hjælpe dem. Vi der endnu ikke tænkte på at flygte gav dem mad, noget varmt at drikke, når de var blevet forplejet, drog de hurtigt videre, de var bange for russerne. De fortalte, hvad russerne gør med piger og voksne kvinder, jeg hørte det ikke selv, mine forældre vidste det, de bevarede roen og sagde ingenting, de ville ikke snakke med os om det. Vi var fire derhjemme: Mine forældre, min ældste søster og mig. Vi to sagde altid til hinanden, vi

tager ikke af sted, vi vil beskytte vores hjem. Jeg vidste ikke hvad russerne gør med kvinderne, jeg tænkte ikke på at sådan noget sker i krig. Mor blev vred og sagde: I fører os lige i døden. Min ældste søster havde oplevet krigen 1914-18 som barn. Jeg vidste ikke selv noget om krig, at den er så umenneskelig. Min far havde, hvis det værste skulle ske, bygget en beskyttelseskælder ude i haven og anbragt et forråd der. Jeg havde lånt min fars cykel for at hente noget inde i byen, da jeg var på vej hjem kom der en flyvemaskine flyvende og jeg blev beskudt, jeg forstod ikke, hvorfor han skød, jeg troede at det var for sjov. Jeg var helt alene på vejen, jeg var heller ikke bange. Da jeg kom hjem, var mine forældre angste, de stod udenfor og ventede på mig, de havde hørt at der blev skudt. De var meget lykkelige over, at der ikke var sket mig noget, chokket kom først senere, jeg fik det dårligt.

Så en nat fik vi det at mærke, vi kunne se helt til Danzig hjemmefra, vejret var klart, så kom bombemaskinerne, fløj ind over Danzig, det tyske Flak (luftforsvar) skød mod flyene ingen blev ramt, det så ud som om stjernerne eksploderede. Vi var skrækslagne for at ende livet på den måde. Vi oplevede også den anden nat, den var også voldsom. Danzig begyndte at brænde, jeg græd, at ødelægge sådan en smuk by, hvorfor sker det og bliver menneskene da ikke klogere? Vi havde forberedt os på flugt, men hvorhen vidste vi ikke, naboerne havde tilbudt os deres hjælp, som vi eventuelt ville tage imod.

Min søster og jeg tog til Danzig for at se hvor slemt det var, hvor meget der var ødelagt. Vi tog med toget der endnu gik, men ikke kørte helt ind til hovedbanegården. Det var et sørgeligt syn, gaderne var fulde af vand som løb ud af de rør der var ødelagt, de døde lå under ruinerne, jeg gik forbi et apotek. Jeg vidste, at der havde ligget et dér, døren var faldet ud og under døren lå liget af en kvinde. Vi vendte om, vi måtte gå et stykke, toget holdt et andet sted, for banegården var også blevet bombet, vi kom hjem i god behold.

Da vi kom hjem havde mine forældre sammen med husholdersken pakket en hel del, som de ville have med. Kun det nødvendigste. Gæssene var slagtet og stegt, noget kvinderne havde gjort dagen før så det kunne tages med i en stor spand, så havde vi noget at spise de første dage. Vi var alle sammen helt rolige ingen sagde noget. Husholdersken og vaskekonen gik hjem. At tage afsked med dem, var meget trist, da de havde været hos os i flere år.

Det var om eftermiddagen, min søster og jeg var vendt hjem og sad i dagligstuen og hørte i radioen, at fronten kom nærmere og nærmere, jeg tror ingen vidste, hvad de ville. Pludselig kom der en hestevogn med et lille hus ovenpå, vi var alle sammen forbavsede over hvem det vel kunne være. Døren gik op og min bror, der havde været soldat ved Stalingrad, stod der. Vi var alle sammen målløse. Glæden kom først efter at vi havde samlet os, min svigerinde med børnene, to piger på 11 og 13 år, kom indenfor og efter gensynsglæden blev det hele hurtigt aftalt, for vi måtte forlade vores hus så hurtigt som muligt. Min bror tog straks i en fart til Danzig, han kom hurtigst muligt tilbage med den glædelige nyhed, han havde fundet et skib, der om natten kunne sejle os fra Danzig, det var et fragtskib. Vi måtte kun tage det med, vi selv kunne bære. Min bror medbragte en kusk, der kunne køre hestevognen. Min bror havde fået skudt sit knæ i stykker. Han var heldig, han kom ud af Stalingrad med det sidste fly. Vi fik en dejlig krog i den nederste del af skibet, dejligt med halm på gulvet, så det var rart at ligge der. Der var mange mennesker på skibet, der har nok været mere end tusinde, før det blev lyst lagde skibet fra kaj, da vi var nået til havs blev vi beskudt, det gik godt, ingen blev ramt, vi var alle sammen glade.

Flugten fra Danzig, den 5. marts 1945

Vi var meget heldige, vi kom om natten om bord på et skib, der bragte os i sikkerhed før det russiske angreb satte ind. På skibet var alle meget rolige, men jeg tror angsten i dem var meget stor. Da vi nåede ind i roligt vand, efter hele 10 dage på havet, stoppede skibet, vi vidste ikke hvorfor, efterhånden var der heller ikke mere at spise ombord. Pludselig forlød det, vi sejler til Danmark, mange blev meget glade, vi havde penge med hjemmefra og vi kunne arbejde. Senere fik vi at vide, hvorfor vi havde været så længe undervejs: Hvis kaptajnen var sejlet tilbage til Danzig, ville han aldrig have kunnet forlade Danzig igen, og det var han bange for. Skibet lagde til i Københavns havn, vi gik alle sammen til fods fra skibet, til et tog der holdt og ventede på os, vi sejlede fra Sjælland til Fyn, vi fik forplejning i toget af det Tyske Røde Kors, sygeplejersker gav os brød og vand, jeg havde desværre ingen appetit, det var for længe siden min mave havde spist noget, jeg havde meget ondt i maven.

Jeg kan ikke huske datoen, men det var ved middagstid da vi ankom til en ferielejr. Der var små hytter, som var meget behagelige efter flugten. Vi kunne vaske os rigtig, det var virkelig meget nødvendigt. Vi kunne også komme nogenlunde til kræfter igen. Der gik nogle dage eller uger, det er jeg ikke helt sikker på, så kom vi op på en lastbil, jamen lastbiler? Ja, det var på lastbilerne, at vi for første gang blev behandlet som fanger og det fortsatte i 3½ år.

Vi blev flyttet til et andet sted, det var i Middelfart på en handelsskole, som stod tom, dér blev vi indkvarteret. Min søster og jeg fik et lille værelse med to senge, det var meget behageligt, forplejningen var god. Alle der kunne bestille noget fik et arbejde af lejrlederen, jeg kom i køkkenet. Alle fik så meget mad, at de ikke behøvede at sulte. Der blev også indrettet skoler til børnene, en rigtig, ung lærerinde var til stede. Til kvinderne blev der indrettet systuer, vi havde alle sammen noget at arbejde med. Mange familiemedlemmer, der var døde under flugten, havde efterladt ting. Hvis der var brug for noget og det ikke passede, blev det syet om.

En lille historie fra denne tid: Jeg hjalp til i køkkenet, ved uddelingen af middagsmad. Der var en kvinde med tre børn, en dreng og en pige på 12-13 år og en lille pige på 7 år, hun var meget tynd og så syg ud, moderen spurgte mig om hun kunne få noget mere mælk til hende. Hun fik min portion og det hjalp den lille pige, jeg var også glad for at drikke vand, som tak gav damen (moderen) mig en lille pålægsgaffel af guld, jeg ville ikke tage imod den, men det blev jeg nødt til, for de var så taknemmelige, og de to søskende gav mig et kys, gaflen har jeg stadigvæk.

Da lejren i handelsskolen blev nedlagt, kom kvinden med børnene til en anden lejr, måske havde de fundet nogle bekendte, så blev de ført sammen. Den danske skoleleder var også meget flink og hjalp os så længe han kunne, men det fik en ende, da krigen var slut, alt blev anderledes. Der kom nogle mænd på lastbiler, der var fulde af pigtråd, og så kom det sørgelige: Vi blev spærret inde og det var vi i 3½ år.

Vi havde hele tiden drømt om snart at komme tilbage til Tyskland igen! Det var de drømme alle havde haft og alle var meget kede af det. Mens vi endnu kunne gå frit omkring, vi var tre voksne piger, gik vi ud i byen (dvs. Oksby) som ikke var så stor. I byen var der en lille bygning, der blev indrettet som lazaret. Det så ud som et lille hus. Vi gik indenfor, det var en slem overraskelse, i store senge lå der unge

kvinder med små børn. Det var et frygteligt syn, det var ikke beregnet til mennesker, der skulle blive raske. Nej, det var til døende, de unge mødre lå sammen med de små børn, der har været mellem 6 og 8 år, materien løb ud af næse, ører og mund på dem, der var ingen hjælpere, heller ingen læge, børnene var dømt til at dø. Vi piger fik det så dårligt af at se dette, sådan noget havde vi aldrig set før. Hvorfor blev de tyske flygtninge behandlet så dårligt, hvad havde de gjort?

Da vi kom tilbage til lejren, fortalte vi det til vores lejrleder, men han kunne ikke foretage sig noget, sådan var det i mange lejre, også i vores lejr, døde der gamle mennesker. Hvad der blev af dem var der ikke nogen, der vidste. Vi hørte bare hele tiden, nu er der igen en, der er død. Vi var ikke så længe i den åbne lejr, den gode tid var ovre.

Pludselig kom der en lastbil med unge mænd, det var frihedskæmpere. De kom med ladte geværer. Vi blev alle sammen tvunget ud på græsplænen lige som vi stod og gik. Mor sagde nu bliver vi alle sammen skudt, men nej, de gik ind i huset og tog vores ting, nogle blev ude hos os og bevogtede os. De tog værdigenstande, penge, smykker, pelsfrakker og hvad de ellers kunne finde. Ja! Det gjorde danskerne mod os flygtninge, vi var alle meget kede af det og kunne ikke stille noget op. Mor og måske også andre havde været så kloge at gemme værdipapirer og penge på sig, mor havde gemt det i en stofpose på brystet i brystholderen, det var vores redning.

Vi fik altså igen et nyt hjem - et hjem?? I den barak vi skulle være i, var der et lille og et stort rum. Vi skulle være i det store rum, der stod etagesenge til 2 personer hver, vi var 12 personer. Dér opholdt vi os hele tiden, der var også lagt nyt halm i sengene, de tæpper vi brugte, havde vi med hjemmefra. Det var ikke vinter endnu! Der var kun koldt vand. I rummet var der en lille jernovn, desværre var der ikke noget man kunne fyre med i den, der var heller ikke meget mad, vi måtte nøjes med tørt brød. Om aftenen lå vi pænt ved siden af hinanden i halmen, vi var alle sammen trætte. Vi pakkede os godt ind i tæppet vi havde med og skulle til at falde i søvn. Pludselig var det ikke nat mere, der kom liv i stuen, sikke en overraskelse, vi blev bidt og overfaldet af lus, når det blev mørkt kom lusene ud fra deres gemmesteder, vi var hjælpeløse, hvad skulle vi gøre. Da sagde en gammel dame vi skulle tage en kniv og køre den på langs ned i rillerne i bræddevæggen og mase dem ihjel. Det var en god ide, men vi blev alligevel

Berlin 1942 med en fætters kone.

stukket, vi lå mange timer i halmen, med tiden var der heller ikke flere lus.

Nu var vi igen i en ny lejr, vi var 1000 mennesker tror jeg, alt det vi skulle lave blev aftalt, selvfølgelig var der også vagtposter med ladt gevær. De bevogtede os og om nødvendigt, hvis en ville flygte, blev der skudt. Jeg gik engang bare rundt i lejren, da blev der skudt efter mig, skuddet gik forbi mig, jeg ved ikke hvorfor han skød, måske var han ikke rigtig klog, det blev aldrig opklaret. For fremtiden gik jeg aldrig alene rundt. Der blev indrettet en skole til børn, og kvinder kunne lave håndarbejde, når der var noget materiale til det. I køkkenet stod der en ung flygtningekvinde, der skulle lave mad, når der var noget at lave mad af. Der var kun dårlige madvarer, som man ikke engang kunne byde dyr. Hvor var vi glade! - vi fik hvidkålssuppe, som det blev kaldt, men det bestod af vand, hvidkål og kartofler måtte man lede længe efter i suppen, sådan var det i lang tid.

Den danske lejrleder Steffani

Der kom grøntsager, kartofler og hvad man almindeligvis bruger til mad, han kvitterede og solgte det til anden side. Vi fik det rene affald, blev der skrællet kartofler var der så meget spild, at der kun blev en lille portion tilbage til så mange mennesker. Om vinteren fik vi frosne tørv, når de blev tøet op, løb vandet ud af dem og de kunne ikke brænde, vi frøs meget, sådan var det i længere tid.

Så kom der en anden lejrleder, så blev det hele bedre, ikke så meget, men vi fik noget rigtig mad og behøvede ikke at fryse. Vagtposterne vidste besked om Steffani, de kunne desværre ikke sige noget til det. Vagtposterne havde deres eget køkken, vi var glade, bare vi havde tørt brød. Vi fik tit besøg af nogle unge medicinere, som gav os indsprøjtninger, vi vidste ikke hvorfor, nogen sagde de langsomt ville slå os ihjel, eller at vi var forsøgskaniner, de kom tit. Jeg er en gammel kone nu og det gør ondt på mig, når jeg får en indsprøjtning hos lægen, efter så mange år. Hvorfor behandlede danskerne os sådan?

Lejrlivet gik sin gang, det var vinter vi fik tørre tørv til at fyre med, også maden var bedre, vi var ikke længere nødt til at lede efter kartofler og hvidkål i suppen. Vandet til at vaske sig i, var stadigvæk koldt, om aftenen tog vi vand i en spand med indenfor i barakken, så

var det ikke så koldt om morgenen. Mor gav mig et uldtæppe, af det syede jeg mig et par lange bukser, de var dejligt varme, jeg frøs ikke længere så meget. Vinteren gik og foråret viste sig fra sin gode side.

Vi var tre piger og en ældre dame der sad i opholdsrummet, udenfor stod vagtposterne alle sammen i civil. De holdt øje med os. Vi sad indenfor og iagttog dem, hvem vi syntes, der så bedst ud. Jeg sagde til de andre, at de alle sammen så kedelige ud, men jeg udvalgte ham der så bedst ud. Det var strengt forbudt at tale til dem, jeg kan ikke huske, hvordan det hele alligevel gik til, det var ikke kærlighed, jeg tror det var nysgerrighed fra os piger. Måske lukkede den nye lejrleder det ene øje og tænkte, lad dog drengene more sig.

Der kom nogle dejlige varme dage. Vi mødtes om natten, vi var tre par, der gik ud til Blåvand Strand. Vi havde det sjovt, vandet var for koldt til at bade i, det var smukt når månen lyste, så var vandet som sølv. Min kæreste, rigtige kærester var vi nu heller ikke, hed Henrik, jeg tror han havde travlt med, at jeg skulle præsenteres for hans familie. Han bestilte en taxa, hvordan jeg slap ud af lejren, kan jeg ikke huske. Hans familie tog godt imod mig, HAN ville giftes, det skulle den danske stat give sin tilladelse til, der kom besked om at vi kunne gifte os, hvis vi havde et barn. Det var lige noget for mig, jeg ville gerne have et barn, men ingen mand. Mine forældre var ikke indforstået med det, men det var sket. Jeg skulle have et barn, min glæde var stor, jeg var over 25 år, var endnu ikke gift. De andre piger fik børn og giftede sig senere, da de var kommet ud.

Min kæreste søgte en stilling hos et dansk firma, der havde slået sig ned i Tyskland, det hed Buttenschøn, hvis han fik arbejdet ville han vente på mig dernede. Han fik det. Tiden gik, julen stod for døren, lærerinden havde indøvet et julespil med børnene, hvor jeg skulle spille med. Jeg spillede en hyrde, i stykket var der tre hyrder, jeg kan stadigvæk huske noget af det. Jeg sagde, jeg havde taget det tæppe om mig som jeg brugte til at sove med om natten og gik med en lang stok i hånden. Jeg lignede en rigtig hyrde, jeg sagde bl.a.: "se, lysere bliver glansen stjernerne danner en krans, kometer med brede haler skinner til dans" – resten kan jeg ikke huske, det lød godt og de andre var rørt, da jeg sagde det. Jeg var gravid i 3.måned. Den nye lejrleder vi havde fået gav min kæreste lov til at besøge mig på hans kontor for at opmuntre os lidt, det var meget sødt af ham.

Far og mor, min søster, min bror og hans familie var kommet til en anden lejr, ikke langt fra vores lejr, den hed Blåvand lejren. Min bror ville emigrere til Canada med sin familie han hadede Tyskland, han ville ikke tilbage dertil igen. Jeg ville besøge min familie i lejren, men det var ikke tilladt.

Hvis vi var syge eller fejlede noget og skulle til læge, så måtte vi. Jeg tog derhen sådan pro forma med tandpine, det var ikke så godt, tanden blev trukket ud, jeg tænkte: En tand det er ikke så galt, et dyrt besøg. Jeg tog derhen to gange mere, så skete det igen. Jeg mistede tre kindtænder af dumhed, bare fordi jeg ville besøge min familie. Jeg hørte senere, at han slet ikke var tandlæge. Jeg er stadig ked af det med de tænder. Livet består tit af dumhed.

Lejrlivet fortsatte, vi var en ældre og tre yngre kvinder (piger). Vi syede og strikkede. Vi var altid i gang med noget. Jeg fik fat i et hvidt og lyseblåt ternet dynebetræk, af det syede jeg en kjole, nederdel og bluse til mig selv, det var fint. Vi var også altid rene, selvom vi måtte vaske os i koldt vand. Vi gjorde os umage med vores udseende, ingen blev rigtig syge. Børnene var noget forkølede, men vi voksne var meget omhyggelige. Vi havde også i lejren en gammel dame, der kaldte sig sygeplejerske, hun hjalp altid meget til når nogen var syg. Hun havde sit barnebarn med, en køn 15 års pige, andre familiemedlemmer var der ikke. Så var der en gammel herre, jeg tror han var 80 eller mere, jeg er ikke helt sikker, de var meget sammen, fulgtes meget ad, jeg tror, at vi alle sammen i lejren syntes, at det var rart at den gamle mand ikke var så meget alene. Pludselig var den gamle dame (bedstemoren) så vred så vred, lejren var i oprør, pigen ventede et barn med den gamle herre. Det var trist for pigen, jeg kender ikke enden på historien.

Min kæreste Henrik kom og besøgte mig, når han havde tid. Han havde tit et stykke stærk ost med, det var desværre ikke noget for mig, det smagte ikke så godt, jeg gav det altid videre, det var en glæde for den, der fik det. Vi var tit tre par, der gik ud til Vesterhavet om natten, når der var fri bane. Vi badede, når vandet ikke var for koldt. "Fri bane", dvs. når vagtposterne gav lov til det, ingen måtte jo vide det.

Grovelejren

Min bror rejste med sin familie til Tyskland og ventede der på udrej-

setilladelse til Canada. Mine forældre og søster kom til en anden lejr, nemlig Grove ved Karup. Det var en stor lejr, med forskellige former for underholdning, også en biograf. For mig var det blevet tid til at hilse mit barn velkommen, veerne begyndte om natten og ved middagstid kl. 13 fødte jeg en dreng, der lignede sin far. Jeg skulle have en tangfødsel. Jeg var alt for svag, da jeg hørte det, tog jeg mig sammen. Jeg tænkte på, at barnet kunne få varige mén. Det var jeg bange for. Jeg var kommet til Oksbøl lejren om natten for at føde, dagen var den 4. maj 1947. Overlægen og den kvindelige læge, som hjalp mig ved fødslen, sagde at de var fra Storchenhaus i Danzig, sådan hed fødeklinikken i Danzig. Jeg lå i sengen i 14 dage, jeg skulle komme til kræfter, bagefter fik jeg et lille værelse sammen med en unge kvinde, der havde fået en lille pige. Hver dag gik vi over til køkkenet for at hente mad (jeg bliver helt dårlig af at tænke på det). Vi fik et stykke brød med noget margarine skrabet på og drikkevand kunne vi hente ved vandhanen, det var godt at jeg selv havde mælk til mit barn. Mine forældre havde søgt om, at jeg måtte flytte op til deres lejr i Grove, for de sagde at barnet så udhungret ud. Jeg blev kørt op til min familie i maj måned i en lastbil, de blev meget glade, min far ville hele tiden holde den lille. Den lille og jeg kom til kræfter, vi fik noget at spise. Far og mor fortalte, at lejrlederen i Grove også lavede sådan nogle lyssky forretninger med forplejningen til flygtningene, han skød senere sig selv.

Jeg fik svar fra min kæreste, at han for alt i verden ikke ville have en dreng. For mig var det ikke så slemt, for jeg havde ønsket mig et barn. Dreng eller pige det var lige meget. For mine forældre og søster var det et hårdt slag, sådan et svar havde de aldrig været ude for, og sådan en mand skulle jeg evt. giftes med. Det var den dumhed, som jeg var ved at begå, det havde jeg ikke tænkt på før, vi måtte finde os i at være indespærret den sidste tid, hvad der tit gjorde os kede af det. Min søn og jeg var ankommet til Grove lejren. Vi boede i en stor barak, det værelse vi boede i, sammen med mine forældre og søster, var ikke så stort, men stort nok til os. Om sommeren kunne vi være meget udenfor, og min lille dreng tog på og voksede, han fik god hjælp af mine forældre og søster, som forstår sig bedre på små børn. Han blev med tiden en køn lille dreng, der ikke længere var lige så tynd som en sultekunstner – som mine forældre og søster sagde. Mens jeg endnu var i Oksby-Blåvand lejren, var Henrik og jeg tit på besøg hos

hans forældre, der ville lære mig at kende. De var altid søde og rare, og syntes godt om mig. Henrik og jeg blev også forlovet i Oksby. Vi der boede i barakken havde en kop vand hver og skålede. Det var sjovt at skåle i vand. Livet i Grove lejren var som i en lille by, der var børnehave og skoler, og kvinder der ville foretage sig noget kunne sy og lave håndarbejde. Man kunne også komme til læge uden at miste en tand. Da jeg var 18 år blev jeg opereret for mellemørebetændelse i venstre øre, det var en stor operation, hvor knoglen skulle stemmes væk. Siden har jeg altid gået til kontrol hos ørelægen for at få det renset, og det gør jeg stadigvæk, nu som ældre dame. Tandlæge gik jeg først til igen, da jeg var kommet til Tyskland.

En nat blev vi vækket af alarmen, der var ildebrand, vores barak brændte, den var af træ og brændte meget hurtigt. Det var ikke meget, vi kunne redde, min lille drengs dejlige dyne var der også ild i, det bedste som vi havde tilbage brændte. Jeg mistede en ægte guldring, den var ikke til at finde, et pragtfuldt armbånd af rav, familiebilleder og vores sidste ejendele hjemmefra. For enden af barakken var der et snedkeri, dér var ilden brudt ud. Der var et sted, hvor vi kunne hente tøj til at tage på, det nødvendigste. Jeg fik en natkjole og et papirtæppe til at tage over. Det var så koldt - vi frøs sådan, papir kan ikke varme.

Vi syede, strikkede, syede nye ting af gamle og ventede på meddelelsen om, hvornår vi kunne komme tilbage til Tyskland. Min søster arbejdede i køkkenet. Når vi havde fri, gik vi altid en tur, når det var godt vejr. Der var et godt friareal også noget skov, ingen planter og blomster, det var åbent land. Forløsningens tid. Friheden nærmede sig, vi var meget ophidsede alle sammen, vi hørte noget! Vi vidste ikke, hvad der skulle ske med os. Vi kom til en opsamlingslejr, dér fik vi at vide, at vi skulle til Tyskland. Jeg fik også lige besøg af Henriks tante, hun havde en dejlig flyverdragt med til min dreng, jeg siger altid dreng. Han har også et navn, hans navn er Werner Hartmut Heinrich. Endelig kom vi tilbage til vores fædreland, men hvorhen, det spurgte mange sig selv om. Vi, mine forældre, søster og jeg og den lille kom til en lille by (landsby). Mine forældre og søster fik et lillebitte hus, som kunne udbygges til et lille enfamilieshus og det gjorde min far. Jeg flyttede sammen med Werner hen til en familie, der var meget søde ved os. De tog sig meget af Werner. Vi boede hos familien

indtil den lille tilbygning var færdig. Da huset var færdigt, var der et dejligt værelse, hvor min søster og jeg kunne sove sammen med den lille. Der var også et soveværelse til mine forældre, dejlig opholdsstue og selvfølgelig også et dejligt lille køkken, vi var meget tilfredse. Sikke et liv at være indespærret, i 3½ år, bønnerne og nødråbene er slut. Et nyt liv begyndte for os, vi kunne igen blive kultiverede mennesker.

Den 12. marts 1949 gifter Gertraud og Henrik sig, og den 1. august flytter familien Lenk Hansen til Danmark. "Lille Werner" er politibetjent på Samsø og lillesøsteren Birgit driver en forretning for brugskunst på Nordfyn, de har begge to familie og børn. Gertraud arbejdede i sit erhverv som syerske for to konfektionsforretninger i Ølgod, hendes mand Henrik døde i 2007.

Hun slutter sine erindringer

Det er mit håb og ønske, at vores efterkommere og ungdom må opleve, at det Danzig, som var engang, genopstår.

Nu er det på tide, at det bliver virkelighed, Når jeg tænker tilbage på de mange år, er det hele en dejlig drøm, jeg har levet.

Det er denne drøm der er nedfældet i denne bog.
Jeg håber den bliver modtaget godt,
og læst med fornøjelse.

Gertraud Anna Lenk Hansen

Veje med personnavne i Varde og om personerne

Af Evald Larsen, Varde

Redaktionen fik en forespørgsel fra en læser fra Nr. Nebel om, hvordan vejen Venezuela i Varde havde fået sit navn? Det viste sig så i 1984 havde der været en historie i "Vestjyder fortæller" af afdøde Evald Larsen, hvor han fortalte om disse veje og personer. Her er hans historie.

Gadefortegnelsen i Varde Vejviser 1983 indeholder godt og vel 200 navne på samfærdselsveje, men når man tæller nærmere efter, er der af gader i virkeligheden kun en snes stykker. Bortset fra nogle stier og alléer og enkelte stræder, er der ca. 180, der må betegnes som veje og deraf er der knap 100, som har vejskilte med vej som efterled i navnet. Gader er i egentlig betydning trafikårer med sluttede husrækker på begge sider, og jo højere husene er, desto mere fornemmer man, at det er gader.

I Varde finder vi hovedsagelig de 20 virkelige gader i den gamle og centrale del af byen, og veje med vejnavne begynder straks uden for voldgaderne. Der er uendelig mange måder at danne vejnavne på, men for ca. 30 år siden begyndte man i Varde, at få mere system i dette i lighed med andre købstæder, hvor man i nye kvarterer f. eks. gav alle veje plantenavne, dyrenavne, historiske navne o.s.v. her i Varde blev begyndelsen gjort med fuglenavne, og kort tid efter fik et par kvarterer digter- og komponistnavne. Endnu senere kom der håndværkerveje i Sdr. Varde. Her skal nu ses nærmere på de veje, som er opkaldt efter personer, der enten har været gode og velfor-

tjente borgere i Varde, eller som på anden måde har tilknytning til vor by.

Bastrupsvej

Anders Kragballe Bastrup giftede sig i 1844 med enken efter Jens Bjørn Albinus og overtog dermed Den Kampmannske Gård (Storegade 33). Om Bastrups drift af den store købmandsgård er ikke meget overleveret, derimod mere om Bastrup som plantningsmand. I Varde bys historie er han omtalt som den drivende kraft ved klubben "Enigheden"s nybeplantning af nogle lundskifter, påbegyndt 1858, og det nævnes, at et par privatmænd og Lunderupgård omtrent samtidig begyndte lignende plantninger på tilgrænsende arealer. En af disse privatmænd er formentlig Bastrup, som først i 1860erne erhvervede jorder ved Frisvadvej med beplantning for øje.

I januar 1898 flyttede et nygift ægtepar, tømmerhandler Emil Voigt og hustru, ind som lejere i Den Kampmannske Gård. Bastrups eneste søn, Andreas Bastrup, var død et par år før, 46 år gammel, og mellem Bastrup og Voigt, der skulle bestyre tømmerhandelen, opstod der hurtigt et nært forhold. 27. marts 1899 tinglystes et skøde fra A. K. Bastrup til Voigt, hvorefter denne skulle overtage de grunde, som Bastrup endnu ejede ved Østerport (mellem Frisvadvej og Lundvej) samt Bastrups plantage. Voigt skulle udrede en livrente på 2000 kr. årlig, så længe Bastrup levede. Imidlertid døde Bastrup 19. august 1899, og folkesnakken gik livligt om, at Voigt nok mere havde arvet end købt Bastrups jorder. Det vedgår fru Nanna Voigt da også i en interessant og levende artikel: "Minder fra Varde" i "Vestjyder fortæller" 1967.

Svigerdatteren, enkefru Bastrup, solgte 1905 Den Kampmannske Gård til købmand Mads Erichsen. I 1903 var der en skovbrugsekskursion til Bastrups plantage, som altså nu ejedes af Voigt, og det oplystes, at den nu omfattende 220 tdr. land. Man beså et udsigtstårn, som Bastrup havde ladet opføre, og en mindesten med oplysninger om, at plantningen var påbegyndt 1860, og at Bastrup i 1894 havde været borger i Varde i 50 år. I 1904 var der brandtaksation ved "forbindelsesvejen mellem Frisvadvej og Lundvej", hvor Voigt lod opføre en villa med salg for øje. Da vejen senere officielt kom til at hedde Bastrupsvej, blev det Bastrupsvej 7. Emil Voigt havde i et par naboby-

er oprettet filialer af Århus Tømmerhandel, og forretningen var i det hele vokset ham over hovedet, så han i efteråret 1911 måtte afstå til firmaet i Århus 3 grunde ved Vestbanen med påstående tømmerskure samt hele den store plantage. Århus Tømmerhandel fik efter tid solgt de forskellige dele af plantagen. Således købte i 1914 Frederik Emil Palludan Troldhøj-området og Bastruplund, den sydligste del af plantagen. I sidstnævnte lod Palludan opføre et stilfuldt landsted, Carolinelund, opkaldt efter hans hustru, F. E. Palludan døde 1932, kun 51 år gammel, og enken, Caroline Magdalene, født Kramer, solgte i 1937 Carolinelund til Varde Stålværk, og direktør Bülow fik bolig derude. Senere blev Carolinelund rektorbolig for Varde Gymnasium.

Palludansvej

Der har været flere betydelige mænd i Varde med navnet Palludan, men i første række vil man nok tænke på Jens Worm Palludan (1825-1917), som i 1913 blev æresborger i Varde. Han overtog 1853 svigerfaderens kolonialforretning (Vestergade 15), som han i 1893 afstod til sine svigersønner, Harald Nielsen og J. F. Lasson. Direktør for Varde Bank (stiftet 1872) fra 1874 til sin død. Medlem af byrådet 1866-1891.

Stausvej

Cornelius Stau, grosserer og fabrikant i København, født i Varde 1845, som søn af skræddermester Jens Chr. Stau og hustru. Tog allerede i 1912 initiativ til oprettelse af et museum i Varde, der først havde til huse i lejede lokaler i Storegade. Senere bekostede han opførelsen af den smukke museumsbygning i nyklassisk stil ved Lundvej. Den blev taget i brug 1914 og rummede allerede fra begyndelsen en samling af kunstindustri skænket af Cornelius Stau og Elisabeth Stau, der begge var ivrige samlere.

I en gammel patricierejendom, Kronprinsessegade 14, i København, havde de indrettet deres private bolig på 3. sal, mens den øvrige del af huset optoges af kontorer og lagerrum. Lejlighedsplanen var den for datiden typiske herskabslejlighed med 3 stuer mod gaden. Den ene stue, fru Staus kabinet, var møbleret i den stil, der kaldes ny rokoko, og der fandtes her som overalt i lejligheden en overmåde stor samling

kunstgenstande, som alle overførtes til Varde museum efter Cornelius Staus død i 1926. Fru Stau var død i 1915. Museet blev 1918 udbygget med 2 fløje, også bekostet af grosserer Stau, så der blev 37 udstillingsrum. I 1930 fik Byggeforeningsvej navneforandring til Stausvej.

Brendstrupsvej

Valdemar Viktor Alexander Brendstrup, født i Århus 1857, fik i Varde 1898 borgerskab som bogtrykker. Han var fra 1902-1909 ejer af ejendommen Grydergade 9 med Ribe Amtstidendes Trykkeri, og han var i en årrække udgiver af nævnte avis. Brendstrup rejste 1907 til København, hvor han som ejer af flere ejendomme blev en særdeles velhavende mand. Han døde i december 1925, og det viste sig, at han havde testamenteret legater til mange sider, bl.a. til Håndværkerforeningen og Handelsstandsforeningen i Varde samt til Ribe amts nordre Landboforening. Varde byråd omdøbte i 1930 Østre Alle til Brendstrupsvej.

P. Th. Bruunsalle

Peter Thomsen Bruun havde fra faderen, Peter Harch Bruun, arvet en reberbane, men omkring 1890 opførte han på hjørnet af Kærvej og Vestervold en pigtrådsfabrik, og denne udviklede sig til Jerntrådspinderiet, som i 1919 solgtes til Nordiske Kabel- og Trådfabrikker i Middelfart. Endvidere stiftede den initiativrige fabrikant i 1914 et stålværk, som imidlertid hurtigt måtte standse og ligge stille under 1. verdenskrig. I 1918 blev det købt af Nakskov Skibsværk m.fl. tre år senere dannedes Varde Stålværk. P. Th. Bruun var meget agtet og respekteret af medborgere, og Håndværkerforeningen gjorde ham til æresmedlem. De to industrielle virksomheder, han oprettede ved Vestervold, fik stor betydning for byens liv og trivsel. Fabrikant Bruun døde i marts 1954, 80 år gammel.

Borgmester Niels Jensens Vej

Niels Jensen (1870-1940), gårdmandssøn fra Gjellerup, blev efter juridisk embedseksamen 1893 sagførerfuldmægtig i Varde, selvstændig sagfører sammesteds 1897, medlem af byrådet fra 1913, kongevalgt

borgmester i Varde fra 1917 til 1919, da der indførtes folkevalgte borgmestre, og Niels Jensen fortsatte som sådan til 1937. Ved hans afgang i efteråret 1937 blev han i et byrådsmøde takket hjerteligt for god embedsførelse og for vennesjæl og jævn færden, og det understregedes stærkt, at han var den første folkevalgte borgmester i Varde. Et velignende maleri af ham blev afsløret i byrådssalen den 9. oktober 1937.

Dr. Thorsensvej

Peder Goth Thorsen, født i Varde 1811. student fra Ribe 1828, cand. theol. 1832, fra 1833 ansat ved Universitetsbiblioteket i København, hvis chef han var fra 1848-80. Etatsråd, dr. phil P. G. Thorsen døde i 1883 og blev begravet på den gamle kirkegård i Varde. Hans gravplade var i en årrække anbragt i diget ind mod Frimurerhaven, men efter omlægningen af kirkegården har den nu plads til højre for hovedindgangen.

Ebbe Brydesvej

Ebbe Bryde var lensmand under Kong Niels (1104-1134) og var den første lensmand på "Vardehus".

Kong Kristoffersvej

Kristoffer af Bayern var konge i Danmark 1440-1448, og i sit 2. regeringsår gav han Varde købstadprivilegier, d.v.s. at byens købmand skulle være eneberettigede til at drive handel, og håndværkerne var ligeledes eneberettigede til at udøve deres håndværk. 500 års byjubilæet fejredes i 1942 med festligheder i 3 augustdage.

Juulsvej

Jens Juul, født i Øse 1874, ville gerne handle med ejendomme, og han havde ejet flere forskellige gårde i Outrup sogn, før han i 1923 købte Brandbjerglund, en stor gård på Horsens kanten. Her døde 3 år senere hustruen, Gunethe, 53 år gammel, og Jens Juul flyttede i 1929 til Varde, hvor han blev ejer af en gård ved Ringkøbingvej, som

lå omtrent, hvor sygehusvaskeriet ligger i dag. Til gården hørte nogle jorde mellem Ringkøbingvej og Frisvadvej, og i april 1932 begyndte Juul at udstykke disse jorder og at anlægge en vej over dem, som skulle være en forlængelse af Brendstrupsvej. Den 25. november 1935 blev der tinglyst et endeligt skøde fra Jens Juul til hans børn, Jenny Linda og Thorkild Arnold Juul, på hen ved en snes parceller under matr. nr. 133 og 140, Varde markjorder. Ved den nyanlagte vej, som umiddelbart blev kaldt Juulsvej, begyndte man at bygge o. 1935, og i skattebogen for 1936 er opført Juulsvejs første skatteborger. Også Outrup har en Juulsvej. Jens Juul, som døde 1936, ejede 1920-1923 en mindre gård derude, og over dens jorder fører nu en mindre og blind vej i et nyere parcelhuskvarter, og den benævnes Juulsvej.

Jægumsvej

Jens Jepsen Jægum, som var født i Toftnæs 1873, havde i en årrække en ejendom i Næsbjerg, hvorfra han i 1907, flyttede til Varde og i fællesskab med mejeribestyrer Jensen overtog et mejeri, der lå på Nørrevold. Dette fællesskab ophævedes allerede i 1909, da Jens Jægum på Varde Søndermark købte gården "Pederslyst", som han drev på udmærket måde, indtil han overgav den til en søn kort før sin død i august 1937.

Lykkesvej

Niels Ebbesen Lykke, født i Sønderjylland 1869, var uddannet i mejerifaget, og han var i nogle år mejeri ejer i Henne. 1908 flyttede han til Varde og købte en gård på Søndermarken. Ved tilkøb af omliggende jorder blev han til sidst ejer af godt og vel 30 tdr. land. N. E. Lykke døde i maj 1939, arvingerne solgte gården til Åge Fruergaard Sønderup, der i 1947 videresolgte den til Varde kommune. Sønderup havde ved overtagelsen med arvingernes billigelse kaldt gården Lykkesgård, og efter en konkurrence i 1967 om et nyt navn til Søndre skole, hvis opførelse var påbegyndt i efteråret 1956, ændredes skolens navn til Lykkesgårdskolen. En vej, der førte over Lykkes marker, blev først i 1940erne bebygget på stykket nærmest Søndergade, og den fik officielt navnet Lykkesvej.

Glistrupsvej

I folketællingslisten 1890 er opført detailhandler Niels Marius Glistrup i Sdr. Varde. Han, 28 år, er født i Varde, og hustruen, 25 år, er født i Randers. I Varde Vejviser 1906 har købmand N: M: Glistrup bopæl Søndergade 17e, d.v.s. man brugte endnu matrikel nr. og ikke husnummer, men det blev senere Søndergade 1, nær jernbaneoverskæringen. Forretningen blev imidlertid juni 1912 overdraget til købmand Asmus Møller, og Glistrup, som flyttede til Søndergade 49, er de følgende år opført i skatte bøger som bogholder, vistnok en art revisorvirksomhed. Glistrup ejede en plantage ude ved Roustvej, og den er bl.a. nævnt i brandforsikring 1898.

Efter hans død 1921 påbegyndtes opførelsen af parcelhuse på plantagegrunden, og et par af disse er stadig omgivet af spredte træ grupper, som rester af plantagen. En af husejerne (Roustvej 59) har da også navngivet sit hus "Glistruphus". For købmand A. Møllers forretning fik det store betydning, at jernbanebomme, som havde reguleret trafikken over sporene i mangfoldige år, blev fjernet o. 1924, idet trafikken nu skulle gå over den nyopførte viadukt.

Andre trafikale ændringer medførte i årenes løb, at købmandsforretningen i det lave kom til at ligge ret isoleret med mindre let adgang for kunderne. Som følge af udviklingen i det hele er forretningen for længst nedlagt, og der er intet tilbage af Glistrups oprindelige detailhandel.

Nordentoftsvej

Knud Nordentoft, født 1. november 1896 i Haslev. Praktiserende læge i Varde fra 1926 efter at have været ansat som sygehuslæge et års tid. Jfr. Else Nordentoft Kietzs artikel: Om min ankomst til Varde i 1925 i "Vestjyder fortæller" 1980. Aktiv i modstandsbevægelsen og blev sammen med 9 andre vardenser arresteret af tyskerne 9. februar 1944. Døde 1. december samme år i en arbejdslejr ved Husum. Senere begravet på Arnbjerg kirkegård i Varde.

Simonyvej

Jørgen Bech Simony, født 5. februar 1887 i Ålborg, søn af stiftamtmand Simony, moderen født Bech. Politimester i Varde 1934. Leder

af modtage- og sabotagegruppe i Varde. Arresteredes af tyskerne i februar 1944. Deporteredes i september til Neuengamme, herfra til arbejdslejr ved Husum, hvor han døde 12. november 1944. Senere begravet på Arnbjerg kirkegård i Varde. (Så vidt jeg husker, var det min far, Sigvald Thomsen, som boede på Simonyvej, som foreslog navnet Simonyvej. Redaktørens bemærkning).

Karinevej

"I længst forsvunden tid blev en Varde kone, enke efter byfoged Hallum, henrettet som heks. det viste sig senere, at hun var uskyldig dømt, og i aftes besluttede Varde byråd at give hende en slags oprejsning ved at opkalde en vej efter hende. Vejen, en sidevej til Lerpøtvej, fik navnet Karinevej, idet hun hed Karine Hallum ("Vestkysten " 10. oktober 1956).

Elinelundvej

Ved et gavebrev og skøde bortskænkede og overdrog lærer og redaktør N. P. Kjelst i december 1910 til Varde byråd på kommunens vegne plantagen "Elinelund" som gave fra ham og hans hustru, Eline Kjelst. det oplystes, at plantagen omfattede ca. 22 tdr. land, tilplantet siden 1897 med ca. 70.000 nåletræer af fyr og gran samt en del ege og andre løvtræer, og gavebrevet sluttede: Vi ønsker, at plantagen så vidt muligt må blive opelsket, fredet og vedligeholdt som lystskov omtrent i lighed med "Enighedslunden". Niels Pedersen Kjelst var lærer i Varde fra 1864 til 1906 og var samtidig redaktør af Varde-Posten, siden Vestjyllands Dagblad. Hans 2. hustru, Eline, født Debell, virkede som lærerinde ved Sct. Jacobi skole i et meget langt tidsrum, nemlig fra 1870 til 1918. Hun døde i 1941, et halvt års tid efter, at hun havde fejret sin 90 års fødselsdag. "Enighedslunden" eller blot "Lunden" er den lystskov, som klubben "Enigheden" begyndte plantning af i 1858. En mindesten med dette årstal ses ved indgangen til "Lunden" ud for "Skovlyst", nedlagt kro og traktørsted ved Lundvej. For N: P: Kjelst, der selv som medlem af klubben med iver havde deltaget i plantningen, rejste medborgere efter hans død 1928 en mindesten i "Lunden". "Elinelund" blev ikke den lystskov, som giverne havde ønsket. Med

sine mange tætte og mørke nåletræspartier blev plantagen aldrig noget stærkt eftertragtet udflugtsmål. Eline Kjelst fik ikke nogen mindesten derude, men hendes minde lever i plantagens navn og i navnet på vejen, som fører forbi den, Elinelundvej.

Venezuela

Marius Knudsen, som ejede nogle markjorder ved Vestre Landevej, og som ville udstykke disse, havde i juni 1939 af Varde byråd fået tilladelse til at anlægge en 6 m bred vej. Nogle stålværksarbejdere købte de udstykkede parceller og begyndte at opføre beboelseshuse, og en journalist ved Vestkysten i Varde, Axel Hansen, i dag "Rimus" ved Jyllandsposten, blev af redaktør Friis sendt ud for at se på byggeriet. Det resulterede i en avisartikel med overskriften: 14 stålværksarbejdere bygger i fritiden eget hjem. En lille koloni på 18 huse ved Vestre Landevej. På Marius Knudsens jorder, nogle få hundrede meter fra bygrænsen, er to rækker små beboelsesejendomme ved at rejse sig. Husene er dels af træ og dels af sten, og der gives oplysninger om disses størrelse og indretning. Til hvert hus er der en have på 2000 kvadrat alen, og hvert hus får en brønd og pumpe. Man regnede med, at den lille koloni var beboet til oktober. Artiklen slutter: "Ja, det bliver et helt lille Venezuela herude", føjer en nybyggerkone til, "og så er der ingen slanger".

Det var i juni 1938, 48 danske familier udvandrede til Venezuela, og det i samme år nystartede "Billedbladet" bragte meget omgående reportager med mange billeder fra kolonien i det fjerne land. Det er meget sandsynligt, at nybyggerkonen ved Vestre Landevej har læst og set disse, og hendes udtalelse er måske oprindelsen til den Venezuela-betegnelse for koloni og vej, som blev almindelig i den følgende tid. i gade- og vejudvalgets protokol skrev man 1. april 1943: "Gaden, der går fra Vestre Landevej mod syd, kaldet Venezuela, istandsættes". Omtrent ved dette tidspunkt havde man fået oprettet vandværk, og i tinglysninger i august 1943 nævnes vedtægter og forpligtelser for Venezuela vandværk.

Klargøring til de næste dages jagt. Stoffer og far. Cirka år 1955.

Levnedsberetning for en pensionist

Af Anders Kristian Himmelstrup, Nr. Nebel

Jan Himmelstrup, Outrup, søn af afdøde Anders Kristian Himmelstrup, har afleveret denne historie til "Vestjydske Fortællere". Historien er skrevet efter faderen var blevet pensionist, og er et tilbageblik over et langt liv og levned. Jan Himmelstrup døde den 21. april 2008 efter en svær sygdom.

Jeg blev født 14. Maj 1920 i Hjortdal Skole, Hjortdal sogn, v. Han Herred. Mine forældre var: Skovfogedaspirant ved Svinkløv klitplantage, Vitus Ingerslev Himmelstrup og hustru, Kathrine Marie Rasmussen, begge fynboer, der altså var havnet så langt ude på landet i Jylland, som det næsten var muligt. Fra Svinkløv klitplantage blev min far ansat, som det dengang hed "Regnskabsførende opsynsmand", ved den nyanlagte Lodbjerg klitplantage, nu Sydthy klitplantage, Thy distrikt. Fra november 1925 blev han udnævnt til klitplantør ved Uggerby-Lilleheden klitplantage, Hjørring. Jeg fulgte naturligvis med.

Min skolegang startede i skolen i Lodbjerg, sommeren 1926, altså kun nogle måneder, inden vi kom til Uggerby. Uggerby skole var en landsbyskole med 1. Og en 2. Lærer. Fra plantørboligen var der 3½ km, som jeg gik det første års tid. Jeg fik nu en cykel, så var det ingen sag at komme i skole. August 1931 kom jeg i Hjørring private realskole, hvor jeg i 1936 bestod realeksamen med mg. Turen til Hjørring foregik med rutebil fra Uggerby. Jeg cyklede til bussen, der gik kl. 7,00 om morgenen. Bussen kørte først hjem fra Hjørring kl. 16,30. Det var en almindelig rutebil, da skolebusserne ikke var opfundet endnu. Det var en lang skoledag, om vinteren var der kun dagslys, når vi var hjemme om søndagen.

Til plantørembedet hørte dengang landbrug, hvor jeg måtte hjæl-

pe til i fritiden. Juni, juli, august og september 1936 arbejdede jeg ved landbruget ved forpagter Chr. Hahn, Uggerby. Fra april 1938 til november 1938 deltog jeg i kursus for skovfogedelever på Asmild Kloster Landbrugsskole, Viborg. Efter endt kursus var jeg: 1. års elev på Fussingø skovdistrikt. 2. års elev på Silkeborg skovdistrikt. 3. års elev på Gunderslevholm skovfogedskole. I 1941 bestod jeg skovfogedeksamen på Brahetrolleborg med 80 points. Efter endt skovfogeduddannelse var jeg ansat ved Uggerby-Lilleheden klitplantage fra oktober 1941 til august 1943. Jeg skulle hjælpe far, der var syg i mange år. Udsigterne til avancement ved klitvæsenet var ikke gode. Der var en overgang taget for mange unge mennesker ind. De sidste, hvortil jeg hørte, kunne risikere at blive for gamle til at kunne opnå ansættelse som tjenestemand. Jeg tog derfor orlov fra staten i 2 år og søgte over i det private skovbrug. Jeg kom til Skjoldenæsholm skovbrug august 1943 ved skovrider Vendelsø og skovfoged Eriksen. Jeg boede ved skovfogeden. I denne periode søgte jeg alle de pladser, der blev opslået ved private skovdistrikter, med negativt resultat. Der blev uddannet for mange skovfogeder, det var før, der kom begrænsninger i uddannelsen. Det kan nævnes, der var 68 elever på holdet i 1938 på Landbrugsskolen, heraf dumpede der 18.

I 1945 rejste der imidlertid en plantørassistent fra klitvæsenet, idet C. C. Thomsen fik stilling ved Esbjerg kommunes skov- og parkanlæg. Jeg skrev til klitinspektør P. Thaarup, om der var en chance for at få pladsen som plantørassistent ved Aal klitplantage, hvortil der hørte hus. Jeg fik pladsen. Det ville sige, at min forlovede og jeg endelig kunne gifte os. Jeg havde truffet Grethe på Gunderslevholm, da jeg var elev der i 1941. Grethe er født 13. August 1924 i Stridsmølle, Gunderslev sogn, som datter af Chr. Ludvig Pedersen og hustru Johanne Kathrine Marie, født Berth. Grethes far drev fiskeriet i Bavelse og Trustrup søerne under Gunderslevholm.

April 1945 startede jeg altså cyklen og kørte fra Skjoldenæsholm til Ål klitplantage, Oksbøl. En temmelig barsk tur på celluldsdæk med bagagen i en stor kuffert på bagagebæreren. Selvfølgelig i strid modvind, nærmest storm. Jeg kan huske, jeg før Odense ville overhale en hestevogn, det kunne jeg ikke, hvorfor jeg tog fat i skravlet og på den måde endelig nåede ind til Odense. Det tog 2 dage, at nå Oksbøl. Baghjulet eksede omkring Vejle et sted. Hjulet kunne ikke rigtig klare

vægten af kufferten. Jeg søgte forgæves efter en cykelsmed, der kunne spænde hjulet op igen, det var umuligt. Der var ingen, der havde nye eger. Jeg fik sparket hjulet så meget op, at jeg kunne fortsætte turen og nåede endelig frem, trods det skæve baghjul. Jeg skulle foreløbig bo ved overklitfoged Bojesen, Ålholt. Huset var beslaglagt af tyskerne. Vi kunne dog se, der ikke var lang tid tilbage fra kapitulationen, så huset kunne blive frigivet.

Den 6. juni 1945 blev Grethe og jeg viet i Gunderslevholm kirke. Bryllupsfesten blev holdt på Søgård. Søgård var en landbrugsejendom, der den gang, sammen med landbruget, blev brugt til pensionat. Her kom stressede og velhavende københavnere på ophold i fredelige landlige omgivelser ved Bavelse sø og Gunderslevholm-skovene. Grethe havde været medhjælp her, og fru Pedersen ville gerne stille lokaler til rådighed for festen. Da jeg rejste til brylluppet, tog jeg med toget. Jeg kunne såmænd ligeså godt have taget cyklen, det varede nemlig igen 2 dage. Tyskerne havde imidlertid hugget cyklen, da de drog mod grænsen. Jernbanenettet var i en elendig forfatning efter de talrige sabotager. Kun min mor og lillebror kom til brylluppet fra Nordjylland. Rejsen var for besværlig, det varede også 2 dage for dem at nå frem, de kørte i kreaturvogne en del af vejen. Efter brylluppet smuttede vi lige en tur til Vendsyssel. Bryllupsrejse kan man jo kalde det. 2 dage derop og igen 2 dage for at nå Oksbøl. Så en del af den måned gik med rejser, inden Grethe og jeg kunne begynde vores ny tilværelse i Oksbøl. I en bryllupssang stod der noget om, at vi skulle bo i et torneroseslot i Vestjylland. Jo, god morgen!

Huset vi skulle bo i, kaldet Fåresøhus, lå inde i flygtningelejren. Den var blevet beslaglagt af tyskerne. Der boede en af deres håndlangere. Han blev arresteret af modstandsfolkene den 5. Maj, så huset skulle være frit. Da vi kom ud til huset, var det imidlertid blevet besat af flygtninge. Der boede en tysk junker med 7 kvinder. De havde absolut ikke lyst til at flytte fra huset og over i de barakker, der var beregnet til dem. Der blev en værre ballade med gråd og tænders gnidsel. Vi måtte forlade huset igen. Vi henvendte os til lejrledelsen, der sørgede for at flygtningene blev smidt ud. Huset var møgbeskidt, og der lugtede af fåretalg over det hele. Tyskerne havde en fårefarm, med får fra Lüneborg hede, ude i Selager. Det var indlysende, at flygtningene hentede får og slagtede dem hjemme i lejren. Intet var i system, så

Plantøren arbejder over. Cirka år 1950.

Grethe ved indflytningen i Fåresøhus i 1945.

der var ingen til at forhindre den trafik, før brigaden kom fra Sverige, og der efterhånden blev etableret vagt og sat hegn rundt om lejren. Det var umuligt at bo i huset de første dage. Vi fik et værelse på Ålholt, her sov vi de første 3 dage. Vi startede med at gøre et rum færdigt, så vi kunne sove i huset og få muget resten ud. Det var barske forhold at begynde under som nygifte. Utroligt Grethe holdt ud og ikke skyndsomt flygtede til Sjælland igen. Gudskelov for mig holdt hun ud. Huset, der lå ved Fåresøen, var godt, da det først var gjort rent. Der var dog ikke elektricitet eller telefon. Der var pumpe i gården og lokum i udhuset, men det var almindeligt den gang. Det var dog ikke et ideelt sted for en ung kone at starte op.

Der var 35.000 flygtninge i lejren, da de var flest. Det siger sig selv, at det tog det meste af sommeren at få orden i lejren. Der blev efterhånden lavet pigtrådsspærring rundt om hus og have, så vi kunne isolere os lidt fra flygtningene. Arbejdet blev udført af civile værnepligtige. Der kom nu vagter gående rundt om lejren. Jeg mener, det skete hver anden time, at vagterne passerede huset. Først var det folk fra brigaden, der senere blev afløst af politifolk med hunde. Før hegnet kom op forsøgte flygtningene at stjæle, hvad de kunne rundt om huset, særlig træ o. lign. til at fyre med. Vi fik udleveret en pistol for at kunne holde flygtningene på afstand. Grethe blev sat ind i betjeningen af den. Hun har dog aldrig skudt efter flygtningene. Når hun opdagede, de kom for at hugge brænde, var det nok at true, de bakkede skyndsomst ud. Da pigtrådsspærringen kom op hjalp det. I ferierne, hvor vi ikke var hjemme, stjal de alt, hvad der var spiseligt i urtehaven. I ferierne fik vi desuden et par fra politivagten til at sove i huset om natten, så de ikke kunne rende med det hele.

Grethe var ene hele dagen, når jeg var væk for at passe mit job. Indkøbene foregik i Oksbøl. Grethe cyklede derind. Hun blev selvfølgelig udsat for tiggeri, når hun vendte hjem med varerne. Vi havde det princip aldrig at give flygtningene noget. Det havde ikke været til at styre. Det skal nævnes, at der aldrig var nogen, der antastede hende for at forlange mad. Havde det været i dag, med den mentalitet der nu er almindelig, tror jeg ikke, hun kunne have gået i fred. Flygtningene var mest kvinder og børn, men der var mange unge drenge i 14-16 års alderen. Jeg var som omtalt ansat som plantørassistent i Ål klitplantage under klitfoged Bojesen. Arbejdet bestod i at hjælpe over-

klitfogeden i det daglige. Overklitfogederne var dengang bestyrer af den plantage, hvor de havde bopæl, og således også Bojesen.

Bojesen var samtidig overklitfoged langs Vestkysten fra Rømø til Ringkøbing amt. Desuden var han tilsynsførende med de private skove i Ribe amt. Han havde administrationen af brændselsrationeringen i amtet. Han forestod salget af træ fra tyskernes efterladenskaber, f. eks. træ fra pansergravene. Det første år var der nok for mig at gøre som medhjælp ved disse opgaver. Vi kørte rundt i amtet, målte træ op fra pansergravene og solgte det til savværkerne, der hungrede efter træ. Da der var gået et år, var sidstnævnte arbejde ved at være tilendebragt, så jeg godt kunne undværes til andre opgaver. Jeg blev desuden medhjælp på klitdirektoratet og fik jagtopsynet ved reservatet. Det ville sige, jeg tjente tre herrer, Bojesen, klitdirektoratet og jagtopsynet under klitdirektør Thårup. Bojesen sagde ellers altid: "Man kan ikke tjene to herrer og da slet ikke tre". Jeg syntes det gik glimrende. Det var et meget afvekslende job og passede mig udmærket. Arbejdsdagen var lang. Al kørsel foregik på cykel, det tager sin tid. Arbejde var der altså nok af, men det var en elendig aflønning. Jeg var ikke fastlønnet, men timebetalt, desuden fik jeg et honorar på 150,00 kr. om måneden for at passe Oksbøl reservatet. Jeg delte altså min tid mellem Bojesens kontor og plantagen, klitdirektoratet og jagtopsynet. Det sidste foregik mest udenfor almindelig arbejdstid. For at leve var det nødvendigt, det gik ikke for hårdt ud over timelønsindtjeningen. Aftenerne måtte tit tages i brug. Jeg kunne heldigvis tage arbejdet med hjem fra klitdirektoratet at udføre om aftenen. Der var ikke noget, der hed overarbejdstillæg. Jeg blev dog afregnet med det der hed "Betroet arbejde" for kontorjobbet. Et lille tillæg til almindelig skovarbejder løn. Jeg nød det dog og cyklede i de år mange tusinde kilometer. Det var Grethe, det gik ud over, hun måtte passe hus og børn. De første 3 år endog isoleret i en tysk flygtningelejr.

I årene 1954-1958 kom Finn Kristoffersen fra Kalø til Oksbøl. Vi skulle forsøge at reducere kronvildtbestanden. Markskaderne tog voldsomt til i omfang. Reduktionsskydningen blev startet efter pres fra husmands- og landboorganisationerne. I november, december, januar og februar gik vi på jagt hver dag. Indtægterne måtte jeg stadig supplere med kontorarbejde om aftenen, så det kneb med at få avisen læst hver dag. Denne stilling havde jeg fra april 1945 til juni

1959. Fra 1. april 1958 dog som tjenestemand. Plantørassistenterne, der hidtil havde været aflønnet med timebetaling, blev dette år normeret som tjenestemænd. I juni 1958 blev jeg ansat som klitplantør ved klitdirektoratet. Vi flyttede ud i et hus, der lå ved siden af. Nu var jeg så kontormand. Det var hårdt pludselig kun at skulle sidde på kontor. Jeg var, vandt til mindst den halve af min tid foregik i det fri. Jeg kom dog stadig en del ud, jeg tog hunde i dressur, så jeg kunne arbejde med dem i min fritid. Selv om jeg nu var blevet tjenestemand, var lønnen ikke noget at råbe hurra for. Her var der ingen muligheder for at supplere med overarbejde, lønnen var fast, så det kneb med økonomien. Grethe tog til Vejers strand om sommeren og hjalp til på et pensionat. Lommepenge til børnene måtte de selv finde ud af. Der var heldigvis mange muligheder om sommeren, hvor de fandt forskellige job ved forretningsmændene ved stranden, der godt ville have udført billige småjobs. Om vinteren hjalp de omkringboende landmænd. Selv om pengene var små, tror jeg alligevel, de havde en god barndom. Jeg mener i hvert fald aldrig de kedede sig. Jeg skylder at fortælle, at vi havde 2 drenge, Jan, der blev født 3. August 1946 og Kaj, der blev født 10. december 1950, de er altså begge født i Fåresøhus. Da vi kom til Vejers i 1959 regnede vi med, at det kun drejede sig om et par år. Vi vidste Vrøgum klitplantage ville blive ledig ved plantør Håhrs afgang. Så ville der ske en rokering. Sådan skulle det ikke gå. Der var ikke noget den gang, der hed samarbejdsmøder eller i øvrigt information om fremtiden. Da Vrøgum skulle opslås, var vi glade og spændte på, hvor vi nu skulle hen for at ende i en slutstilling. Men en dag kom klitdirektøren gående gennem kontoret og sagde sådan henkastet: "Vi slår ikke Vrøgum op, der kan klitplantør G. B. Christensen flytte hen, så slår vi Vrøgum og Kærgård sammen: Punktum finale. Det var som fik vi en spand kold vand i hovedet, jeg talte meget langt, jeg tror til tusind, for ikke at eksplodere. Nå der var ikke noget at gøre, vi måtte vente på næste chance. Den kom den 1. november 1963, da klitplantør Leo Nielsen, Blåbjerg-Nyminde klitplantage, søgte sin afsked på grund af sygdom. Nu var det spændende, om andre ville søge, men denne gang var vi heldige, vi fik den. Det var en ønskeplads, så til november 1963 rykkede vi ind i plantørboligen i Houstrup.

Plantagen var meget varierende både terræn og træartsmæssigt. Den østlige del af Blåbjerg er den absolut bedste. Flyvesandet er gan-

ske vist vandret ca. 7 km. Ind i landet, men under flyvesandet er der moræne. Bortset fra de store klitformationer, er der mange steder mulighed for træernes rødder at nå ned i morænen, med god vækst til følge. Den vestlige del af Blåbjerg er som hele Nyminde hævet havbund. I hele den del er væksten som i andre kystnære plantager mager og ikke særlig egnet for rigtig skovbrug. I den sydlige del af Blåbjerg er der et stort areal med oprindelig ege krat, som det kendte i Kærgård. Løv klitten er gennem årene plejet ved at rydde uønskede selvsåede træarter, f. eks. bjergfyr og contorta. Arealet dækker efterhånden ca. 65 ha, det vokser stadig lidt ved selvforyngelse.

For at klare de mange forskellige gøremål, der har været knyttet til plantagen som skovning, dæmpning, rekreative forhold, pleje af vådområder og heder m.m., har det været nødvendigt med en stab af dygtige skovarbejdere. Der har gennem de sidste mange år været 15-20 mand beskæftiget. I Blåbjerg-Nyminde klitplantage har det været let hele tiden at få dygtige og interesserede medarbejdere. De fleste har været lokale folk, der har kendt forholdene. Når først en mand er begyndt at arbejde i plantagen, er han som regel blevet ved. Skovarbejderne holder af det frie liv og arbejdsforholdene. Det er ikke som ved et samlebånd, her har de selv indflydelse på tilrettelæggelsen af deres daglige arbejde. Har man det rette forhold til sine skovarbejdere, udvikler det sig til et team, hvor opgaverne løses i fællesskab og forståelse. At arbejdet så, særlig i tidligere tider, var meget dårligt betalt er en anden sag. Det er blevet bedre, men jeg mener nu godt, skovarbejderne kunne gå under betegnelsen som specialarbejdere, det ville give en lidt højere løn end for almindeligt arbejde. Arbejdet i skoven er en specialopgave. Det er nødvendigt med en god uddannelse på skovskolen efterfulgt af suppleringskurser. Jeg har været heldig til stadighed at have haft gode medarbejdere. Snart er det historie, med det vi i min tid har forstået ved gode skovarbejdere, nu skovningsmaskinerne holder deres indtog. Gennem flere år blev der desuden beskæftiget fangehold, fra Sønder Omme statsfængsel, i plantagen. Fangerne blev hver dag kørt herud i bus. Denne ordning er nu ophørt, men var et stort plus for plantagen den gang, der var fuld beskæftigelse og dermed mangel på skovarbejdere. Holdene kunne udføre alt det arbejde, som skovarbejderne ikke kunne nå, eller man ikke ønskede at bruge bevillinger på. Det første hold startede i 1965 med at

mure alle farlige bunkers langs kysten til for at forhindre at folk kom til skade ved at falde gennem de mange åbninger ned i bunkerne. Det var en vellykket start, fængselsvæsenet var meget interesseret i at fortsætte samarbejdet. De indsatte var ikke mindre interesseret, de ville gerne arbejde i det fri og tiden gik godt. De fortsatte derfor mange år frem med forskellige opgaver, f. eks. rydning af nåletræ i løv klitter og på heden, dæmpning, udrensning, trapper til udsigtspunkter og mange andre rekreative opgaver.

Det faste holdepunkt i min tilværelse har altid været, at der var én at komme hjem til. Derfor er det en selvfølge at nævne Grethes andel i mit virke. I vor generation var det almindeligt, at konen passede hjem og børn. Det var min store held, havde Grethe været udearbejdende, havde det ikke været muligt at passe jobbet, som det var nødvendigt med lange dage og ofte nætter, der skulle en til at passe det der hjemme. Det har bestemt ikke altid været let for hende at være alene. Særlig var tiden i Oksbøl vel belastende. De første 3 år alene midt i en stor flygtningelejr. I Oksbøl var jeg aldrig hjemme om dagen. Jagtopsynet krævede desuden, at jeg mange nætter måtte cykle rundt i reservatområderne for at holde opsyn. Også i plantørstillingerne var det dengang almindeligt, at konerne passede en stor del af jobbet. Telefon, detailsalg af pyntegrønt, kontakt med kunderne, jægerne og mange flere. Et ofte surt job, som ingen tog sig noget af. Det blev betragtet som en selvfølge, at der var en kone, man altid kunne komme i kontakt med. Eventuelt at honorere det med kontanter faldt ingen ind. Om plantørkonerne er lykkeligere i dag, tør jeg ikke udtale mig om. De kan i hvert fald beskæftige sig med deres eget fag, hvilket vel er rimeligt med vore dages ligeberettigelse. Børnene kommer i vuggestue og børnehaver, hvor de bliver aktiveret. Selvfølgelig lærer de en hel del, som datidens børn havde mulighed for. I bilens tidsalder er det ikke noget problem selv om bopælen er langt ude i skoven. I plantagerne betyder det heller ikke så meget mere, om der er en til at tage telefonen derhjemme, det lokale detailsalg er faldet bort, træet afsættes til store kunder.

Det var så det. Nu sidder vi i et parcelhus, det hele er til at overse gennem vinduet. Når jeg tænker tilbage, er det med taknemmelighed over at have levet i en tid, hvor ikke alt var ødelagt som følge af menneskets "klogskab". Fra barndommen huskes oplevelserne i en natur,

hvor hvert vandhul var en verden for sig med salamandere, frøer og et mylder af alle mulige insekter. I vandløbene levede der stadig mange slags fisk. På landjorden kravlede farvestrålende biller i mange variationer, hvem kender i dag en oldenborre eller en guldbasse? Sommerfuglene var ligeledes et mylder af arter i alle mulige farver. I dag ses næsten kun den hvide kålsommerfugl. På stranden var der ingen plast eller olie. Agerhønsene kaldte hver aften sammen på markerne, en lyd man stadig erindrer. Odderen trivedes ved Uggerby å, Filsø, Tangen, Bjålum og mange andre steder. Urkokken skogrede på Karls Mærsk hede, Filsø, Lyngbos hede, Bjålum og naturligvis mange andre steder på den jyske hede. Hvad er der tilbage af hele denne pragt af fauna og for sags skyld flora. Insekter, og det der kaldes ukrudt, blev udryddet uden, der blev tænkt ret meget over, at det tog levegrundlaget væk under mange fugle og dyr. Hvorfor gjorde man det? For at der kunne dyrkes stadig flere og større kulturplanter, så overskudslagrene flyder over. Var det prisen værd? Naturen kan menneskene ikke styre uden at ødelægge mere end det gavner. Hvor længe skal det fortsætte, eller hvor længe kan det fortsætte, før kloden bliver gold?

Jan Himmelstrup

Det er længe siden

Af Christian Fræhr, Varde

Det var i året 1952, at Christian og Frieda Fræhr kom til Varde for at åbne en trikotageforretning. Efter at have boet i Varde i 25 år, mener vi nok at være vestjyder og Vardensere, selvom afdøde tandlæge Koch belærte mig om, at Vardenser var man kun, når man var født i byen. At vi flyttede fra Tønder til Varde skyldes ønsket om at blive selvstændige.

Jeg var dengang handelsrejsende og besøgte en trikotage forretning i Vestergade 11 i Varde. Damen, der havde butikken, afhændede denne til en mand, der havde en papirforretning i nr. 5, og han ville ikke fortsætte som trikotagehandler. Han ville handle med legetøj. Jeg opsøgte manden, og vi blev enige om vilkårene for, at jeg overtog hans lejemål i nr. 5. Dengang var kørebanen i Vestergade ikke brolagt, og trafikken var ikke større end, at jeg kunne parkere min bil udenfor nr. 11, så længe besøget hos kunden varede. Da gaden år senere blev asfalteret blev kørebanen, på min foranledning, ændret en smule så det blev muligt at passere nr. 5 med barnevogn uden at skulle ud på kørebanen. Da Vestergade blev asfalteret blev den indviet med et asfaltbal.

På facaden over den trikotageforretning, som vi åbnede 1. juli 1952, stod der: Strømpehuset. Dengang var det ellers almindeligt, at en butiks indehavers navn stod hen over facaden. Nu ser man jo alle mulige navne på en butik, hvilket jo skyldes butikskæderne. At vi kaldte butikken Strømpehuset skyldes, at det navn er lettere at omtale end Fræhr. Fræhr kunne godt volde kvaler både i skrift og udtale. Udtalen er ellers let nok, når man ikke lader sig forvirre af h-et, altså: Frær. (Jeg har ladet mig fortælle, at navnet er efter en by oppe i Jylland i nærheden af Skørping).

At bruge navnet Strømpehuset krævede naturligvis, at butikken var leveringsdygtig i alle slags strømper, og det var vi, og der var mange slags. Om det så var under (træks) strømper, havde vi dem både i uld og bomuld. Nylonstrømper var også ved at komme på markedet. Dem gik

Frieda og Christian Fræhr i flot kostyme til byfest i Varde.

Strømpehuset i Vestergade.

der mode i. Skulle sømmen være i strømpens farve eller skulle sømmen fremhæves med sort tråd? Hælforstærkningen, der var synlig, kunne både være i brede og smalle udførelser, ja, den kunne også gå op i en spids. På en "model fod" kunne vi vise kunden de forskellige udgaver hælen kunne fås i. Vi var leveringsdygtig i alle udgaver. Der måtte ikke være en strømpe i handelen, der ikke kunne købes i Strømpehuset.

Den mode ophørte jo da strømpebukserne vandt indpas. Strømperne var i forskellige sværrelser. Trådtykkelsen udtryktes i Denier 20,30, men også i 2x20 eller 2x30 Denier. En overgang kunne man også få strømpebukser i gul, rosa m.m. ellers var der jo mange nuancer i "strømpe-farver" og grå og sorte. Løb der en maske på strømperne kunne de indleveres hos os til opmaskning. Jeg mener "opmaskedamen" fik 25 ører pr. maske. Bortset fra knæstrømperne skulle strømperne jo holdes oppe. Hertil solgte vi hofteholdere i forskellige bredde og udførelser.

Vi havde også et taljekorset i nylon. Det var anderledes elegant end de kraftige egentlige korsetter. Disse var med eller uden snøre i ryggen. Dertil kom Korselettet hvor hofte og busteholder var i et stykke. Tyveri af formgivende varer, skrev Vestkysten efter et indbrud i Strømpehuset. Hertil hørte jo også Roll-on og Roll-on bukser og naturligvis brystholdere. Ja, nu siger man jo busteholder eller blot BH.

Min kone var en knag til at vejlede kunderne i disse formgivende varer. Jeg har dog selv ekspederet mange kunder i både korsetter og busteholdere. Ja, også til en mand, der ville købe en BH til sin kone. Hvor stor skal den være i omfang, og skal skålstørrelsen være med A, B eller C skål? Nå, sådan, tja, den skal være til sådan et par håndfulde, du ved! Vort udvalg i dameundertøj var ret omfattende.

Foruden trøjer og benklæder i forskellige strik og udførelse, havde vi overtræksbenklæder i flere udgaver samt underbluser. Mon benklæder i Charmeuse eller tråd og silke findes mere? Eller de tykke med lodden (ru) vrang? Da en mand så et sådant par i butikken, udbrød han: Du godeste, det må da bestemt være skilsmisse grund!

Nu skal man jo huske på, at for 50 år siden var der ikke mange, der havde centralvarme i deres bolig. Det kunne således godt være koldt for en husmoder, at gå fra det lune køkken til husets andre uopvarmede rum. Opvarmningen af Strømpehuset skete også med en kakkelovn. Senere med en oliekamin, så det var stor behagelighed, da vi fik fjernvarme. Trusser, som vi kender dem i dag, kom først langt senere

i handelen. Mon det var i forbindelse med, at damerne skiftede strømperne ud med strømpebukser? Og hvornår var det? Omkring 1970? I al fald averterede vi med, at til vores forretnings 10 års fødselsdag den 1. juli 1962, kunne man den dag i Strømpehuset købe strømper med eller uden ål. (Sad en strømpe ikke glat op af benet, sagde man, at have ål i strømperne). "Spøgen" var, at købte kunden et par strømper, så fik hun et par røgede ål med i handelen. Ja, ikke alle fik nu et par ål med i handelen den dag, for sidst på eftermiddagen slap ålene op. De sidste af kunderne fik så blomster.

Underkjoler og underskørter sælges der nok ikke mange af mere, nu hvor kvinderne går i lange bukser i stedet for i nederdel. Det store salg i trusser skyldes måske dette skift, og ikke strømpebukserne. Det er ikke kun kundernes "beklædning", der har ændret sig i årenes løb, også ekspedientens. I "gamle dage" stod han bag disken i jakke og slips, og ekspeditricen i nederdel. Personalet var på efternavn med hinanden, og sagde De til hinanden. Nu er omgangstonen blevet friere og påklædningen ligeså. Jeg, af den gamle skole, har intet at indvende mod dette. Og dog må jeg indrømme, at jeg ikke bryder mig om at se ekspeditricen i cowboy-bukser! Der er da så mange andre bukser, der er mere spændende at se på. Ja, for år tilbage så man kvinder gå i slacks (bukser) i gule, lyseblå, rosa eller rød. Da var man klar over, det var sommer.

Nu ser man jo overvejende sort/grå/beige i tøjets farver, og det er hvad enten, det er sommer eller vinter. Strømpehuset solgte ikke de omtalte slacks, men handsker i tilsvarende farver og så nethandsker. Jo, damerne gik faktisk en overgang med handsker om sommeren.

Forklæder bruges nok heller ikke mere. Jeg ser dem ikke i tøjbutikkerne. Vi solgte mange i Strømpehuset både serverings-, værtinde- og husholdningsforklæder. Et forklæde kan dog fås hos isenkræmmerne, men det er da nogle kedelige nogen. Vores forklæder var anderledes flotte.

Strikkegarn havde vi også. Her solgte vi noget, der hed Dansk Uldgarn til strikning af undertrøjer. Før i tiden var det koldt, at sidde på en traktor uden førerhus. Som alle andre trikotageforretninger havde vi naturligvis også strikvarer. Vi kunne vise et pænt udvalg i jumpers og trøjer (jakker). En overgang solgte vi også boleroer. Dem ser man ikke mere. Elastik, sytråd, sy- og stoppenåle og andre småting havde vi også i butikken. Det er faktisk utroligt hvad en sådan lille butik rummede af varer. Hertil skal bemærkes dengang blev "varen" jo "taget frem" og

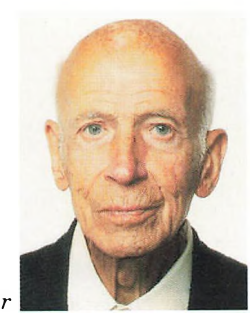
forevist kunden. Man ekspederede. Det gjorde kolonialkøbmanden også, hans butik var heller ikke stor eller guldsmedens og andre. Skotøjshandlernes var vel noget større. Egentlig store, efter den tids forhold, var vel møbelhandlernes, isenkræmmernes og manufakturforretningerne. Større lokaler til disse forretninger var jo nødvendige.

Et eksempel kan være den manufakturforretning der lå overfor Strømpehuset. Her havde man konfektion (kjoler og frakker), metervarer (kjoletrøjer, lærreder og andre der skulle rulles ud, måles op og klippes af). Sengetøj og gardiner foruden alt andet man forventede af en sådan tekstilforretning (bl. a. strømper). Nu rummer forretningen kun damekonfektion (Tørner). Isenkramforretningen ved siden af manufakturforretningen havde foruden værktøj: Glas, kaffe- og spisestel, alt i køkkenudstyr m.m. Ja også noget udstyr til sportsfolkene. Dengang kendtes ikke specielle sportsforretninger. I dag er der kun fodtøj (Sandersen) i lokalet.

Jeg vil slutte, som jeg begyndte, med at fortælle om Frieda og min ankomst til Varde i 1952.

Der havde i mange år været mangel på lejligheder i Danmark. Byerne oprettede Huslejenævn, og altså også Varde. Huslejenævnet medvirkede ved et lejemålsindgåelse. Ansøgeren til en lejlighed skulle være berettiget til at få en sådan. Vi, der var udefra kommende, var ikke berettiget til at få en lejlighed. Det undrede huslejenævnet, og forbavsede folk i almindelighed, at vi der kom fra Tønder kunne få en lejlighed i Varde. Det lod sig gøre, fordi butikken og en tilknyttet lejlighed var på samme lejekontrakt. Og da sælgeren af butikken til os fraflyttede lejligheden overtog vi også denne. Det blev der lavet om på. Butik og lejlighed skulle herefter have hver sin lejekontrakt.

Ja, det var dengang og det er længe siden!

Christian Frøhr

Gunnar Hinge som 16-årig - til højre.

Min far: Musiker, slagter og spasmager

Af Pau Døssing, Hejnsvig

Den 13. Marts 1918 blev der i Struer født en lille dreng af et forældrepar, som ikke var helt unge. I forvejen havde de et par børn, som var 12 og 14 år og et plejebarn på 13, så den lille Gunnar Hinge – som efternøleren kom til at hedde – var næsten dømt til at blive forkælet.

Den lille dreng, som senere blev far til mig, voksede op i et meget beskyttet miljø, og BLEV i mange retninger forkælet. Han var et ret specielt barn, har man mig fortalt. Allerede som 3-årig kunne han spille små enkle melodier på familiens klaver, ikke kun med en hånd – nej, med 2! Som 4-årig, var han en hel lille virtuos på klaveret, og – ikke mindst – på den lille harmonika, som han havde fået.

Så dygtig var han, at nogle folk "der var noget ved musikken" havde hørt om ham. De henvendte sig til hans forældre, da de mente, at den dreng skulle have en chance for at bruge sit talent. Han skulle til London, hvor der var et sted for børn, der havde specielle evner. Men nej, det kunne min fars forældre ikke gå ind for, og de store børn i familien græd alle, bare ved at tænke på det, så det blev ikke til noget.

Efter hvad jeg har fået fortalt, var han en meget artig dreng. Ikke noget min far har ytret sig om. Tværtimod sagde jeg en gang til ham, da han bebrejdede mig noget jeg havde lavet, at vi jo ikke alle kunne være dydsmønstre som han. "Det har jeg bestemt heller ikke været, f.eks. gjorde jeg engang noget, som jeg har været ked af siden". "Nå, hvad lavede du da", spurgte jeg ham nysgerrigt. "Jo, ser du, - du ved

jo godt, at min far var murermester, og ved siden af det, var han også frivillig brandmand. Dengang var det sådan, at man holdt middagspause, hvor man tog hjem og spiste varm mad kl. 12, og fik sig måske en lille middagslur. Det gjorde din farfar også. En dag havde jeg fået tidlig fri fra skole, jeg var vel en 7-8 år, og da jeg kom hjem stod hans brandmandsstøvler i entreen. Det satte noget i gang i mig, da jeg samtidig fik øje på far, der tog sig en lille skraber på sofaen i stuen. Jeg skreg - af mine lungers fulde kraft: BRAND, BRAND, BRAND. Aldrig skal jeg glemme hans spring op af sofaen, jeg anede ikke han kunne bevæge sig så hurtigt, og vidste straks, at det var helt galt, det jeg havde gjort". "Hvad så, far?, spurgte jeg, "fik du ikke en ordentlig endefuld af farfar?" (Det vidste jeg, at jeg ville have fået, hvis jeg havde lavet sådan et nummer) "Nej", sagde min far, "farfar så på mig – meget alvorligt, og så sagde han: Gunnar dog"!

Som 14 årig kom min far i lære som slagter. Dengang var det ikke kun som butiksslagter, det var helt fra bunden: Slagte dyrene, skære dem ud, lave pålæg, pølser og lignende og betjene kunderne på den bedst mulige måde i forretningen. Samtidig spillede han alene eller sammen med en anden ung fyr til forskellige arrangementer. Man havde jo ikke bil dengang, så de havde cykler, og på den blev den – nu ret så store 5-radede harmonika spændt fast.

Far spillede til alle mulige begivenheder, men et af de steder han holdt mest af, var på det, der dengang blev kaldt - Åndssvageanstalten. Han syntes, at det livsmod, den entusiasme og musikglæde han der oplevede, var det bedste i verden.

Efterhånden blev livet i Struer lidt for snævert for ham, så han solgte sin lille sejlbåd, som han havde købt for de penge han havde tjent ved at spille. Hans ældste søster – Paula Hinge – var også slagter, og hun var blevet bestyrer i slagteriudsalget i Kræmmergade i Varde. Fars forældre var bestemt ikke glade for, at han efter endt uddannelse ville flytte fra byen, men det var en nødvendighed, da der ikke var arbejde at få i Struer. Det kunne dog gå an, at han flyttede til Varde, så faster Paula kunne holde lidt øje med ham. Her fik han arbejde hos slagtermester Outzen på Stausvej. Det blev skæbnesvangert for ham!

På Lundvej 18 boede handelsgartner Laurits Sørensen og hans familie. Det varede ikke længe, inden den unge slagter opdagede den yngste af Laurits piger, Bessie. Bedstefar Laurits var lidt af en leve-

mand, og det gjorde bestemt ikke min far upopulær, at han kunne spille. Utallige er de fester, der blev holdt i haven, hvor far spillede til den lyse morgen. Om naboerne blev sure? Nej, de kom og festede med. Dengang var der jo kun den levende musik, så det var om at benytte sig af det!

Og pinsemorgen kom også Varde Sangforening, som sad rundt omkring i haven og sang, både med og uden min fars musik. I samme have også en pinsemorgen, fik jeg min første snaps, - jeg var 4 år, - bedstefar lokkede mig til at drikke den, og jeg syntes det smagte rædselsfuldt.

Efter 5 års forlovelse giftede de sig endelig, mine kommende forældre. Krigen var et år gammel, og far ville være selvstændig. De købte en lille forretning i Ansager. Ikke et ubetinget godt valg. Dels var der som sagt krig med restriktioner på alt, dels var der i forvejen et slagteriudsalg. Jeg tror kun de overlevede på grund af fars musik. Han spillede til baller rundt omkring, og mor serverede i Søpavillonen ved Kvie sø.

Men de havde et problem: Mig - jeg kom til i 42. Mor turde ikke lade mig gå og lege ved søen, når hun serverede om eftermiddagen, barnepige havde de ikke råd til og far kunne ikke gå fra forretningen, hvis jeg fik lyst til at smutte hjemmefra 3-4 år gammel. Hvad gør man så? Jo, man lærer selvfølgelig barnet at svømme, og det gjorde han så – min far, som selv havde været vant til vand i Struer, fra han var lille.

Sådan gik 3 år, men så skete der noget. Jeg fik en lillesøster, Birtha, og far søgte og fik slagteriudsalget i Stenderup pr. Krogager. Ikke at det var en guldgrube, men trods alt bedre. Far spillede stadig af og til – til fester og lignende og mor hakkede roer og samlede kartofler op. Det med festerne var min mor bestemt ikke meget for, så vi kom med i en gruppe med Niels Vejlgårds orkester, der tog ud og underholdt folk ca. en lørdag om måneden. Det var dengang Otto Henning og Gitte var populære, og far og Birtha, der nu var omkring 7 år, gav deres sange, samt en enkelt børnesang far havde komponeret.

Aviserne skrev nogle fine anmeldelser, og vi havde et par sjove år, så måtte vi af forskellige grunde stoppe. Derefter tog far sjældent ud og spille. Kun derhjemme spillede og komponerede han – lige til sin død. I alle årene sang vi flere aftner om ugen til hans musik, noget der i den grad har beriget mit liv.

Far spillede også fodbold. Først for Ansager Boldklub senere i Krogager, hvor han i en del år var formand for boldklubben. Han kunne

givet godt have tænkt sig en søn, som han kunne have dyrket denne passion med. Dengang spillede piger ikke fodbold, dvs. jeg ville gerne, men det ville min mor ikke have, det var ukvindeligt, som hun sagde. Ikke at det forhindrede mig, når hun ikke så det!

Hver sommer havde vi altid en del feriegæster – mine fætre og kusiner. Det var mit indtryk, at de elskede at være hos os, og far elskede at lave sjov med især fætrene. Vi fik, som man gjorde den gang, altid to retter mad til middag, og han sagde altid lige det, de helst ville høre: "Så drenge, tag nu en masse kød, og spar på kartoflerne, for dem skal vi jo betale for....". Lige det modsatte af, hvad de hørte derhjemme. En masse kød, tja, det var vel 2-3 frikadeller, normalen dengang var bare en.

Mine forældre havde altid en lidt – for udenforstående – besynderlig omgangstone. Far elskede at drille mor, hvilket hun tilsyneladende hadede. Men undvære hinanden det kunne de ikke, så egentlig tror jeg bare, at det var et spil de havde kørende. Mor har aldrig været

Ved Kvie sø. Far nederst, en ven i midten og mig på toppen.

Far og mor - ved min fars 70 års fødselsdag.

stærk til at se, hvis nogen er kommet til skade, så da jeg var barn og det var lidt mere end bare et skrabet knæ, var det far der tog affære. Derfor havde han det også vældigt sjovt i flere dage, dengang han flækkede noget af sin tommelfinger med kødøksen. Han klemte såret sammen, så der ikke kom en dråbe blod ud, gik ind i privaten, holdt begge hænder op i vejret og sagde: "Bessie, se her", samtidig med at han slap fra tommelfingeren, sådan at den delte sig i to, og blodet væltede ud. Jeg tror næsten hun besvimede.

Også min farmor elskede han at lave sjov med. Engang havde han besluttet at sende en oksesteg hjem til hende. Den blev pakket efter alle kunstens regler sådan, at den kun kunne åbnes på én måde. Der lå der så: 2 griseøjne og stirrede på hende.

Mor var en habil kok, lavede gerne det, drengene helst ville have. Rødgrød var en af de ting, der næsten SKULLE på bordet til dessert, og far ville gerne klovne lidt for dem. År efter år har de set ham smide skålen med rabarbergrød op i luften og gribe den, uden at noget skete – andet end at de sad der måbende over, at deres onkel Gunnar kunne og turde gøre det. Far nød de points det gav ham, og mor sagde uvægerligt – hver eneste gang: "Gunnar, lad nu være med det pjat. Det er heller ikke noget at lære drengene". Måske var det med vilje, jeg ved det ikke. Men en dag sidder vi ved bordet, har lige spist boller i karry, og rabarbergrøden kommer ind. Far griber skålen, drengene stirrer fascineret på ham. Han slynger skålen højt op under loftet. Ups, grøden var lavet lidt tyndere end normalt. Den dag fik vi kun en ret!

Jeg kunne blive ved med mange minder om min far. Om alle hans små opfindelser, om at have en far, der dagen efter melodi grand prix kunne spille alle melodierne, så man kunne dem inden alle andre, om hans måde at være far, svigerfar og morfar på, om hans begejstring over naturen, om hans glæde som altid smittede mig, men mest om alt om hans musik. Han komponerede meget, men da han aldrig havde lært en node, havde han det meste i hovedet. Lidt har jeg på bånd, men det er kun en mikroskopisk del af det han lavede, ham min kærlige og gode far, som nok var en lille mand globalt, men i min verden var en af de største.

En søndagstur ved Varde å.

Julehygge på Sct. Jacobi Skole. Forrest fra venstre: Fru Granes niece fra Peru, navnet husker jeg ikke mere, mig selv, Gurli, Kirsten, Anja, Eilif, Per, Hanna, Randi. 2. rk: Lone, Eva, Henriette, Kirsten. Bagest: Thyge, Eigil, Kaj Oluf, Army, Jørgen.

Mit liv i Varde

Af Birte Blom Jensen, Varde

Det var meningen, at jeg skulle ankomme i juni måned 1945, men på grund af den store følelsesmæssige påvirkning, min mor var udsat for den 4. maj, skete meget - vist for hurtigt - for mine forældre, Gerda og Carl Gustav Olling. Min far, der på det tidspunkt var CB'er, blev hentet fra sin udkigspost i "tårnet" af Carl Emil Lauridsen, og så gik det hurtigt. Mine morforældre boede i Ribe, og da min mormor skulle hjælpe til omkring fødselen, skulle hun hurtigt til Varde. Det var svært i de dage, men hentet blev hun da i en bil, hvor hun blev gennet ind bagi. Da hun klagede lidt over komforten, fik hun svaret, at hun skulle sidde stille, for hun sad på ammunition – det var modstandsfolk, der hentede hende. Senere har jeg fået fortalt, at da bilen ankom til Gravsgade i Ribe og modstandsfolk sprang ud og løb ind og hentede min mormor, var der nogle der undrede sig "det havde de ikke troet om fru Blom! Hendes søn havde endda været lige ved at blive skudt af gestapo". Modstandsbevægelsen hentede jo mange stikkere i dagene efter befrielsen.

På den tid skete de fleste fødsler hjemme, og det var også meningen, at jeg skulle komme til verden i fars og mors lejlighed i Slotsgade – det der senere blev Shell-grunden, men som på daværende tidspunkt var en stor 4-længet ejendom, hvor øldepotindehaver Thorup og hans søde kone. De boede i en stor lejlighed ud til Slotsgade, og mine forældre boede i en meget lille lejlighed ved siden af, og andre familier rundt omkring i lejligheder. Der var fælles lokummer i gården. Jeg har senere fået fortalt, at fra jeg var omkring et år, blev jeg hentet af Thorup hver formiddag, så skulle jeg ind at have "pisk", (bakskuld) og sodavand, og jeg fik lært at drikke sodavand af flasken, så jeg kunne drikke lige så godt som "Buster", der var kusk for Thorup. Alt dette vidste jeg selvfølgelig ikke, heller ikke at jeg blev født som et lille skravl, der efter min morfars mening "inte ku´ leve", men jeg skulle vise dem!

Min mors 80 års dag.

Rikkes konfirmation.

Min far var håndformer på Varde stålværk, vel nok Vardes omdrejningspunkt i de dage, og min mor havde fået en kontoruddannelse, men efter min ankomst blev hun hjemmegående. Mine forældre var, da jeg var nogle få år gammel, så heldige at få en lejlighed i stueetagen lige overfor, hvor jeg var født. Det var hos købmand Palle Kjær, og her var der wc indendørs. Herfra begynder jeg at kunne huske min barndom.

Jeg legede med alle de andre børn i nabolaget, Bodil, Poul Erik og Søren og naturligvis flere andre, som jeg ikke kan huske navnene på i dag, bl.a. i bygningerne, der var svineslagteri i Slotsgade, og med "stålværksbørn" fra Kalkovnen, og det var en herlig tid. Det var dengang, hvor børnene gik ud for at lege om morgenen og først kom ind, når mor kaldte. I Slotsgade lå byens eneste børnehave, og mine legekammerater og jeg var meget misundelige på de børn, der fik lov at lege derinde med en masse legetøj. Vi måtte være udenfor og blot lege med, hvad vi fandt, for vores mødre var jo "bare" hjemmegående, og så kunne vi ikke komme i børnehave. Jeg gik også, som de fleste andre børn på det tidspunkt, til dans hos fru Grane i salen på Hotel Varde, og jeg kan endnu høre hendes kraftige stemme og se hendes spinkle skikkelse, når hun lærte alle os unger "et chassés og....", og danseglæden har jeg stadig i behold.

Jeg synes det var spændende at få lov at hente far på Stålværket, men det var ikke ret tit, jeg fik lov, og da slet ikke, når det var lønningsdag, for da var der mange koner og børn, der stod udenfor for at få manden og lønnen med hjem, inden pengene blev drukket eller spillet op. Det var jo en tid, hvor der ikke var til ret meget andet end husleje, sygekasse, fagforening og så de daglige fornødenheder, så hvis der forsvandt nogle kroner, kunne det være en katastrofe.

Jeg havde i mellemtiden fået en lillebroder, Mogens, og da han nær havde kostet min mor livet, ja så trådte min mormor til igen. Hun boede hos os i flere uger, medens mor lå på sygehuset, og hun bagte brød til os en gang om ugen, og tænk, efter 5 dage var det stadig nybagt brød, hun skar til os, det fortalte hun i hvert fald, men far var nu ikke helt enig.

Så begyndte jeg i skole, i Sct. Jacobi skole, og jeg mener at kunne huske, at vi var 37 elever i klassen, 1. f, og vi var så heldige at få frk. Toft til lærer. Hun var en varm, ung og smuk og energisk lærerinde, og vi havde nogle dejlige år i underskolen.

Poul Erik Termansen og jeg hos fotografen.

Spadseretur langs Potomac River, Washington DC med Emma.

Cykeltur med frk. Toft og mine klassekammerater.

Min far og flere af hans arbejdskammerater havde i mellemtiden bygget huse. Det var ens huse, tegnet af arkitekt Rathjen, og de blev bygget i dorisol-sten, det lignede høvlspåner, der var dyppet i cement. Mændene hjalp hinanden med byggerierne, og det blev nogle dejlige huse, der blev placeret forskellige steder i Varde bl.a. Fredensvej og Kløverbakken, vores på Frisvadvej 45, og tænk med rigtigt badeværelse med varmt og koldt vand i hanerne, for slet ikke at tale om oliefyr – sikke en luksus, og så fik min bror og jeg hvert vores værelse. Og så var der have til, hvor man kunne dyrke grøntsager m.v., og endda sælge af dem.

Efter 5. klasse blev vores klasse delt, der var nogle, der kom i 6. klasse, og andre af os kom i mellemskolen. Det var svært at sige farvel til kammeraterne, men sådan var det bare. Vore klasser var stadig for store, så vi blev delt igen, jeg mener det var efter 3. mellem, og igen samlet i realklasser. Det skulle man lige byde børn i dag. Når der tales om klassejubilæer, så er det svært for vores årgange at finde ud af, hvor vi hører til.

Vi havde også mange specielle lærere – hvem kan ikke huske Finderup, vores engelsklærer, der var ualmindelig god til at lære fra sig, Skjoldborg, der slet ikke havde den evne, og "Violin Tarzan"- der kun ville have bogens ord - jo, pædagoger var svære at finde dengang, men der var da så den fordel, at man var pige, "de var jo så søde", men drengene, de fik tit nogle på hovedet, fortjent eller ej, det var ikke noget man tænkte over dengang....

Min far, der altid havde været meget optaget af alle de nye ting, der kom frem, begyndte i 1950'erne at reparere radioer i Østergade hos Skelmose. Det var noget, han kunne lide, og da vi flyttede på Frisvadvej, indrettede han en del af kælderen til "radiokælder" Han var på det tidspunkt stoppet på stålværket og satsede på at kunne leve af at reparere radioer og fjernsyn, der nu var kommet til, og der kom en masse unge mænd ned til ham, der også ville lære at reparere radioer og fjernsyn. Antenner skulle der jo også til, og dem begyndte min far også at sætte op, og min mor, ja hun havde nok at se til, vi havde fået endnu en lillebroder, Jørn, og som kontoruddannet kunne hun jo passe forretningens papirer og telefon naturligvis, foruden at kun skulle sørge for, at der altid var friskbagt brød og rigeligt med mad til far og hans ansatte og alle, der kom forbi. Vi havde også fået bil, så der

kunne hentes radioer og fjernsyn, der skulle repareres – når far var "ude at køre" tog det tit meget længere tid end planlagt, for hvis kundens støvsuger nu ikke rigtig kunne mere, eller lampen drillede, eller der var andre småting, som gav problemer, så synes min far altid, at selvfølgelig kunne han da lige klare det, og det var naturligvis uden beregning dengang. Min far var noget af en tusindkunstner med sine hænder. Jeg kan også huske mange juleaftener, hvor der blev ringet om fjernsyn, der ikke fungerede, og min far kørte så ud for at hjælpe – han synes det var synd, hvis det var et menneske, der kun havde TVét som selskab juleaften, og så måtte anden vente! Jeg synes altid, der var mange omkring bordet på Frisvadvej, men vores mor var også en tryllekunstner i køkkenet. Senere, i begyndelsen af 1960'erne begyndte far også at reparere køleskabe, frysere og endnu senere, da de var flyttet til Nordre Boulevard 80, også softicemaskiner, og det var nogle travle forældre, vi havde, men de havde aldrig så travlt, at der ikke var tid til vandkampe i haven eller andre skøre påhit – en simpelthen herlig barndom.

Der var mange børn og unge i kvarteret, og næsten hver aften mødtes vi på pladsen foran "Fru Laustrup", et bageriudsalg på hjørnet af Frisvadvej og Brendstrupsvej, og der blev kørt på rulleskøjter, spillet bold og snakket.

Efter realen kom så livets barske realitet. Der skulle findes en uddannelse/læreplads til mig. Jeg havde gået til tegning hos Gustav Holgersen sammen med min veninde Margit Christensen, og jeg mente derfor, at jeg skulle på kunsthåndværkerskolen og videreuddanne mig, men der havde jeg gjort regning uden vært, for der kunne man ikke komme ind med det samme, og jeg kunne da ikke bare gå og vente på at komme derover. Ja, men så ville jeg gerne være frisør (hvilken pige ønsker ikke det), men det lignede ikke noget at ville være frisør, når man havde en realeksamen!! Jo, jo, det var sørme ikke nemt dengang. Næh, mine forældre mente helt bestemt, at jeg skulle være lærer, men der var vi ikke helt enige, og det kan skoleeleverne være glade for! Vi enedes derfor om, at jeg skulle prøve at finde en læreplads på et kontor, medens jeg havde sommerferiejob hos Fotomagasinet i Kræmmergade. Jeg fik så læreplads hos et advokatfirma i Esbjerg og skulle med toget til Esbjerg. Det var en spændende tid, men også koldt. Det var i begyndelsen af 60'erne, hvor pigerne gik i

stiletter og meget snævre nederdele, og det var før buksestrømpernes tid. Jeg tog på et tidspunkt mod til mig og tog et par "slacks" på, det var nemlig utrolig koldt at cykle ned til banen og om eftermiddagen gå omkring med breve til advokater og dommerkontor i Esbjerg, jeg var jo kun kontorelev, og sådan en skulle jo bruges til lidt af hvert. Efter et par timer på kontoret den ovennævnte dag, kom "fru landsretssagfører Kjer" ind på kontoret, og kort efter blev jeg kaldt ind til hende. "Man bærer ikke slacks på et advokatkontor lille frk. Olling" fik jeg at vide, og så var det ud i kulden igen!!

Mange af os unge mødtes dengang til dansant i Varde i Arnbjerg om lørdagen, hvor vi dansede og snakkede og hyggede os, det var tider, men pengene sad ikke så løst, som hos de unge i dag. Vi kunne være der en hel aften med blot en sodavand eller senere en gin og lime, og alligevel have det utroligt sjovt. Dengang var der kommet soldater til kasernen, men der blev kun lukket et vist antal ind hver lørdag, men hvor var det nogle dejlige år.

Min far kørte mig af og til banen, når det var for koldt, men en morgen var vi noget sent på den, bilen skulle skrabes fri for is m.v., og da et par biler holdt uden for vores hus, den ene var blevet trukket i gang, spurgte han, om ikke de kunne tage mig med til banen. "Jeg kunne bare hoppe ind i bilen, der holdt bagerst", og det gjorde jeg så – heldigvis – det var min kommende mand, Heine, der sad der. Varde havde dengang en mælkepub, hvor der blev spillet musik, serveret milkshake og danset, og her mødte jeg efter nogen tid Heine igen, og så – ja så behøvede jeg ikke cykle til toget mere. Jeg blev hentet og bragt, næsten hver dag, og i det hele taget båret på hænder, og Heine, ja han blev så glad for mine forældre, at han skippede sit mekanikerjob og startede med at arbejde for min far. Men efter nogle år kunne han ikke undvære bilerne, og gik ind i den branche igen.

Vi blev forlovet og gift, og fik vores lille lejlighed i Storegade 16 på kvisten. Ja, det var ikke nogen selvfølgelighed, at man kunne få lejlighed. Man var nødt til at være gift, hvis man ville bo sammen og ønskede lejlighed. Efter et par år fik vi en lejlighed på 1. sal i Storegade, og her blev vores søn Jesper født. Jeg havde, efter et par år på forsikringskontor, fået arbejde på dommerkontoret i Varde, hvor jeg efter nogle år blev retssekretær. Det var en spændende tid, hvor jeg lærte meget. Vi købte hus og fik endnu et barn, Rikke. Efter 25 år ved

domstolene, først med Poul Buch som dommer, og senere Sven Thomsen, syntes jeg, at der skulle ske noget andet, så jeg skiftede over til politiet hos politimester Johan Evensen, hvor jeg arbejdede i 14 år i et herligt miljø. Der er som bekendt for nylig kommet en politireform, og den medførte, at jeg, der havde søgt fratrædelse på grund af alder pr. 1. april 2008, skulle tvangsforflyttes fra vores dejlige station i Varde til Esbjerg for 3 – 4 måneder. Det resulterede naturligvis i, at jeg stoppede og gik på efterløn pr. 1. november 2007 efter 39 år og 10 måneder inden for staten, så mit 40 års jubilæum fik jeg ikke.

Når jeg ser tilbage synes jeg, at jeg har haft et utroligt dejligt liv, set og oplevet meget, selv om jeg aldrig har boet andre steder end i Varde, men når alt kommer til alt, er vi nok rigtig mange, der kan sige det samme. Jeg har dog også haft den glæde, at en af mine legekammerater fra Slotsgade, Kirsten, har været min veninde siden. Vi begyndte i lære i Esbjerg samme dag – naturligvis forskellige steder -, samt har de sidste 14 år arbejdet samme sted, hos Varde politi.

PS. Denne beretning var oprindelig skrevet på opfordring af vore børn, der begge er emigreret fra Jylland, den ene til USA og den anden kun til Fyn, således at børnebørn kunne kende vores liv. Jeg mistede mine forældre i henholdsvis i 1979 og 2006.

Heine og jeg er nu begge trådt ud af arbejdsmarkedet og nyder som altid at rejse, besøge vore børn, familie, samt vore venner, altså et helt igennem herligt liv.

Birte Blom Jensen

En fortælling fra det virkelige liv på Grønland

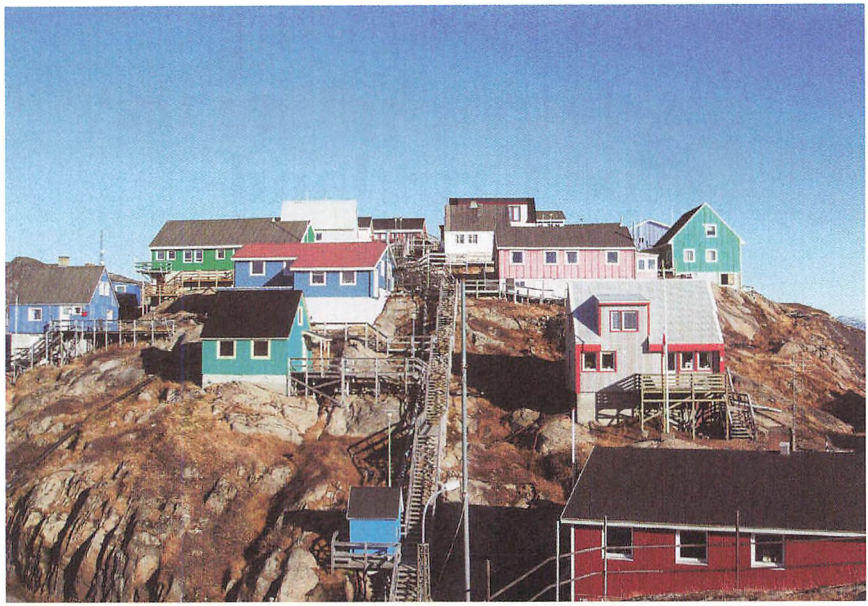
Af Leif Sønderskov, Horne

Det er altid rart, at ha´ et kort over Grønland lige ved hånden, når historien handler om dette store land. Fra Maniitsoq til Umanak i nord er der ca. 600 km. Billedet på næste side med den lange trappe, viser hvor Robert bor. Det er et hvidt hus øverst oppe, og udsigten er helt perfekt. Historien fra det virkelige liv er kædet sammen med oplevelser fra et arbejdsophold i 1974-75 og et ferieophold i 2006. Jeg er også én af dem, der har tabt mit hjerte til dette store land. 51 gange større end Syd Danmark. Grønland er fascinerende.

Maniitsoq og Umanak

I de 2 år jeg var leder af et mindre tømrerværksted i Umanak, fik jeg mange store oplevelser, som stadig gør indtryk på mig. Men også senere på ferieturen til Maniitsoq (Sukkertoppen) i 14 dage, blev en storslået oplevelse. Og ikke mindst genopfriskning af minderne fra dengang, og igen oplevelser fra et nutidig land med alt det moderne. Men det efterlader alligevel mange spørgsmål, om nu også dette samfund er på omgangshøjde med virkeligheden. Jeg ser en nutid og fortid der står i skærende kontrast til hverdagen, som skaber mange glæder, men der opstår også mange konflikter.

Vi kommer ind i historien lige der, hvor min sidste dagbogsrapport er med, vi har oplevet en ferie i pagt med naturen, men fortællingen om Robert Hansens liv, kan jeg ikke komme udenom. I det sidste afsnit af dagbogen, har jeg skrevet lidt mere. Det handler om mange helhedsindtryk, som jeg synes skal med, og det på baggrund af den

Robert bor i det hvide hus med sort tag øverst oppe.

Umanak 1975 kl. 23.55. Midnatssol.

kendsgerning, at vi oplever tingene forskellige. Det ligger mig meget på sinde, at give udtryk for mine helt egne indtryk, men også at prøve at gengive oplevelser og historier, som jeg synes lyder godt i mine ører, også selv om jeg kan ha` husket forkert. Det kunne jo også være historien blev lidt bedre af det? Og så er der jo altid noget om snakken, og rigtigheden bekræftes.

Jeg resumerer her den sidste ferieaften. - Vi har oplevet Grønland og Maniitsoq med alt hvad man kan ønske. Både med snestorm, regn, sommer og sol, men én ting har vi været forskånet for, nemlig, myggene. De mange, store og sultne myg vi var blevet advaret imod. Dem har vi på det nærmeste ikke set én eneste af her i Maniitsoq, kun lige ved ankomsten til Sdr. Strømfjord den 12. juni.

Mandag den 26. juni 2006.- Hjemrejsedagen. Vi havde sovet temmelig let om natten, vi skulle jo op kl. 6.00 til morgenkaffe, der skulle lægges en god bund, for der er længe til næste måltid, den i flyveren. Kl. 7.00 går vi de 143 trin ned ad trappen for sidste gang. Trinene kender vi, men at det er den sidste gang, er alligevel med en lidt mærkelig fornemmelse i maven. Vi kører de ca. 4 km. der er til lufthavnen, kl. 7.15 er vi til indbooking, men det gik let og smertefrit. På vejen ud til lufthavnen havde vi bemærket, at en stållygtemast var blevet kørt i sænk, og ved lufthavnens P-plads stod Brugsens folkevognsrugbrød godt molesteret, og bar synlige tegn på forseelsen.

Efter indvejningen kørte vi tilbage til byen, og op til den gamle Heliport. Vi skulle ha` den sidste time til at gå, og vi kikkede efter hvalerne, det var næsten blevet rutine, men i dag så vi ingen. Robert siger: *Det er mærkelig så langsomt tiden går, når man skal vendte.* Vi kørte også lige en tur ud på havnen. Der blev i går, søndag, lagt nyt affald på vejen, der går forbi Robert, og det skal ske flere steder i byen, måske godt det først bliver nu, for der hænger altid lidt på, under støvlerne, som derefter sætter pletter alle steder.

Vi kører igen ud til lufthavnen, med en blandet følelse af, at det nu er en skam, at en ferie med så mange indtryk snart er slut, og måske også en snært af hjemve`. Men alt i alt en kæmpeoplevelse. Robert mente nu nok, at vi kunne ha` været mere heldig med vejret, men vi nåede jo så meget. Vi fik både sejlet og især gået en masse i fjeldet, udsigten deroppe fra var overvældende, og jeg kunne næsten ikke få nok af det. Jeg synes selv der ligger en lille bjergbestiger gemt i mig. Flere ord er overflødige.

Vi er nu igen ankommet til Maniitsoq lufthavn, og denne gang er det alvor. Vi står og snakker, jeg husker ikke lige hvad vi snakkede om, men jeg kan ikke lade være med at lade tankerne gå tilbage, tilbage til den tid, hvor mit største ønske var, at kunne komme en tur til Grønland igen. De oplevelser jeg havde, kunne sagtens tåle en gentagelse, men det er en kostbar affære, og jeg havde faktisk indstillet mig på at det aldrig blev til noget. Men Roberts indbydelse gjorde det pludselig til noget, der ville komme inden for rækkevidde, og glæden ved at Mary også kunne få oplevelsen, fik ekstra dimensioner.

Mary er Roberts lillesøster. For når jeg fortalte om mine oplevelser, fra dengang, ville Mary på en levende måde kunne følge med i, hvor stor en oplevelse det var. At hun havde nydt turen blev jeg bekræftet i, da hun sagde farvel, og tilføjede. Og på gensyn. Jeg gav også udtryk for min taknemlighed, og jeg mente det, til langt ind under huden. Jeg kunne også tilslutte mig, Marys - På gensyn. For selv om vi grinede lidt, så var det nok, indeni, et ønske vi gerne ville ha` gik i opfyldelse. Der er nu kun ganske få minutter til afgang.

Pludselig kom politiet, og kikkede rundt blandt passagerne, og resolut, men diskret henvendte sig til en ung mand, og bad ham om at følge med. Efter en kort snak med den unge grønlænder, tager de ham med. Det handlede om Brugsens folkevognsrugbrød. Vi bevæger os nu til udgangen, går ud til flyveren DASH - 7. Vi vinker, og går ombord, og kort efter ruller vi ud til start. Under opflyvningen kan vi se Robert stå og vinke, og det gør han lige til vi ikke kan se ham mere. Nu stiger vi op over bjergene, i det smukkeste vejr man kunne tænke sig, og turen til Sdr. Strømfjord er begyndt.

Vi skal mellemlande i Sisimiut. Hele turen bliver flot, solen skinner fra en skyfri himmel, og den grønlandske natur overvælder os endnu engang. Jeg kan ikke lade være med at fortælle om sigtbarheden i den klare rene luft, for hvis nogen kan forestille sig det, så kan man se tydelig over store afstande, vel langt over 100 km. og man tror man ser syner, for så langt kan man da ikke se. Jo, det kan man på Grønland. Når man skal fortælle om oplevelser på Grønland, er mange mennesker ikke i stand til at omsætte fortællingen til virkelighed. Det med afstanden kan næsten forblive som en illusion.

En anden ting, som ikke kan undgå at fascinere, er midnatssolen. At tage billeder af midnatssol, er jo bare en sol, nej, det er det altså

ikke, for når man kikker på uret, og kl. er 0.00 og solen stadig står højt på himmelen, så er man jo i kontakt med virkeligheden.

En søndag aften, sidst i juni hen mod midnat, gik jeg op på fjeldet foran Umanak fjeldet, og lige nogle minutter før midnat, tog jeg et billede af stedet hvor jeg boede. Huset ligger midt i billedet, og min arbejdsplads er også med, og det er Robert såmænd også, han står ude på trappen foran huset. Umanak 1975.

Billedet fra før er et bevis. Da jeg tog billedet var kl. 23.55 en søndag aften. Fjeldet øverst til venstre i billedet, er kun ca. 35 km. borte. Det er sådanne billeder det er svært at forholde sig til, for det ligner jo midt på dagen. Umanak i mørke tiden lige før jul. Mørke tiden kan stå i skærende kontrast, og er et eksempel på det modsatte. Det at det er så mørkt kl. 12.00, at gadelysene ikke slukkes, kan se helt unaturlig ud. Disse naturfænomener er noget der gør indtryk på de fleste, og især mørke tiden, kan være en svær tid at komme igennem. En del mennesker kommer i dårligt humør, nogle danskere bliver så deprimerede, at de bliver nød til at rejse hjem. Jeg har i et tilfælde stået overfor en fuldvoksen mand, og har forsøgt at snakke ham til fornuft. Han var så deprimeret, at der ikke var noget at gøre, og han rejste hjem.

Mørke tiden gi`r også oplevelser. Nordlys. Et inferno af gule og grønne lysstriber, som næsten virker som et regnvejr der driver i vinde, i et eventyrligt fatamorgana.

Hvis man skal opleve alt dette, er der kun et at sige. Tag til Grønland.Men oplevelserne strækker sig over et tidsinterval på et år. Hvis jeg lige har været fraværende et kort stykke tid, var det faktisk med vilje, for jeg vil gerne dele mine oplevelser med andre.

Vi svinger nu i en stor bue ind over Sdr. Strømfjord, smukt tager det sig ud, og vi lander sikkert. Vi har nu ca. 1 time inden flyet til Danmark letter. I den korte ventetid bemærker vi, på trods af de ca. 15 + grader, at der ikke er myg i luften. Vi går ombord i Airbus 330 og har fået plads ved vinduet bagerst i flyet, og har en fin udsigt bag ved vingerne, og udsigten udeblev da heller ikke. Vi så indlandsisen. Grønlands østkyst, den nordlige del af Island, og i Nordsøen så vi store skibe og boreplatforme. Inden vi fløj ind over Danmark kunne vi se den sydlige del af Norge, med byen Stavanger, det ser smukt ud, der i klippelandskabet. Danmark lå i regntunge skyer, og vi så først land, da vi landede i Kastrup, en landing der blev fuldført helt perfekt. Alt

gik efter planen, lige til den tid, hvor vi skulle videre med DSB. Her vil jeg nøjes med at skrive. Man bliver forpustet af at rejse med DSB. Vi var i Esbjerg kl. 01.17 og Henrik var på perronen for at byde os velkommen hjem. Vi kørte hjem til en meget tiltrængt nattesøvn. Jeg havde fri næste dag.

Denne minderige tur er nu kilden til den indre fordøjelse, for sådan en tur, med sine oplevelser, lægger man ikke sådan lige fra sig. For ud over at det er et minde for livet, så er det også noget, man bliver glad i hjertet af, at tænke på. Men der var jo også tiden før, en tid som havde stået i forventningernes tegn, og det er ikke en uvæsentlig tid, for glæden ved sådanne forberedelser, er også en oplevelse i sig selv. - Så kommer tiden efter dagbogen, en tid som for mig er et minde, og jeg vil selv tage dagbogen frem, og genopleve turen gang på gang. Jeg vil også her sige tak til Robert. Det var edder rødme en god ide du fik, og ud over den taknemmelighed vil jeg også sige Mary tusind tak for det gode selskab, og jeg kunne glæde mig over, at du konstant var i offensiven, og havde det gode humør med. (Det har du nu altid.) Det er også afgørende at kondien er i orden, og det var den.

Lige efter

Skal vi ikke kalde det for brokker og krøniker, for noget er der da altid om snakken. Jeg elsker at skrive historier om det virkelige liv, både noget jeg selv har oplevet, men også noget jeg har fået fortalt, og som jeg gerne gengiver så naturlig som mulig. Jeg skriver sådan fordi jeg er lidt usikker på, om de 1000 ting som vi, Robert og mig snakkede om, kan kædes sammen til én lang historie, og det kan måske være, at Robert ikke engang kan genkende sig selv i historien, men jeg håber alligevel på, at historien bliver go`. Og selv om der skulle blive lukket op for enkelte hemmeligheder, er det vel ikke noget, der gør noget.

Robert kom til Sukkertoppen i 1964. Før den tid havde han haft sin barndom i Tistrup, og kom ude fra, Frants o a bank. Efter sin konfirmation tjente han på landet nogle år. Robert fortæller også, at han havde haft en delvis kikset soldatertid som livgarde, han havde på grund af nogle skavanker, ikke været på holdet der stod vagt for Kong Frederik den 9. på Amalienborg. Men tiden var gået med sekundære

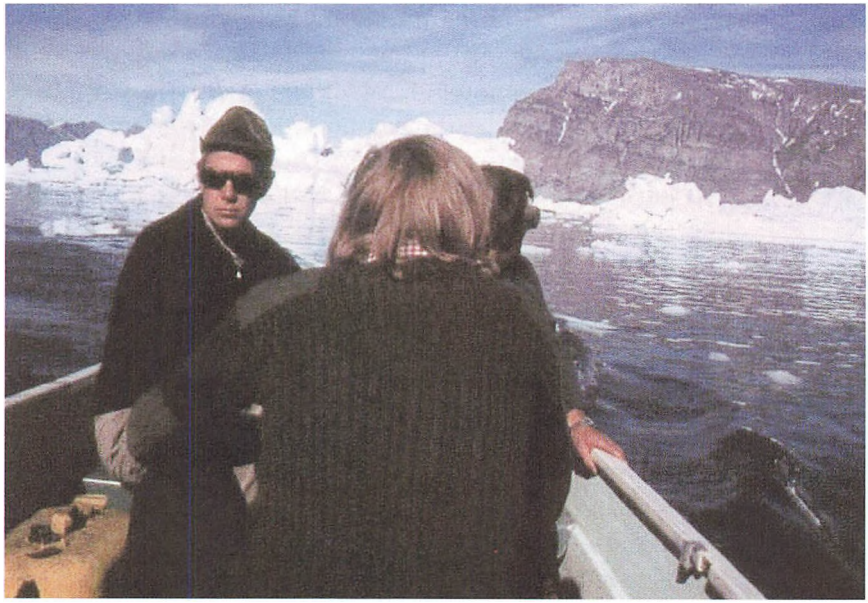
ting. Efter soldatertiden havde han arbejde på Lolland, men også i København, og allerede dengang var det arbejdet med de store maskiner, og med Gummigeden, som den foretrukne. På den tid var det en moderne opfindelse at bruge disse maskiner, til alt det grove arbejde. Nu sker der det at Robert brænder varm på tømrermesterens datter Grethe, jeg husker ikke lige hvor de boede på Lolland. Men en anden ting var sikkert og vist, der havde haft fysisk kontakt, og Robert og Grethe bliver gift, og bosætter sig i samme by som Grethes forældre, og jeg mener endda, at Robert fik arbejde ved tømrermesteren, som også havde savskæreri, ikke lige det der interesserede Robert mest.

Nu har ægteskaber jo forskellige længder, og i Roberts tilfælde var den kort, kun 3 mdr. Robert havde alt imens snakket med en kammerat i København, som havde, eller var på vej til Grønland, og mente, at Robert skulle prøve at søge derop. Der var altid arbejde at få for anlægsarbejdere. Robert besluttede sig for at prøve, og søgte op gennem GTO. (Grønlands Tekniske Organisation) Han blev ansat på en 8 mdrs. kontrakt, og stedet var Sukkertoppen. (Efter indførelse af hjemmestyret i 1979 kom det til at hedde Maniitsoq permanent. Det var det grønlandske navn for byen.)

Han blev sammen med alle de andre håndværkere indkvarteret i GTO, her boede og spiste man, og arbejdede mange timer. Det var almindelig med 12 – 14 timer om dagen, og livet kunne være hårdt, når man ud over arbejdet, også skulle ha` stille sin tørst, og endda ud over det, ha` stillet andre behov. Men de grønlandske piger kom selv, så man skulle da ikke bruge tid på det opsøgende arbejde. Sidegevinsten ved det hele var, at det gav en god løn, og alt efter forbruget, var der muligheder. Robert var nu i gang med en ny side af tilværelsen, men der var jo lagt brød i ovnen på Lolland, og efter hæve- og bagetid, kom en søn, en søn som Robert aldrig kom til at kende, jeg tror faktisk aldrig han kom til at se ham, kun på billeder.

Roberts forhenværende kone Grethe giftede sig senere med en tysker, som adopterede drengen. Vi så papirerne, og Robert var fritaget for yderlige forpligtigelser, men som han sagde, gud ved om jeg helt er ude af forholdet, men det så det nu ud til, men man ved jo aldrig. For når der skal arves kommer de løbende fra alle sider, og så sidder de der i skifteretten. Nå, den tid den glæde.

Robert var meget optaget af arbejdet på Grønland, og inden hans

På sejltur med Robert imellem Umanaks isbjerge 1975.

Det er Robert til venstre, og man fornemmer han nyder tilværelsen 2006.

kontrakt med GTO udløb, havde han fået arbejde i et firma, der gjorde sig i alt inden for anlæg. Manden der ejede firmaet hed Helge Dohrmann, Senere folketingsmand for Fremskridtspartiet. Robert boede nu privat i Sukkertoppen, men havde lyst til noget andet, så han søgte til Maarmorilik 1971. Det var her man skulle til at bryde bly og zink, og selve anlægsarbejdet, der gik forud, var kæmpestort, og der skulle lægges mange kræfter heri, lige en udfordring for Robert, der sammen med makkeren Kuno Wirz mf. udførte dette arbejde. Da minen stod klar til brug, eller lige deromkring, rejste Robert derfra, og tilbage til Sukkertoppen.

At Robert har været optaget af mange ting, kan i de følgende år aflæses af følgende. I 1968 bliver han far til 2 døtre, og det med hver sin mor, om det var Else eller Bodil der blev født først, husker jeg ikke. Det kan da godt være, at Robert har fortalt det, men jeg husker det ikke. Det kan jo også være ligegyldig, for faderskabet har han erkendt. Men som Robert dog kan sige det. Else tror jeg da, jeg er far til, men Bodil hun ligner da en ægte grønlænder, og hun er sort i røven. Nå for søren, det kan da også godt være, at jeg er lidt sort i røven.

I 1974 - 75 og 76 arbejder Robert for Ole Larsen (Dohrmanns efterfølger) i Umanak, lige i den tid jeg var der, og både sjove sammentræf og mange andre ting, gjorde at vi kom til at kende hinanden meget godt. Jeg synes lige det første sammentræf var lidt sjovt.

Vi sidder 2. pinsedag og spiser aftensmad i kantinen, vejret er fint, men hvem er det nu der går og snakker lige uden for kantinen? Der er én der mener, at det er de nye folk fra Sukkertoppen, der skal lave det ny anlægsarbejde ved fisker øen, og det er det. Men nu bliver der snakket om der er nogen, der kender nogen af dem. Det ser ud til, at vi ikke har set dem før, og dog. Jeg antyder, og mener, at ham den høje lyshårede, har jeg set før. Der bliver ikke snakket mere om det og det daglige arbejde bliver udført, og alle arbejder meget, og for min part bliver det ikke til nogen konfrontation med nogle fra firmaet som hedder OK.

Først da jeg rejser hjem på ferie i september, kommer jeg til at snakke med Ole Larsen, han skal også hjem på ferie, og vi følges ad. Han spørger, hvor jeg kommer fra, og jeg siger Horne i Vestjylland. Det er da sjovt, siger han. Én af mine folk kommer fra Tistrup, så det kan da være i kender hinanden. Det var måske derfor jeg synes, at jeg havde set ham før. Efter ferien kommer jeg igen tilbage, og det viser sig, at

Robert i mellemtiden er flyttet ind i samme bygning som hvor jeg bor, og vi bor endda dør om dør, se det var da sjovt, og vi havde pludselig meget at snakke om.

Der bliver indført en ny skik i barakken. Vi drikker aftenskaffe sammen fra kl. 21.00 til kl. 22.00 og får vendt dagens begivenheder, men også mange andre ting, og vi har det rigtig hyggeligt sammen. Vi er også sammen med de 2 andre i barakken. I en periode bor der en ung pige ved Robert, hun laver alt forefalden, og sjovt nok, kalder hun sig for Fru Hansen. (Hun heder Karen).

I vinterperioden er alt lukket ned, og Robert og de andre rejser tilbage til Sukkertoppen igen, men da foråret kommer, og udearbejdet igen er muligt, kommer de tilbage. Robert flytter ind i barakken igen, og det gør Fru Hansen også, og alt er ved det gamle, og det er arbejdet også, og alle arbejde meget. Robert og jeg har nogle rigtig gode søndagsture.

Der sker nu pludselig noget nyt i Roberts liv. Det kan ikke skjules, at han er ved at være lidt træt af Fru Hansens selskab. Jeg synes også, at hun er fuld ret ofte, for selv om Robert godt kan accepterer det, så må der være en grænse. Jeg tror det var en lørdag aften, vi havde en lille fest i barakken, og vores nærmeste nabo, Jørgen Larsen, havde besøg af sin datter Malene. Hun kedede sig lidt og kunne høre at vi spillede musik og festede, så hun besluttede sig for at komme over. Efter den aften var det Malene og ikke Fru Hansen længere, og som Robert sagde: det er edder rødme et godt bytte. Malene var en meget stabil og pæn pige, som Robert havde glæde af i flere år, og han havde hende faktisk med hjem på ferie til Tistrup i 1978. De kom også på besøg her på Porsevej.

Robert fortæller om forholdet, som slutter på en lidt kedelig måde. De boede sammen i den store blok, men Malene var begyndt at drikke, og gik i byen, og festede med andre, og hun kunne være hjemmefra i flere dage, og røgterne ville endda vide, at hun sov med fremmede mænd. Robert gik ikke på kompromis med sådanne tilstande, og bad henne hente sit pik pak, som var sat ud på gangen. Hun kom aldrig efter tingene, og forholdet var afsluttet. Robert fortæller videre, at han har hørt, at Malene lever et liv i Umanak i yderst sparsomhed, er gift og har børn, men ellers ved han ikke noget.

Jo, han fortæller lige en uhyggelig historie. Malenes storbror Peter

har en søn som bor hjemme ved sine bedsteforældre, denne søn gik en aften amok, og skød begge bedsteforældrene med sin riffel. Uhyggelig, men det er ikke en enestående historie, sådan noget sker på Grønland.

Robert har haft mange muligheder for at få en kone, men den stabilitet de kunne ønske, har med tiden udskudt den tanke. For som han siger, det er ikke bøvlet værd, og så har jeg det, som jeg selv vil, og det trives jeg godt med.

Robert har været meget optaget af arbejdet, og selskabelighed, når der var tid. Det at gå på jagt med kammeraterne, har været en hobby, som Robert kan snakke meget længe om, og der har været mange oplevelser, og jagten har givet mange naturoplevelser. Man kan forstå på Robert, at den fysiske form skal være stor, og især når de havde været på rensdyrjagt, og skulle bære dyret fra fjeldet og ned til båden.

De mest markante kammerater var Jacob Pedersen og Poul Bornhuus, og når jeg skriver, var, er det fordi de begge er døde, endda en alt for tidlig død for dem begge, de blev sidst i 60erne. Jacob døde efter en kort sygdomsforløb, mens Poul døde efter kun et par dages sygdom, og det må alligevel være et afsavn. Samtidig med at tiden går, er det måske nemmere at forenes med sådanne tab, og minderne er der jo altid.

Når Robert blader i minderne kommer der både gode, men også mindre gode minder frem, og de får en hilsen med på vejen, og i parentes kan man godt mærke, at det piner Robert lidt, at han har været lidt rundhåndet og gavmild over for sine nærmeste venner, men i den sidste ende, er han vist ikke blevet snydt.

Vi skal lige ha` Roberts to døtre sat lidt mere på plads, og sådan som jeg husker Robert fortælle det. (Måske husker jeg historien lidt fordrejet, men!) Elses liv var præget af hendes tro på Pinsemissionen, og hun levede i en streng afholdenhed til alkohol. På et tidspunkt mente hun endda, at Robert, hendes egen far, havde et forbrug, så stor, at det var synd for ham, og far og datter voksede måske endda helt fra hinanden. Nu ville skæbnen det anderledes. Else bliver i en ung alder uhelbredelig syg, og dør først i år 2000, kun ca. 31 år gammel. Bodil, den anden datter som nu er sidst i 30´erne er gift med Emil og de har en datter Navik. De hilser tit på hinanden nede i byen, men kommer kun på besøg en 3 - 4 gange om året, og som Robert siger. Vi sidder ikke lårene af hinanden, men vi har det da hyggeligt med hinanden når vi er sammen, og det havde vi også indtryk af. De

var altid i godt humør, men de havde vel heller ikke grund til andet, for jeg tror faktisk, at de nød godt af Roberts gavmildhed.

Aftenturen forbi det store 6 etagers hus, gav følgende historie. Jeg havde været heroppe i et ærinde fortæller Robert, han hørte tumult oppefra, og der kommer en mand flyvende ned fra øverste etage, han rammer lige midt på den asfalterede plads, ikke noget flot syn. Sagen er den, at den unge mand havde besøgt sin bror i beboelsen, han havde dog ikke været velkommet, det var han heller ikke sidste gang han havde været der, og dette besøg var endt med, at han var blevet smidt ned ad trappen. Nu var han der igen, og havde lavet ballade, og det hele var så endt med, at de havde smidt ham ned fra terrassen. Robert tager lige bestik af situationen, og beder en forbipasserende, om at ringe efter en ambulance. Robert forlader stedet, for han har fået nok, og tager hjem. Den unge grønlænder overlever ikke faldet, og var død ved ankomsten til sygehuset. Man kan da godt sige, at det var en dramatisk historie. Jeg kunne måske godt ha` blevet ved lidt endnu, men jeg vil slutte her. - Næsten. For den her skal også lige med.

Det er spændende at høre på Roberts mange historier fra hans tid her i Maniitsoq. Jeg tror de er rigtige, også selv om de er dramatiske, hør f.eks. denne her. Vi kikkede billeder og jeg spurgte lidt til de forskellige personer, og netop én af dem jeg pegede på, blev pludselig interessant. Det var en tømrer omkring de 40. Nu skal du edder rødme høre om ham tømreren. Jo, han var med ude at fiske, og de havde fanget rigtig mange fisk, faktisk for mange til bådens størrelse, de var 3 ombord. Båden var nogenlunde hurtig, men da de kom til land og tog farten af båden, måske lige lidt for hurtig en opbremsning, gik båden forover, og ikke nok ned det, den slog en forlæns koldbøtte, og alle røg i vandet. De 2 kom dog ret hurtig op igen, men tømreren var ikke kommet op, men pludselig kom han op, endda i et helt ovenud højt spring. Han fik ikke fat i noget, og faldt tilbage i vandet igen, og ingen har set ham siden. Og de dystre tanker ville sige. En spækhugger har nok fået et måltid mad efterfølgende.

Status

Jeg håber ikke at det gør noget, at jeg laver min egen status over din laden og gøren Robert, og frem til dags dato, og jeg håber du kan

accepterer det, ellers må du gøre indsigelser, selv om det måske ikke nytter noget, men nu vover jeg pelsen.

Beregningerne er lavet på min viden og kendskab til dig, og den måde hvorpå du har forvaltet dit arbejdsliv på. Ja og så arbejder du faktisk stadig. Vi kan også kalde det for: "Roberts intense arbejdsliv", og hold nu fast, for de følgende tal kan man blive forpustet af at læse. 300 dage x 14 timer = 4200 timer x 40 år =168.000 timer i alt for Robert. (En almindelig dansker i Danmark i samme periode 72.000 timer). Jeg synes, at kunne fornemme, at du Robert, altid har haft en kritisk holdning til arbejdet, og i respekt til det, ikke kan accepterer, at mennesker forsøger at kommer let om ved det. Robert du har forstået at forvalte og økonomiserer med alle livets goder, og du er, helt fortjent i dag, en holden mand. Jeg kan også godt li`, at du har holdt ved det danske sprog, og snakker det som hovedsprog, men jeg tror faktisk, at du forstår næsten alt grønlandsk.

Du hilser på alle, og sender en bemærkning med, som tit udløser et godt grin. Hyggelig omgangstone, og du har haft let ved at blive accepteret. Jeg synes det er godt, du begynder at tage det lidt med ro, og du må lære, at se mellem fingrene med, hvad du synes, du ser i de unge grønlænderes indsats, i disse moderne tider. For jeg kan mærke på dig, at du mener, at de ikke gider bestille noget, men det bliver så deres egen sag. - For du kan i fuld tilfredshed med dit arbejdsliv, læne dig tilbage, med en god smag i munden. Mange burde tage hatten af for din selvdisciplin og moral. Tak for det Robert.

Jeg skylder her til slut at skrive, at Robert har læst historien og at han har godkendt den med følgende kommentar.

Du har overraskende ramt rigtig, og jeg kan stå indenfor rigtigheden, og at du må benytte historien til offentliggørelse. Der er edder rødme kun et par små ubetydelige overdrivelser, så pyt. For min egen part skal siges. Historien er taget ud af et større sammenhæng, et sammenhæng som ikke er færdig endnu, nemlig min egen historie. "Hele mit liv, lige én gang til.".

Marinus Kristensen 1968.

Den sidste sognerådsformand i Alslev-Hostrup Kommune

Af Hans Ole Villadsen, Alslev

Marinus Kristensen var medlem af sognerådet i Alslev-Hostrup Kommune 1958-1970, sognerådsformand 1966-1970 og medlem af Varde Kommunes Byråd 1970-1974.

Den sidste sognerådsformand i Alslev-Hostrup Sogn blev Marinus Kristensen og fra køkkenbordet i huset på Forumvej kan han stadig i 2008, på trods af visse problemer med helbredet og i en alder af snart 90 år, med pondus og skarp vestjysk lune berette om en tidsperiode, hvor den kommunale forvaltning og Vestjylland var helt anderledes simpelt bygget op end nu, men pålagte opgaver var også færre og mere overskuelige. Med galgenhumor postulerer Marinus, at det er hans rygning af cigaretter samt en kaffepunch, når lejlighed byder sig til, der holder ham i live endnu, og for øvrigt burde gennemsnitsalderen efter hans opfattelse ikke være over 70 år i Danmark.

Når fru Kirstine bryder ind med kommentarer, er talen mere venlig og blid, og sådan har parret suppleret hinanden i snart 50 år. Marinus var kommet i sognerådet i 1958, og det blev hans opgave som sognerådsformand at forestå sammenlægningsforhandlingerne med både Varde og Esbjerg Kommuner, som jo bekendt endte med, at Varde blev det foretrukne valg. Efterfølgende blev han indvalgt i det første Varde Byråd, hvor han repræsenterede det gamle Alslev Sogn i en 4-årig periode frem til 1974, men genopstillede derefter ikke. Det var blevet for bureaukratisk for ham, men efter hver debat sluttede han med ordene: "*husk nu Alsle*"

Snakken og fortællingen flyder livligt hen over kaffekopperne, og parrets alder på henholdsvis 89 år og 81 år mærkes næppe. Marinus Kristensen blev født i 1918 på en gård i Tange mellem Varde og Sig og var ud af en søskendeflok på 11, og da et sådant børnetal ikke var helt ualmindeligt dengang, er det let at forså, hvorfor befolkningsantallet i Danmark over en kort årrække hurtigt steg fra 2 til 4 millioner, men hvordan moderen i familien klarede at føde og opflaske et sådant antal børn, er vist uden for nutidig fatteevne.

Hans opvækst var tæt knyttet til sogn, slægt og drift af familiegården, men fra midten af 30'erne fulgte en række pladser som karl rundt om på landet, først i Skads, senere i Nustrup ved hans bror Kristian og derefter gik turen til Sjælland, hvor han som alene karl 3 gange i døgnet stod for pasning og malkning af 32 køer – med tempo og god organisation kunne det klares på 8 timer pr. dag, når alle ugens dage tælles med. På Sjælland var det i modsætning til Vestjylland ikke kvindearbejde at malke. Derefter gik turen tilbage til Jylland over Karup, Ladelund Landbrugsskole i 1942, en tur til Tistrup ved den radikale kæmpe Frederik Christiansen og så var den faglige ballast opbygget og finanserne klar til omkring 1943 at købe en lille landbrugsejendom nær fødegården i Tange.

Besættelsesesdagen d. 9. april 1940 blev oplevet fra kasernen i Sønderborg, hvor Marinus 5 måneder forinden var blevet indkaldt til infanteriet. Den tilsynsførende sagde den morgen, at nu skulle de "*æde godt*", for det kunne blive "*deres sidste måltid*", men kompagniet blev ikke involveret i kamphandlinger og snart efter blev han hjemsendt, og en senere indkaldelse blev undgået ved at skaffe en "stedfortræder" Som for hovedparten af danskerne, der boede ude på landet, forløb resten af besættelsestiden uden dramatik, bortset fra kontakt til en dansksindet sydslesviger, der en kort periode blev holdt skjult i Sig-området.

Ambitionerne var større end den lille ejendom i Tange kunne opfylde, og via ejendomsmægler Agervig i Varde (Stougårds forgænger) blev der skabt kontakt til en 80 tdr. land stor gård i Alslev. At skulle ud til sandjorden mod vest i stedet for mulden i Tange krævede en del overvejelser, og selv om naboerne hjemme i Tange ikke kunne forså, hvad han ville ude på sandjorden i vest, så fandt Marinus at der var muligheder på den store gård, og en samlet vurdering af pris, areal og et nyere stuehus fra 1928 gjorde vist udslaget, så i 1948 blev Marinus

landmand i Alslev, og det varede ikke længe inden tilnavnet "Store Marinus" dukkede op i sognet.

Der kom også kvinde på ejendommen – Kirstine fra hjemsognet var ikke tilfreds med sin plads og da hun en søndag eftermiddag, som en del af sit arbejde, skulle fylde benzin på Marinus motorcykel gav hun udtryk for dette, og der kom prompte et tilbud fra Marinus om, at hun kunne blive husbestyrerinde på den nykøbte Alslev-gård, og sådan blev det - dog allerede i 1949 blev betegnelsen husbestyrerinde via et bryllup ændret til hustru, og 4 børn fulgte snart efter. I øvrigt glemmer Kirstine heller ikke besættelsesdagen, som var en tirsdag, for hun var blevet konfirmeret om søndagen, men da der var andre unge i familien, der også havde konfirmation den dag, skulle hendes fest først holdes tirsdag d. 9. april. Det gik ikke, festen måtte aflyses på grund af den usikre situation, og Kirstine fik aldrig sin konfirmationsfest, men familien levede godt i den efterfølgende uge for hønsene var slagtet og suppen kogt.

Muligheder på gården i Alslev blev udnyttet. De 4 heste erstattedes allerede i 1949 med den første Ferguson-traktor, som naturligvis var for "klejn" så næste og tredje udskiftning fulgte hurtigt efter. Der var normalt 2 karle og pige på gården, så køkkenbordet var godt fyldt op, når hele husstanden var forsamlet ved spisetiderne. Marinus fortsatte målrettet med at modernisere og effektivisere gården. Stivvognen blev udskiftet med en gummivogn til nabobørnenes store misundelse, og som en af de første i sognet begyndte Marinus at vande sine marker med vand fra Alslev Å, som ejendommen grænsede op til.

I dag kan Marinus godt undre sig over at det gik godt, for benzintanken lå lige over en glohed 12 cylinders benzinslugende motor, så tungen skulle holdes lige i munden, når tanken skulle fyldes op - også i mørke midt om natten. Selv om der var grise på gården til langt op i 60erne, så var det køerne, der var hovedproduktionen, og antallet steg stødt, malkemaskine og rørmalkningsanlæg fulgte, og staldene blev for små, så i 1962 blev der uden over den bestående stald bygget en større med plads til over 40 køer. Det var tømrermester Niels Hansen og murermester Søgård, der stod for arbejdet. Ambitionen om at blive største mælkeleverandør til Alslev Mejeri skulle realiseres.

Efterhånden som mekaniseringen slog igennem faldt folkeholdet, dog en driftig og effektiv gård blev det ved med at være i Marinus`

ejer tid. I 1978 var der gjort klar til generationsskifte og et nyt moderne hus i i 2 etager på omkring 200 m² blev bygget ved Forumvej med sønnen, der var blevet tømrer, som arkitekt m.m. og huset tjener stadig som bolig for Marinus og Kirstine. Gårdens jorde er stadig samlet og i yngste søns eje, men drives ikke længere. Hollænderne på gården ved Alslev Mølle har forpagtet jorden, og hvor der i 50erne skulle 40 køer til mange, så er tallet nu over 400, og det er vist, hvad de har derude ved møllen.

Da gården var kommet i god gænge og Marinus havde fået positioneret sig i sognet som en effektiv og fremsynet landmand, lå vejen til sognerådet åben. Ikke sådan at Marinus egentlig havde ambitioner i den retning, men på den anden side modsatte han sig ikke, at han blev foreslået som kandidat. Valgproceduren til sognerådet var dengang noget anderledes end til byrådsvalg i dag, og i Alslev-Hostrup Sogn var der mere tradition for at de forskellige områder skulle repræsenteres end for at fremme politiske ideologier, så Marinus blev foreslået og opstillet på "fælleslisten" Helt så fredsommeligt som de fleste nuværende menighedsrådsvalg og skolekommisionsvalg er nu

Marinus og Kirstine Christensen 2000.

til dags, var det nok ikke, men efter et prøvevalg på et opstillingsmøde var kandidaterne klar – mere til kåring end til valg. Sognerådene var domineret af de såkaldte "sognekonger" hvis ord nærmest var lov, og Alslev-Hostrup Sogn har også haft sådanne med gårdejer Karl Gregersen fra 1909 til 1943 og smedemester Jens V. Andersen fra 1950 til 1962 som eksempler. Der var møde i sognerådet en gang pr. måned og fra 1959 blev disse holdt på 1. sal i et særligt lokale i det nybyggede alderdomshjem, hvor bestyrerinden suppleret med et par piger kunne sørge for gode forhold for de 12-14 beboere.

Frem til 1970 kunne sognerådets ansvarsområde opdeles i 3 hovedområder a) skole b) sogneveje c) socialomsorg (det tidligere fattigvæsen) samt administration – herunder opkrævning af skatter til stat og sogn. Der var nedsat særlige udvalg for veje og skole, medens det samlede sogneråd tog sig af den sociale sagsbehandling samt skatteligningen. Administrationen blev delvis klaret af sognerådsformanden om formiddagen fra 9-12, og så var der yderligere åbningstid fredag aften fra 19-21. Betalingen for dette arbejdet udgjorde ca. 15.000 om året, hvilket svarede til hvad det kostede at betale en karl ude på gården. I sognekommunernes sidste tid var administrationen vokset meget, men via en amtslig koordineret Regnskabscentral i Brørup og en timeansat kontorhjælper nogle dage om eftermiddagen gik det stadig. Inddrivning af skatterestancer skete til sidst ved hjælp af en pantefoged, som også var knyttet til andre sogne. Skolerne i Alslev-Hostrup var spredt ud på 4 steder, Sjelborg, Kokspang, Grøndal og Alslev, og specielt udbygningen af Alslev fra slutningen af 50erne med mange parcelhuse krævede investeringer i såvel bygninger som lærerboliger, for sådanne var dengang nødvendige for at tiltrække lærere. 2 lærerboliger - hver på ca. 100 m^2 - kunne omkring 1962 bygges for kr. 65.000,-- *Tro det eller la` være.*

Et helt specielt område var ligningen af bønderne. Der var ikke regnskabspligt, så den skattepligtige indkomst blev opgjort indirekte, og det kunne blive noget af et hundeslagsmål mellem skatteyderen og sognerådet, når f.eks. værdien af en sølvbryllupsfest, møbelindkøb, modernisering af køkkenet, indkøb af maskiner skulle indregnes. Legendarisk amtsskatteinspektør Gade udstak på årlige vejledningsmøder for sognerådsmedlemmerne de overordnede retningslinier, og så var det om at kunne omsætte teori til praksis hjemme i sognene.

Alle var på sin vis i samme båd, så indkomsterne har næppe været sat for høje, men på den anden side, så skulle der jo også skaffes penge til betaling af de stigende udgifter i sognet.

Byggesagsbehandling var styret af sund fornuft og minutiøst kendskab til hver en bygning i sognet, så da Harald "Slagter" om formiddagen spurgte Marinus til en forandring af butikken, som lå på hjørnet af Bredgade og Forumvej blev det aftalt, at der skulle slås et par streger på et stykke papir, som skulle afleveres inden sognerådsmødet om aftenen, og der blev sagen klaret uden yderligere komplikationer. Vejene i hele sognet blev passet af Gunnar "Vejmand" Andersen. (Tømrermester Villy Andersens fader) og ud over vejene tog han sig også af arbejdet som pedel på skoler og alderdomshjem. Effektivt og enkelt – han var en værdsat medarbejder i sognet, men sådan set også den eneste heltidsansatte bortset fra skolelærerne og bestyrerinden på alderdomshjemmet. Hen mod slutningen af sognets levetid kom der gang i asfalteringen af vejene. Sognenes formue skulle omsættes til gavn for de gamle sognes beboere, og ikke overføres til de nye primærkommuner. Grusvejene havde vel længe trængt til at få en belægning af asfalt, men hvor skulle der startes? Det var en svær beslutning og i mangel af enighed var projektet blev udskudt gang på gang, men nu var inspirationen stor, for ville den nye kommune lægge asfalt på de mange grusveje? Næppe, og så kom der gang i forhandlingerne med Dammann m.fl. Gårdejer Villy Hansen, Torrup var formand for vejudvalget og sørgede omhyggeligt for at ingen del af sognet fik for meget. Prisen var ca. kr. 30.000,- - for 1 km. ny god asfaltvej, men det var så også før indførelse af moms i 1967.

Når Marinus her ved køkkenbordet 40 år efter skal vurdere perioden i sognet og tiden i sognerådet så må han konstatere, at det var ikke uden personlige omkostninger at involvere sig så stærkt i sognerådsarbejdet, men det synes at skinne igennem, at opgaven blev opfattet som en form for "borgerpligt" og så måtte man se bort fra lidt intern rivalisering og magtkamp i sognerådet, men godt samarbejde og gode kollegaer var hovedreglen. Specielt mindes Marinus med glæde samarbejdet med et af nye medlemmer oberstløjtnant Preben Eugen Østergård Sørensen fra Korshøjvej som flyttede til Alslev i begyndelsen af 60erne. Det var en mand med sine meningers mod og en *"man kunne stole på"*. Kirstine har på sin blide facon løben-

de suppleret Marinus mere markante udmeldinger. De har haft et udfordrende og spændende liv nær dyr, marker, natur, børn, familier, beslutningsprocesser og har oplevet dansk landbrugs stolte storhedsperiode som vigtigste basiserhverv for landet – dengang før industriens gennembrud, hvor landbruget var lige så vigtig for Danmarks samlede økonomi som olieproduktionen ude i Nordsøen er det i dag, men de to har også set, hvordan samfundets struktur er ændret fra noget, der engang var meget nær ved, til noget helt og ganske andet, som det fremtræder i dag. *Vi er nu meget tilfredse* – også dengang, mener Kirstine, og Marinus siger hende ikke i mod.

Interviews over kaffen 2 formiddage i februar 2008

Ved Kommunereformen i 1970 blev Alslev-Hostrup Sogn delt mellem Esbjerg og Varde efter at have været en samlet kommunal virksomhed siden de verdslige sognes etablering i midten af 18-hundredtallet. Den vestlige del – Hostrup – med Marbæk plantage valgte Esbjerg. Ved sammenslutningen i 1970 medbragte Alslev et underskud på ca. 0,5 millioner, hvilket ikke var populær andre steder i Varde Kommune, men siden har Varde Kommune næppe haft underskud ved at have Alslevs parcelhusejere med som skattebetalere.

Kirkeligt har de 2 sogne hørt sammen tilbage længe før reformationen med Alslev som hovedkirke siden 1564. Dette fællesskab er nu også forbi. Menigheden omkring Hostrup Kirke fandt i 2006, at der efterhånden var mere der trak mod Esbjerg, end der via gamle historiske rødder, bandt til Alslev og valgte en tilknytning til Skads provsti og dermed Guldager / Hjerting Kirker.

Hans Ole Villadsen

Ho fåremarked i begyndelsen af 1970-erne. Foto: Palle Uhd Jepsen.

Kirstines egen opskrift på fåremarkedet i Ho

Af Herløv Nielsen, Ho

En fortælling, som stammer helt tilbage til august 1957 og som var omtalt i "Vestkysten", som avisen hed dengang. Historien giver et godt indblik i det liv, der var omkring forsamlingshuset og fåremarkedet.

I Ho's forsamlingshus blev der hængt plakater op forleden dag med besked om, at nu kom barberen til bys. Samme dag rullede barberfrisør Jeppesen fra Oksbøl ind imellem husene og installerede sig i forsamlingshuset. Og så tog han fat.

Hvilke hensyn vejrmeldestationen i Blåvand end har tænkt sig at vise de uklippede får på Skallingen, lad os så håbe på, at luften i hvert fald vil blive mildnet for indbyggerne i Ho, de kan nok trænge til det. For ni slidsomme timer senere da klokken havde sneget sig ind under midnat var samtlige mandlige indbyggere i Ho så nyklippede som lam ved påsketid, beeboppede, plyssede, pandehårede og med skilninger så lige som linealer. Aldrig nogensinde har vistnok en bys samlede befolkning være mere velfriseret og kortklippet på én og samme tid end Ho på denne dag.

Dette klipningsritual har traditioner bag sig, umiddelbart forud for enhver større højtid i Ho kommer Jeppesen fra Oksbøl og kæmmer alle byens mandlige borgere under én og samme kam, og det øjeblik, da det første hår bliver klippet på den første mand i byen, er lige så betydningsfuldt, som når det første blad bliver revet af julekalenderen, så er startskuddet givet, og lampefeberen bryder ud i sin fulde styrke.

I Ho har luften allerede siden i tirsdags været elektriserende for-

ventningsfuld og nervedirrende, små haver rives og vinduer pudses, og en døvende køkken- og kageluft stiger fra alle små og store huse i Ho. Udskiller man af denne dufts mangfoldige nuancer den ene, der bærer et stænk af krims i sig, og forfølger man denne duft til dens udgangspunkt, kommer man til det hvidkalkede forsamlingshus, og stikker man næsen inden for her, så.....

Ja, så kommer man tidligst ud igen en time senere og da med en dundrende mavepine fra de 117 forskellige arter af små-, lag- og chokoladekager, som huset formår, med samt en viden om, at de virkelige drivkræfter bag fåremarkedet i Ho ret og slet og i al upåagtethed er Kirstine, Thea og Gusta. Det ville være forkert at sige, at Gusta, Kirstine og Thea færdedes i køkkenregionerne, de mere end færdedes, de æltede sig veje igennem baljer af dej, de byggede babelstårne af peberkager, brunkager og vanillekranse, de slæbte på chokoladekager så store som dørmåtter. I disse køkkenlokaler og ingen andre steder brygges, koges og kokkereres det fundament af dej og kød og pølse mad, som fåremarkedet så trygt skal hvile på.

Det er Kirstine Cortsen på 76 år, som leder slaget, hun har været kogejomfru af profession et liv langt, forleden sivede det ud ved en tilfældighed, nu er det såmænd lige 30 år siden, hun første gang ledede slaget ved Ho bugt.

Thea Pedersen har været hendes næstkommanderende i hen ved ti år, gamle kampfæller, generalstaben er prøvet og trofast og leder med sikkert og dej prydet håndelag sin hærstyrke på hen ved 35 gesvindte, hårdt trænede kvindfolk i serverings- opvaske- og smørrebrødsbranchen. 25 lagkager, 50 chokoladekager, et dusin sandkager, alle i gigantformat, samt denne urimelighed af småkager, som specialister kender tusinde navne på, fedtebrød og mandelkager og medaljer og hvad ved jeg, samt en herlighed af kyllinger og pølseværk.

Det var, hvad spisekammerets ammunitionsforråd indtil dette øjeblik kunne byde på, mens 125 pund bøfkød og dynger af lamme frikassé er undervejs. Og midt i denne slagmark står Kirstine i behersket ro og minder om noget midt imellem en general fra Napoleonskrigene og en kunstnerinde i inspirationens, i myndighed og sikker ro leder hun tanken hen på et maleri af general Bernadotte, som fra sin ranke højde samlede slagmarkens faser i et mønstrende overblik. Men det er samtidig over denne aldrende kvinde en fornem skrøbelighed,

som sagt i fuldeste alvor – giver hende lighedstræk med den Karen Blixen, der har kaldt kogekonens arbejde for en kunstform. Kirstine har gennem 30 års øvelse opnået en føling med sine materialer og sine instrumenter, som udelukker andres indblanding, hun lirker ved komfurets ringe, hun linder på en grydes låg, hun dypper en ske i suppen og smager så varligt til, peber og salt og temperaturer og indstilling af skruer og låg føjes sammen i indbyrdes harmoniserende forhold som den intuitivt følsomme alene kan nærme sig til. Mild og meget roligt er hun, Kirstine, men vé alligevel over den, som i afgørende øjeblikke kommer i vejen for denne kunstnerinde i grydernes rige, så får den arme synder et talende albuedunk i siden og en rammende besk replik. Og skulle det gå så galt i kampens hede, at det er selveste Thea, replikken går ud over, så dukker Thea ud af sin røg og damp og er Kirstines absolutte modsætning; munter, trind og lille ramler hun sine næver ind i sine hofter og ler en rullende latter tværs hen over alle uoverensstemmelser. Spinkel og følsom, lille og triveligt, sådan har de to nu igennem mange år skulder ved skulder gået og fundet frem til opskriften på fåremarkedets kulinariske succes.

Kogekonen Kirstine Kortsen, bager kager til Ho fåremarked på det gamle komfur.

Juleaften 1938

Af Benneth Østergaard Petersen, Esbjerg

Det blev en ganske særlig juleaften det år. Ikke fordi den i sit forløb adskilte sig fra de andre juleaftener i mit barndomshjem, men fordi der den aften skete meget store forandringer i hverdagen for os og vore naboer. Og det var noget, alle havde set hen til med store forventninger. Alligevel er det, jeg husker allerbedst, forberedelserne til det, der gjorde netop denne juleaften til noget særligt.

Jeg var 6 år gammel. Pludselig en dag i begyndelsen af året, kom der en forholdsvis ung mand i en knaldrød sportsvogn til Østergård i Lyne sogn. Spændende! Hvem ville ikke gerne have en tur med ham. Jeg havde aldrig været oppe i en personbil. Ingen i miles omkreds havde bil endnu. Far købte året efter en 10 år gammel Ford, som han lærte at køre ude på marken, før han tog den første tur på vejen og væltede et par vejsten! Skulle vi hjemmefra i 1938, måtte vi enten gå eller cykle. Var vi flere, kunne det om søndagen være med jumbe, for da var kørehesten Spit ikke på arbejde i marken. Skulle vi til Tarm, der var nærmeste by, kunne vi tage postbilen, som kom hver tirsdag.

Men nu kom der altså en ung mand i en rød sportsvogn, som ikke var til at overse. Hver dag kørte han rundt på gårdene i vores lille landsby og gjorde sit arbejde. Det tog lang tid. Han skulle installere elektricitet på alle gårde og forberede de få lampesteder, der skulle erstatte petroleumslamper og primuslygter. Oveni kom han med helt nye og ukendte ting som for eksempel stikkontakter. Stort set alle rum fik sådan en, hvad så siden de skulle bruges til. Mens alt det foregik, var der andre folk, som var optaget af at rejse master og føre ledninger frem. Først kom noget, som de kaldte højspændingsledninger. De førte hen til et transformatortårn, som blev bygget lige nedenfor vores hønsegård. Her blev stærkstrøm transformeret til lavspænding, så det var et vigtigt lille hus, der fik en kraftig jerndør, der kun-

ne låses. Øverst oppe blev der sat et vindue med armeret glas i. Det vindue glemmer jeg aldrig.

Jeg skammer mig endnu over at have skudt et hul i det med en sten fra min slangebøsse. Det var en lun forårsdag nogen tid senere. Jeg lå i det visne varme græs i grøften nedenfor kyllingegården og skød til måls. Til sidst velsagtens også efter vinduet i transformatortårnet. I hvert fald sagde det pludselig kling og knak, og lidt glasskår klirrede ned i det næsten hule tårn. Jeg skød ikke med slangebøsse lang tid efter, så meget skammede jeg mig, og jeg sagde det ikke til nogen. Ikke før nu, da jeg er 76. Men i alle de år, hvor transformatortårnet stod der, kunne jeg ikke komme forbi det uden at se op til hullet i vinduet, som aldrig blev repareret.

Men tilbage til elektrikeren med den røde sportsvogn. Vi blev rigtig gode venner vi to. Ikke blot fordi jeg gerne ville køre med i hans sportsvogn. Det ville jeg nu sikkert. To år tidligere havde jeg ikke turdet. Der blev gravet mergel på vores jord og mange store lastbiler kørte til og fra den store gravko og ud til gårdene i omegnen. Skønt jeg kun var 4 år havde en af vognmændene spurgt mig, om jeg ville med på en tur. Det sagde jeg ja til, og far hjalp mig op i det høje førerhus. Men da jeg kom helt derop, slap modet op på lille mig. Hvad jeg var bange for, kan jeg godt forestille mig. For sæt vi kørte ud over "verdens ende", der for mig var et med horisonten set fra mit barndomshjem. Den var tilfældigvis identisk med hovedvej 11, hvor der især kørte lastbiler dengang. Jeg var overbevist om, at de kørte på randen af afgrunden. Så selvom jeg da også havde været med oppe på landevejen og set den vidtstrakte hede på den anden side, så var en ubestemmelig angst for "verdens ende" lige virkelig og skræmmende, så jeg turde ikke køre med lastbilen. Jeg råbte stortudende, at jeg gerne ville ned igen.

Derfor er jeg helt sikker på, at jeg aldrig havde været oppe i en bil, før den lille sportsvogn kom 2 år senere. Men så kørte jeg også meget. Elektrikeren havde nemlig sit lager i Lunds kammer omme på skolen, som var nærmeste nabo til vores gård. Her i det lille rum lå sirligt fordelt alle de ting, han skulle bruge: ledninger og rør, små bøjninger, fatninger, sikringer, kontakter o.s.v. Og jeg vidste præcist, hvor alle tingene var, og hvad de hed, så når elektrikeren manglede noget ude på en af gårdene, så sendte han mig afsted efter det på cykel eller

løbeben. Jeg var jo ikke begyndt rigtigt i skolen endnu, selvom jeg af og til var med inde i timerne. Så jeg havde god tid, og ville gerne hjælpe Tycksen, som han hed. Sådan gik året 1938.

Julen nærmede sig. Far havde allerede tidligt været i skoven efter juletræet og lidt gran og mos til dekorationer. Men mange andre ting skulle laves, før det blev taget ind og pyntet. Der skulle køres roer ind og males korn og raspes roer, så der var nok julen over. En dag i december kom slagter Henriksen. Far havde udtaget den gris, der skulle slagtes til jul. Det foregik ude i det yderste bryggers ved siden af malkespandene. Her blev grisen under kraftige skrig lagt op på en omvendt balje og holdt fast, mens slagteren stak en kniv i halsen på den, så blodet sprøjtede ned i en spand, hvor mor stod og rørte det rundt. Det skulle jo bruges til blodpølse. Grisens lyde blev svagere og svagere. Nu kunne den skoldes, så børsterne kunne skrabes af. Bagefter blev den båret udenfor og hængt på en stige op ad muren, så slagteren kunne tage indvoldene ud. Her blev den stående natten over.

Næste dag var der stor travlhed i køkkenet. Flere gange i dagens løb skulle vi hente tørv til det store komfur, hvor mest muligt af grisen skulle tilberedes. Først blev kødet fra hovedet kogt, så der kunne laves sylte. Det bedste fik jeg lov til at gå op til bedstefar med på en tallerken sammen med et stykke rugbrød med smør. Han var 88 på det tidspunkt og boede alene i den anden ende af huset, efter at bedstemor var død året før. Men nede i køkkenet fulgte nu tilberedningen af alle udskæringerne efter et bestemt ritual og på gammeldags maner. En hel del blev lagt i saltkarret i kælderen, mens resten blev tilberedt til forskellige retter og sat ned i kælderens kølighed.

Senere skulle der bages. Det var en stor dag. Dagen før havde mor lagt al dejen til pebbernødder, vanillekranse, brune kager o.s.v. Dejen blev i lange strimler sat ind i kulden i den pæne stue. Næste dag startede med, at far tændte op i den store stenovn, så den blev gennemvarm. Tilsidst blev asken fjernet og kagerne lagt på store plader og sat ind i ovnen med en stor træstang. Imellem hver bagning skulle pladerne sættes udenfor døren til afkøling. Jeg husker det, som om der altid var frost og sne udenfor.

Tæt på jul blev der pyntet med gran over alle familebillederne i stuen. Enkelte kravlenisser blev sat op, og de store dekorationer til bordene blev lavet af gran og mos og kogler. Juletræspynt blev fremstillet

i de lange adventsaftener, hvor der også blev læst højt og sunget. Men endelig blev det juleaften.

Det startede med at vi kørte i jumbe til kirke først på eftermiddagen. Senere skulle der røgtes og malkes. Der var en ganske særlig højtidelig atmosfære i stalden juleaften. Alle dyrene fik lidt ekstra foder. I mørkningen blev en primuslygte hængt op på den fint udskårne og ferniserede bjælke midt i stalden. Den lyste kun lidt af stalden op. Resten lå i et mystisk og lidt skræmmende halvmørke. Nærmest lygten stod de små kalve, som skulle hjælpes med at drikke mælken ved at man stak hånden ind i munden på dem. Det føltes mærkeligt, når kalven suttede med sin ru tunge. Senere fulgte de større kalve og længst væk i halvmørket stod den kæmpestore tyr, som vi var lidt bange for, især når den fnyste arrigt. Men så kom de lange rækker af sindigt gumlende køer og rækken af unge kvier. Grisene var de mest larmende. De hvinede op, så snart man nærmede sig fodertruget. De 7 heste havde en stald for sig, hvor også fårene var opstaldet, når vinteren var for streng. Hønsene havde deres eget hus et stykke borte. Men de passede stort set sig selv, når de blot havde vand i truget og korn i foderkasserne. Det vrimlede med mus, når man kom.

I mørkningen blev køerne malket. Schiiip schiiip sagde det ned i spandene. For godt nok var der opsat rør til den nye malkemaskine, men der var ikke strøm endnu. Stalden var mørk og skummel, især når man skulle feje ned i fodergangen og man var nødt til at gå ud igennem den totalt mørke lade for at komme ind i kvierækken. Men endelig var alting ordnet, og vi kunne gå ind og gøre os færdige til julemiddagen. Der duftede allerede herligt i køkkenet, hvor mor og pigerne havde haft travlt med de sidste forberedelser. Omsider var vi samlet allesammen og kunne gå til bords.

Men nu skete det helt ekstraordinære, som vi havde ventet på hele året. Tychsen var blevet færdig med alle installationer før jul. Alle de nye kontakter var tændt. På et aftalt tidspunkt kom strømmen. På samme tid blev der funklende lyst på alle gårde. Sådan havde vi aldrig set det før. I flok og rad gik vi rundt i hele gården rum for rum og slukkede lyset, så det blev mørkt og mystisk som før, og dyrene kunne falde til ro igen. Inde i stuerne tændtes nu stearinlysene, så de helt erstattede den nye flotte lysekrone, der hang over spisebordet. Omsider gik vi til bords allesammen. Far og mor, bedstefar Benneth

og alle vi 8 børn satte os andægtigt og mere stille end sædvanligt. Højtiden var inde. Den klare suppe blev båret ind, og helligaftenen begyndte med, at far med en langsom og dyb, nærmest ukendt højtidelig, stemme bad bordbønnen: "Velsign vort hus, velsign vort bord, velsign den hele arme jord. Velsign os med din egen hånd, Gud Fader, Søn og Helligånd".

Der blev ikke sagt ret meget, mens vi spiste suppen. Dels var vi sultne, dels var vi lidt benovede over den særlige højtidelighed. Og så var vi 8 børn også blevet oplært til at være stille – i hvert fald når de voksne talte. "Børn skal ses, men ikke høres!" husker jeg, det lød som en tilbagevendende bemærkning ved det store spisebord, hvor vi til hverdag kunne være op til 18 mennesker. Men juleaften gav det sig selv. Ingen var højrøstede. Senere under flæskestegen skyldtes det måske nok mere den tiltagende varme og mæthed. Til maden blev der drukket postevand. Vinen kom først til mange år senere. Til gengæld bredte snakken sig, når sidste ret kom ind.

Det var "Bondepiger med slør", en æblemos med et godt lag revet rugbrød og et tykt lag flødeskum med en stor klat syltetøj øverst. Heri var gemt en mandel, som det gjaldt om at finde og gemme et sted i kinden, så al desserten kunne blive spist, før det afsløredes, hvem der skulle have mandelgaven, som altid var en marcipangris.

Efter opvasken samledes vi igen i spisestuen, mens far gik ind i den pæne stue for at tænde lysene på juletræet. Endelig gik døren op, og vi der var mindst stod forrest. At gå ind i den kølige pæne stue med et træ, der strålede af lys og engleglimmer var næsten en overjordisk oplevelse. Først senere fik man øje på det hjemmelavede julepynt på træet. Men hurtigt fik man fat i hinandens hænder og dannede ring om træet. Salmerne var lange, men med spændende ord: "du fattige spurv, flyv ned fra tag med duen til julegilde!" og meget andet.

Når salmerne var sunget satte vi os og fik hver især de pakker, som lå under træet eller gemte sig i dets grene. De fleste pakker var bløde, men der var også nogen med legetøj, som vi glædede os til at lege med den næste dag, 1. juledag. Inden længe var alle trætte og kunne gå i seng, mens nattefrosten sang i de nye kobbertråde, der for første gang havde ført elektricitet ind i vort hjem og taget noget af det skumle og mystiske med sig.

Indholdsfortegnelse:

Et originalt menneske i Varde 9
Orla Duedahl, Varde

Jernstangen i Varde 15
Lise-Lotte Nielsen, Varde

"Så spil da, knejt!" 23
Helge Engelbrecht, Ansager

Glade barndomsminder
fra efterkrigstidens Palludansvej 35
Dorte Schori, Varde

Knud Nordentoft, engang læge i Varde 51
Birthe Nordentoft Feilberg, Hillerød

Landmand og lokalpolitiker 63
Erik Buhl Nielsen, Skovlund

Varde oplevet fra skorstenshøjde 73
Ole Nørskov Nielsen, Varde

I flygtningelejr 81
Gertraud Anna Lenk Hansen, Ølgod

Veje med personnavne i Varde og om personerne 93
Evald Larsen, Varde

Levnedsberetning for en pensionist 103
Anders Kristian Himmelstrup, Nr. Nebel

Det er længe siden 113
Christian Frøhr, Varde

Min far: Musiker, slagter og spasmager 119
Pau Døssing, Hejnsvig

Mit liv i Varde 125
Birte Blom Jensen, Varde

En fortælling fra det virkelige liv på Grønland 133
Leif Sønderskov, Horne

Den sidste sognerådsformand
i Alslev-Hostrup Kommune 147
Hans Ole Villadsen, Alslev

Kirstines egen opskrift på fåremarkedet i Ho 155
Herløv Nielsen, Ho

Juleaften 1938 158
Benneth Østergaard Petersen, Esbjerg

ISBN 87-91873-03-7
9 788791 873034